

Matthew

Mat

Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Matthew saadani Tominkaru na'iki udani Jesus Christ daua'o. Matthew, uruu 12 apostlenao bii iki'o. Uapostle-tinan ua'ii zii, uruu zaamaapauz tax puraatananaa,^a mazan Jesus zaamatan uruu kaudina'o nii pa'ati, uruu idi uwa'akan pakaudin-kizi. (Puawunuuta Matthew 9:9-13 ida'a.) Mark na'iki Luke saadani kaarita ida'a Matthew uu dakota-ka Levi kii.

Pakaaritan ida'a kiwiitapa Matthew kowaadan kanom Jesus Christ dokoza-daunnao nii. Ukowaadan uruu King David Takaan-daun, ukau'an Matthew dakotan uruu David dani kii. Matthew kowaadan uruu wuru'u Christ, Jewnao zaudapaniaz, prophetnao kowaadauzon idi kotua'a naa i'ati Tominkaru dyuudan nii izannaa nii na'iki inaobanaa nii. (Hebrew paradan ida'an udakota-ka Messiah kii.)

Na'iki ukowaada na'apam Jesus kaudinan ma'ozaka'o ida'an, usha'apata umanawun kida'o aimaakan aona'o pidan ka'iitan pasha'apatan. Ukakuda karinainao pidannao, uso'ota oia'o doronainao pidannao ai, na'iki ukadishita-kida mawakainao.

Iriba Matthew kowaadan Jesus kakinaopan dau'u pidannao. Ukakinaopan sakitapa'o mashaapa-karu daua'o chapter 5, 6 na'iki 7 ida'a; ukakinaotan 12 pa'apostlennao chapter 10 ida'a; ukowaadan di'itinapa-kinai kuwai kida Tominkaru naobanai-tinan daua'o chapter 13 ida'a; utominapa-kidan da'a-nainao paugaru kaimana'o mashaapa-karu daua'o chapter 18, 19 na'iki 20 ida'a; na'iki ukowaadan amazada katokon-tinan daua'o chapter 24 na'iki 25 ida'a.

Matthew kowaada na'apam Jesus zowii-ka, na'iki ukadishitan pamawaka-kizi iki. Ukowaada na'apam udyuudan apostlenao kakuwaapa'anan pa'ati ipai amazada kawana'ati, na'iki uaipan i'zaamatan papidanannao nii. (Puawunuuta Matthew 28:16-20 ida'a.)

---

^a zaamaapauzo tax puraatananaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Kaarita buutinpan kida

Jesus dokoze-daunnao	1:1-17
Jesus Christ shakatan	1:18—2:23
John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi dau'a'o	3:1-12
Jesus chikaawunuu-ka'o na'iki utiwaa-kidapa-ka'o	3:13—4:11
Jesus kaudinan Galilee Baara ii aka	4:12—18:35
Jesus kaudinaan pamakopan dono Jerusalem iti	19:1—20:34
Jesus sha'apatani kida, pazowii-ka'o ua'ii	21:1—26:46
Jesus zaamata-ka'o, na'iki uzowii-ka'o	26:47—27:66
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidanna'o ati	28:1-20

Di'oraz Jesus dokoze-daunnao kainaabatinapa-kinaa (Luke 3:23-38)

1 ¹Di'oraz kuwai ida'a kaku-waapa-karu Jesus Christ dokoze-daunnao sakadinan iki'o dau'ana'o.^b Jesus Christ, uruu King David takaa-daun, na'iki David, uruu Abraham takaa-daun.

²Di'i naa i'uu kida sakadinanu'u Abraham di'iki'o atii King David ida'ati: Abraham dani uu Isaac; Isaac dani uu Jacob; Jacob dani uu Judah na'iki kaina'a ba'oran u'inawuzunao; ³Judah dainao uu Perez na'iki Zerah (idaro uu Tamar); Perez dani uu Hezron; Hezron dani uu Ram; ⁴Ram dani uu Amminadab; Amminadab dani uu Nahshon; Nahshon dani uu Salmon; ⁵Salmon dani uu Boaz (Boaz daro uu Rahab); Boaz dani uu Obed (Obed daro uu Ruth); Obed dani uu Jesse; ⁶Jesse dani uu King David.

Aizii di'i Jesus Christ dokoze-daunnao dau'ana'o King David di'iki'o, atii patarubanao na'akan ida'ati Israelitena'o pawiiizi iki Babylon iti: David dani uu Solomon (Solomon daro Uriah daiaro-daun); ⁷Solomon dani uu Rehoboam; Rehoboam dani uu Abijah; Abijah dani uu Asa; ⁸Asa dani uu Jehoshaphat; Jehoshaphat dani uu Jehoram; Jehoram dani uu Uzziah; ⁹Uzziah dani uu Jotham; Jotham dani uu Ahaz; Ahaz dani uu Hezekiah; ¹⁰Hezekiah dani uu Manasseh; Manasseh dani uu Amon; Amon dani uu Josiah; ¹¹Josiah dani uu Jehoiachin^c na'iki kaina'a ba'oran u'inawuzunao.

¹²Aizii patarubanao na'akan dauna'ana'o Israelitena'o Babylon iti atii Jesus Christ ida'ati'i dau'ana'o: Jehoiachin dani uu Shealtiel; Shealtiel dani uu Zerubbabel; ¹³Zerubbabel dani uu Abiud; Abiud

b 1:1 Jewnao kaduz umanawunu'o i'ati wuru'u kainaabatinapa-karuz padokoze-daunnao di'iki. **c** 1:11 *Jehoiachin*: ba'oran u'uu Jeconiah

dani uu Eliakim; Eliakim dani uu Azor; ¹⁴Azor dani uu Zadok; Zadok dani uu Achim; Achim dani uu Eliud; ¹⁵Eliud dani uu Eleazar; Eleazar dani uu Matthan; Matthan dani uu Jacob; ¹⁶Jacob dani uu Joseph, uruu Mary daia-ruz; Mary dani uu Jesus, Jesus uruu wuru'u dakota-kariwaiz Christ^d nii. ¹⁷Ukau'an 14 itonazinaa aitinpan Abraham di'iki'o atii David ida'ati. Na'apa uaitinpan iriban koshan 14 David di'iki'o atii itarubanao na'akan dono'o ida'ati'i idyaun Babylon iti; na'iki na'apa uaitinpan iiriban koshan itarubanao na'akan dauna'an idyaun Babylon iti atii Christ ida'ati.

Jesus shakatan daua'o

(Luce 2:1-7)

¹⁸Kaikapa'o da'i Jesus Christ shakatauzonu'u. Jesus daro Mary, Joseph taapani'i naa pazaamatan ni'o paudaiaro nii. Mazan itaama-taakan ua'ii, Mary kaudanin naa. Wuru'u okaudaninuz Kaimana'o Doronaa ida'ana'o. ¹⁹Aizii Joseph kaimana'o pidan uruu, ukau'an aonaa uba'azootin-kida'azon Mary iriba'o pidan bii ii, udi'itinpan pa'ida'a sodi na'apam nii pamari-na'atan pamazida'azon otuma.

²⁰Joseph da'awu'ukan padi'itinpan pu'tu tuukii. Sariapa Tominkaru di'iki'o angel kaawan u'ida'ati uzanda'awun ii. Na'iki ukian u'ati, "Joseph, King David takaa-daun,

aonaa putaria'ana'a pumazidan Mary tuma. Aonaa na'apa'oram ida'ana'o mani karikaonan wuru'u okaudaninuz, mazan Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'ana'o wuru'u okaudaninuz. ²¹Okaudani-pan an, daonaiora'o nii odani nii. Na'iki Jesus^e kii pa'i pudakota u'uu, usha'apanum kau'an ukazannaatan nii papidanannao i'oiian ai," ukian u'ati.

²²Aizii wuru'u na'apa'oraz sha'a-pan, Tominkaru Paradan mishiinan ukianuz paprophetin ida'an: ²³"Kai-na'a'o nii bouda'apa pa'ina'o zun, aona'o zii okiitauzo-ka'o kaudanin nii daonaiora idi. Uruu Immanuel kii-karu nii udau'an, wutama'o Tominkaru kia'o wuru'u kii-karuz."

²⁴Joseph pokoda'akan, sariapa umishidan Tominkaru di'iki'o angel paradan pa'ati. Uruu idi umazidan Mary tuma. ²⁵Mazan aonaa na'apainim ukiaapauzon Mary, atii na'apa okaudanipan. Joseph ka'uutan naa wuru'u koraidaonaa Jesus kii.

Aitapaabainao pidannao dorotapa'anan Jesus

2 ¹Aizii Jesus shakatan dono Bethlehem ii, Judea Baara ia'oraz, na'apain Herod king nii na'ii. Uruu dono munapo'o waoko iki'o pidannao kaawan Jerusalem ati. Wuru'u inaouz di'itapauzonao wizi. ²Sariapa ipishaan na'ii san-nao, ikian, "Na'iam dii koraidaonaa

^d 1:16 *Christ*: Uruu Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

^e 1:21 *Jesus*: Tominkaru kazannaatan, kia'o wuru'u u'uuaz.

shakatan king ni'oraz Jewnao ati? Watukapa ukainaaribinaa wizi aidinan waoko iki. Uruu idi'o wawa'atin wakodoru'uka'anan u'ati unaobanain idi."

³Aizii King Herod abata wuru'u ipishaanuz pidannao na'apa, aonaa unaudapanuz, tuukii uto'ora'akan. Aizii Jerusalem sannao na'apa kapam. ⁴Ukau'an King Herod baokopatan faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinnaori dau'u. Na'ia'a naa upishaan idyaun, "Na'iam nii dii wuru'u naobanai ni'oraz shakatan, Christ kii-kizaiz?"

⁵"Bethlehem ii, Judea Baara ia'oraz," ikian u'ati. "Na'apa Tominkaru dyuudan paprophetin saadan udau'an. Kaikapa'a ukianu'u:

⁶'Pugaru Bethlehem, Judah Baara^f ia'oraz,
umanawunu'o nii, ba'oran wiizainao na'an kida'o ai. Usha'apanum idi pu'idi'iki'o nii naobanai ni'o tominan. Uruu taapa'o nii na'iki na'akapa'o nii kaimana'o ida'an opidanannao Israelitenaouz kaznizo taapiki kawan.'"^g

⁷Sariapa King Herod dapadakidan wuru'u tawarainao aitapaabainauz. Aonaa uaitapa-kaoukadakoinpan ituma. Pa'idiwaru sodi upishautan idyaun, na'apa'oram naa ukotu'an itukapan wuru'u wizi aidinan, naobanai shakatan kinaaribanaaz. Ukau'an ikowaada

u'atiz. ⁸Udauna'an udyuudan naa idyaun Bethlehem iti. Ukian i'ati, "Udorotanka'a naa wuru'u koraidaonaaz. Aizii uikodan donozu, ukowaada pa'i o'ati, omakonaka kizi okodoru'uka kizi u'ati kapam unaobanain idi."

⁹⁻¹⁰Paabatapa'akan dauna'an, na'apam King Herod kian pa'ati, idobatan naa. Sariapa wuru'u itukapauzoniaz wizi aidinan naa i'ati koshan. Uruu idi ukau'an ikonaukian tuukii. Na'iki wuru'u wizi makon i'ua'ati atii umashaadinan doko'o koraidaonaa mashaapakizi kabaun pa'inamun. ¹¹Ikaawan kabaun ida'ati, na'iki imorota'akan naa. Uru'u naa itukapan na'ii wuru'u koraidaonaaz, padaro Mary tuma. Sariapa ikodoru'ukan ukanaapu ati unaobanain idi. Udauna'an iso'ota'akan naa pana'akapanii kida, gold na'iki frankincense na'iki myrrh,^h itaan kidaz mawinipinaadaun u'ati. ¹²Udauna'an ikiwan pana'ana'a naa pawa'ati-kizi ai, aonaa imakoua'akan King Herod ida'an. Isha'apainapanuz kaikapa'a Tominkaru kakinaowan idi'o pazanada'awun ii idyaun.

Joseph na'iki udaiaro Mary kidoapa-kidan paudani Jesus

¹³Tawarainao kiwa'akan dauna'an, Tominkaru dyuudan angel kakuwaapa'anan Joseph ati uzanda'awun ii. Ukian u'ati, "Pumako kai, puna'aka wuru'u koraidao-

^f 2:6 Judah Baara: uruu Judea Baara   ^g 2:6 Micah 5:2   ^h 2:11 frankincense na'iki myrrh: kawinipina'o kaduunuribai kida.

naaz padaro tuma, pukidoapa-kida ïdyaun Egypt iti. Usha'apanum kau'an Herod dorotapa-kida'azon naa wuru'u koraidaonaaz na'iki uzowii-kida'azonuz. Puna'ii pa'i atii òdapada-kidan an zii pugaru powaa ati.”¹⁴ Joseph pokoda'akan, una'akan naa wuru'u koraidaonaaz padaro tuma Egypt iti. ¹⁵Na'ii ïmashaapan atii Herod mawakan. Wuru'u na'apa'oraz sha'apan Tominkaru Paradan mishiinan, ukianuz paprophetin ida'an: “Òdapadan òDani Egypt iki.”ⁱ

***Herod dyuudan
daonaioranao sodi kida zowii-kaò***

¹⁶Aizii Herod aitapankan naa na'apam tawarainao, waoko ikiinaouz mariidan paugaru, ïmakiwakan idi powaa an pa'ida'an, tuukii uto'oran. Uruu idi udyuudan pasoldyaannaò zowian ipai daonaioranao sodi kida dya'utam wunu kidainao na'iki awutapainao ïwunun kida, ipai Bethlehem iainao na'iki maonapa kida'o ïmashaapan. Usha'apainpan kaikapa'a, usha'apanum kau'an aitapaabainao tawarainao waoko ikiinaouz kowaadan kawana'ati'o na'apam ukotu'an naa ïtukapan wuru'u wizi aidinanuz. ¹⁷Wuru ida'ana'a Tominkaru Paradan mishiinan prophet Jeremiah kiauzonuz.

¹⁸“Ramah^j ii, pidannaò wa'idan abata-kaò,
ïzaadinan na'iki ïmuraapan diiwa'o ida'an.

Rachel^k zaadinan paudainao dau'an,
aonaa omishidauan
pamashaata-kaò
paudainao mawakan idi.”^l

***Josephnaò dyuuda-kaò'a naa
ikiwan Egypt iki***

¹⁹Aizii King Herod mawakan dauna'an, Tominkaru di'iki'o angel aidinan Joseph ati uzanda'awun ii, Egypt ii. ²⁰Angel kian u'ati, “Mawaka'a naa aizii zowia'a-zoinaouz wuru'u koraidaonaaz. Ukau'an puna'aka'a naazu padaro tuma powaa iti Israel iti.” ²¹Joseph pokoda'akan, una'akan naa ïdyaun powaa iti Israel iti. ²²Mazan Joseph abatan idi King Herod dani Archelaus naobanai nii Judea Baara ii, ukau'an utarii pamakon na'iti. Mazan uzanda'awun ii Tominkaru kakinaowanuz, uruu idi ïmakon Galilee Baara iti, ²³na'ia'a naa ukau'an ïmashaapan wiizai Nazareth ii. Wuru'u na'apa'oraz sha'apan Tominkaru Paradan mishiinan ukianuz paprophetin ida'an: “Udakota-kaò nii Nazareth san.”

***John Chikaawunuupauzo
kaudin-kizi dau'a'o
(Mark 1:1-8; Luke 3:1-18;
John 1:19-28)***

3 ¹Kotua'iki uruu dauna'an John Chikaawunuupauzo sakadan pakaudinan pakakinaopan dau'u mapidantaka'o amazada ii aka,

Mat

ⁱ 2:15 Hosea 11:1   ^j 2:18 *Ramah*: kotua'o wiizai munapo za'o Bethlehem ai.
^k 2:18 *Rachel*: oroo Israelitenaò daro.   ^l 2:18 Jeremiah 31:15

Judea Baara ia'oraz. ²Kaikapa'a ukakinaopauzonu'o: "Utanawatina'a naa u'oi'an ai, usha'apanum kau'an ata'azoo Tominkaru Naobanai-tinan pidannao ati." ³Uruu John dau'a-ti'o, tawaru'u kotua'oraz Tominkaru prophetin Isaiah saadanuz. Ukianuz.

"Pidan kadakoinpan diiwa mapidantaka'o amazada ii aka.

'Usaaba'a naa naobanai mako kizi nii, utoma ua'ii sakitapa'o uponaa nii.' ^m

⁴John kamichan toma-kaao camel idi idi'o, ukazadawutinnan wuzada-kariwai madai idi'o, na'iki uwanyukunuu nii manorunaoⁿ na'iki maaba. ⁵Iriba pidannao wa'atin John ida'ati iabata'anan ukakuwaapan. Jerusalem, Judea Baara'a'oraz donoi iki, na'iki ipai ba'oran wiizai kida Judea Baara'a'oraz di'iki, na'iki Jordan Wa'o za'anainao imashaapan kida kaawan u'ida'ati. ⁶Ikowaadan pa'oi'an kida, uruu idi John chikaawunuuan idyaun Jordan Wa'o ii.

⁷Iriba Jewnao, idakota-kaao Phariseenao^o na'iki Sadduceenaop^p kaawan John chikaawunuupakizi ati. John tukapan idyaun na'ii, sariapa ukian i'ati, "Unao kowazaznao! Kanom kowaada u'ati turuu ukazannaatinan Tominkaru pataka'uta'azon ai unao? ⁸Usha'apata'a naa kaiman

kida'o aimaakan, uaida kizi mishi utanawatina'a u'oi'an ai. ⁹Aonaa uzauda-kida'ana'a unao Abraham takaan-daunnaoun ida'ana'o nii mani ukazannaatinan u'oi'an ai. Okowaadan nii u'ati aizii, turuu Tominkaru toman Abraham takaan-daunnao nii di'oraz kuba kida idi'i. ¹⁰Kaina'a baro, minziwapa'ora'a naa barota'o nii atamun kida. Ipai atamun wuru'u aona'oraz ukakaan kaiman na'iki wuru'u dikauda kida'oraz u'aka kida, ipai'o nii ubarota-kaao, udauna'an ukaboota-kaao nii ipai tikazi wu'iti."

¹¹Udauna'an John kian pidannao ati, "Okhikaawunuupan unao wunu idi utanawatinan dikan ii u'oi'an ai Tominkaru ida'ati, mazan wuru dauna'ana'a, kaini'iki'o nii chikaawunuupa'o nii unao tikazi idi na'iki Kaimana'o Doronaa idi pa'an. Uruu kaina'iki uruu powa'a'o zii umanawunun o'ai, aonaa oka'iitan ukaudinkizi. Upu'u zii aonaa oturuan ona'akan udazkidi u'ida'ati." ⁹
¹²Kaina'a'a naa una'akapan pawidauapa-kinaa papaoriba aka kida. Ipai'o nii uwidauan kaiman kida'o papaoriba aka, na'apa zaishi widau-kaao kawan pamada ai. Udauna'an usaabaa-kaao ni'i naa kaiman padapunaa iti. Mazan wuru'u dikauda kida'oraz, ipai'o nii pa'an ukaboota-kaao tikazi aona'o umakaduzon wu'iti."

^m 3:3 Isaiah 40:3   ⁿ 3:4 *manorunao*: oo chiwao, iriba'oraz imashaapan.

^o 3:7 *Pharisee*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

^p 3:7 *Sadducee*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

^q 3:11 Poitorui kaudin-kizi wuru'u una'akauzonuz panaobanaa dazkidi u'ida'ati.

**John Chikaawunuuan Jesus
Jordan Wa'o ii**

(Mark 1:9-11; Luke 3:21-22)

¹³Uruu dono Jesus kaawan Galilee Baara iki Jordan Wa'o ati, uchikaawunu-kidina'anan John ati. ¹⁴Mazan aonaa John ka'iitan paabatan pasha'apatan na'apa'o u'ati, ukau'an utiwaan papana'adan Jesus nyukunuu. Ukian u'ati, "Kanom nii puchikaawunu-kidina'azon ò'ati? Ògaru mishi'oraiman turuu puchikaawunuuan."

¹⁵Mazan Jesus kian u'ati, "Na'apa'o ni'i naa pa'an aizii washa'apatinan, usha'apanum kau'an washa'apatina'azon ipai Tominkaru aipan kawana'ati." Uruu zii John na'apatan panyukunuu.

¹⁶Jesus kodita'akan dauna'an wunu di'iki pachikaawunu-kaodonono, sariapa aokazi da'ata-kaou'ati, na'iki utukapa Tominkaru Doronaa wa'atin orid kawan, aokazi ikinapu. Taau, upakotan u'ida'ati. ¹⁷Masha'apakiaka parada-karu aokazi iki'o kian, "Di'i òDani'i, òmarainapanii manawun, sha'apatina'o ònyukunuu kawana'ati."

Jesus tiwaa-kidapa-kaonono

(Mark 1:12-13; Luke 4:1-13)

4 ¹Uruu dauna'an Kaimana'o Doronaa na'akan Jesus mapidantaka'o amazada di'iti, Satan tiwaa-kidapa kizi uruu na'ii. ²Aonaa kanom Jesus nikan 40 kamoo, ukau'an tuukii uzamazin. ³Uru'u

naa Satan kaawan Jesus ida'ati. Sariapa ukian u'ati, "Tominkaru Danin an pugaru, pudyuuda di'oraz kuba kida tominan bread nii."

⁴Mazan Jesus kian u'ati, "Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian, 'Aonaa pidan mashaapan soo bread ida'an mani karikaonan. Mazan aiapa-karu nii Tominkaru di'iki'oraz parada-karu mashaapa-kinai nii.'"^r

⁵Udauna'an Satan na'akan Jesus Jerusalem kaimana'oraz wii-zai iti. Ukadishita-kidanuz doko'a'o Tominkaru Dapu dokoo-dinpan paawa ii manawun, ⁶na'iki ukian u'ati, "Tominkaru Danin an pugaru, puzaka'uta di'iki'i imi'i baara iti. Usha'apanum kau'an Tominkaru Paradan saadinpa'oraz kian, 'Tominkaru awunuutapa-kidan nii pugaru pa'angelinnao ati, ìzaamatapan nii pugaru, aona'o nii pukaziwan puki-diba puwaotan an kuba kida di'iti.'"^s

⁷Jesus kian u'ati, "Mazan kaikapa'o sha'atii Tominkaru Paradan saadinpa'o kian kapam, 'Mana'a putiwaa-kidapauzo'ona'a uNaobanaa Tominkaru.'"^t

⁸Udauna'an Satan na'akan Jesus doko'a'o midukuo paawa iti, na'iki uaida-kida Jesus ati ipai umanawun na'iki konaunam kida'o donoi, ipai amazada tokon iti. ⁹Ukian Jesus ati, "Ipai'o nii òtaan pu'ati wuru kida'a putainan an ò'ati pukodoru'ukan ida'an òkanaapu ati."

¹⁰Sariapa Jesus kian u'ati, "Pumako ò'ai, Satan! Tominkaru Paradan saadauzo-kariwaiz kian,

Mat

^r 4:4 Deuteronomy 8:3   ^s 4:6 Psalm 91:11   ^t 4:7 Deuteronomy 6:16

'Pukodoru'uka soo bauda'apa'o
Naobanai puTominkarun
ati.

Pusha'apatin soo uruu aipan
kawana'ati.' ^u

¹¹Uruu dauna'an Satan mari-
na'ata'akan naa Jesus. Uru'u naa
angelnao kaawan u'ida'ati ikamin-
ka'utan naazu.

*Jesus sakadan pakaudin-kizi
Galilee Baara ii
(Mark 1:14-15; Luke 4:14-15)*

¹²Jesus abatan dauna'an John
taraa-ka, uru'u naa umakon
powaa iti Galilee Baara itinapu,
Nazareth iti. ¹³Mazan na'iki'o
umakon umashaapa'anan Caper-
naum iti, wiizai maonapa'o Galilee
Karishiiz ati. Na'ana'oraz Zebulun
na'iki Naphtali takaan-daunnao
wiizi baara an kida'oraz. ¹⁴Aimaa-
kan sha'apanuz na'apa, parada-karu
mishiinan naa tawuru'u prophet
Isaiah kianuz pakaaritan ida'a:

¹⁵“Pidannao mashaapainao
Zebulun amazadati an,
na'iki Naphtali amazadati
an,
na'iki dobaapa-kizai karishii
an,
atii tarauka Jordan Wa'o,
Galilee an kida'o Gentilenao
mashaapan. Puabata!

¹⁶Puabata pidannao mashaapai-
nao na'ii'aka maruta'o bii'i,
itukapan nii umanawunu'o
kanada'o.
Mashaapainao na'an kichana'-

iki-kia'o maruta'o bii ii,
kanada-karu kanadapan nii
idyau.”^v

¹⁷Na'apaini'i naa Jesus sakadan
pakakuwaapan. Ukian, “Utanawa-
tin u'oian ai, usha'apanum kau'an
ata'azoo Tominkaru naobanai-tinan
pidannao ati.”

*Jesus zaamatan
4 kopautapauzonao
paminauda'unao nii
(Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)*

¹⁸Jesus makopan pu'u maonapa
Galilee Karishiiz danomata, utukapa
dya'utam kopautapauzonao, Simon,
uruu Peter kia'o udakotapa-ka,
na'iki u'inawuzu Andrew. Izaa-
maapan kopau karishii ii pasairon
ida'an. ¹⁹Jesus kian i'ati, “Uwa'ati
otuma, otominapa-kida kizi unao,
uzaamaapan dau'u pidannao.”
²⁰Sariapa iwa'aka'akan pasairon
kida, na'iki ida'anan naa uruu.

²¹Na'iki'o udobata'akan,
utukapa dya'utam pidannao koshan
kanawa ida'a. Wuru'u inaouz
Zebedee dainao, James na'iki John.
Idaru Zebedee na'ia'o ituma kapam,
iminziwat-in-kidan pasairon kida.
Jesus dapadan idyaun. ²²Sariapa
imakon Jesus tuma, iwa'aka'akan
naa padaru pakanawan di'ii.

*Jesus kakudan iriba pidannao
(Luke 6:17-19)*

²³Jesus makon ipai Galilee
Baara an kida'o wiizai kawana'ati.
Utomina-pan-kidan pidannao

^u 4:10 Deuteronomy 6:13   ^v 4:16 Isaiah 8:23

Jesus dapadan Peter na'iki Andrew (4:20)

synagogue^w kida kawana'ati. Ukowaadapan Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki ukakuda pidannao kari-naapainao ipai pabi'inaaka kida'o rinai idi. ²⁴Uunamunaa abata-ka'o ipai Syria Baara ii aka. Uruu idi na'ikinpuinao pidannao na'akan pairibannao karinainao pabi'inaaka'o ĩrinaa kida: kaziwainao, oia'o doronai morotinniinao, mawakaziitapainao, na'iki machi'ika-kainao; ipai Jesus kakudan ĩdyaun. ²⁵Iriba pidannao da'ananuzu Galilee Baara ikiinao, na'iki Decapolis^x Baara ikiinao, Jerusalem ikiinao, Judea

Baara ikiinao, na'iki Jordon-wa'o baza ikiinao.

Jesus kakinaopan naawazi ii

5 ¹Aizii Jesus tukapan iriba pidannao kasaba'ukinan pa'ida'ati, sariapa uzaidan naawazi daara iti. Na'ia'a naa usakanatan. Pidannao, utominapa-kidaniinaouz maonapadinan u'ida'ati. ²Usakada'akan naa patominapa-kidan ĩdyaun.

Mishi'o konaukii-karu dau'o
(Luke 6:20-23)

Kaikapa'a ukian ĩ'ati'i:

^w 4:23 *synagogue*: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^x 4:25 *Decapolis*: Greek paradan ida'an '10 wiizainao' kia'o wuru'u.

- ³ “Konaukia'o wunaou'u
aitapainauz
aona'o paturuan paaipan ati
padoronaa ii,
ĩnao kaduz ati'o
wuru'u Tominkaru
naobanai-tinapanuz.
- ⁴ Konaukia'o wunaou'u
kasha'oratinainauz
ĩnyukunuu,
Tominkaru saabaan nii
ĩnyukunuu.
- ⁵ Konaukia'o wunaou'u aona'o-
raz ĩatadinpauzon,
Tominkaru taan nii ipai imi'i
baara ĩ'idiwau nii.
- ⁶ Konaukia'o wunaou'u tuu-
kia'oraz ĩtaan panyukunuu
ati
pasha'apata'azon Tomin-
karu aiapanii kida
usha'apata-kaos,
Tominkaru turuuda-kidan nii
ĩdyaun kaimanaiman.
- ⁷ Konaukia'o wunaou'u
kamunanbainauz,
Tominkaru kamunanun nii
ĩ'ati.
- ⁸ Konaukia'o wunaou'u
bauda'apatainaouz
panyukunuu Tominkaru
ati,
ĩtukapan nii Tominkaru.
- ⁹ Konaukia'o wunaou'u
kaudinainauz pakaima-
naaka-kidan dau'u
pidannao,
Tominkaru daniitan nii
ĩdyaun.
- ¹⁰ Konaukia'o wunaou'u
pataka'uta-kariwainauz

kaimana'o mashaapa-karu
Tominkaru ati'o dau'an,
ĩnao ati'o nii wuru'u Tomin-
karu naobanai-tinapanuz.

- ¹¹ “Konaukia'o nii unao, pidan-
nao dakoopan an unao, na'iki
ĩpataka'utan an unao, na'iki
ĩmariidinan an unao dau'u,
soo õpidanannaoun idi'o unao.
¹² Ukonaukii tuukii manawun,
usha'apanum kau'an kaina'a umana-
wunu'u uwini pinaa ni'o aokazi ii.
Kotua'a naa na'apa'o Tominkaru
prophetinnao pataka'utauzo-kaos
kapam.

*Mishidainao na'apa duwu
na'iki kanada'o kawan
(Mark 9:50; Luke 14:34-35)*

- ¹³ “Duwu kawanu'o wuru'u
unaouz da'a'a pidannao ati. Mazan
duwu manaun ana'a naa, aona'a naa
na'apam ukuzuban powa'a. Aona'a
naa turuu ukaiwaapa-kaos, mazan
ukaboota'aka-kaos ni'i naa amazada
iti. Uru'u naa dobaapainao na'ii'aka
dakazatanuz.

- ¹⁴ “Kanada'o kawanu'o wuru'u
unaouz da'a'a pidannao ati. Aonaa
naawazi paawa'a'o donoi toma-
kaos dizinpan. ¹⁵ Aonaa na'iam zii
pidan suuauzon lamp, udauna'an
utaratanuzu boon waranu'u.
Mishi'oraiman lamp muuda-kaos nii
kaimana'o pawiiizi dokoa'o ida'a.
Na'iki'o nii ukanadapan ipai kabaun
nazo ainao. ¹⁶ Na'apa pa'i unao
lamp kawan, upu'ukapan kanada
pidannao kanaapu ati, ĩtukapa kizi
kaimana'o usha'apatanii. Uruu
na'apa'o ida'ana'o nii ĩkonaukii-

kidan uDaru Tominkaru aokazi ia'o umanawunun.

**Jesus tominapa-kidan
kakinaorii daua'o**

17“Aonaa uzauda-kida'ana'a, òmarina'ata-kida'anan mani kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ida'an kida, na'iki kotua'o prophetnao saadanii kida, wuru'u òwa'atinuz da'ati'i. Òwa'atin aonaa òmarina'ata-kida'anan mani ìdyaun, mazan òmishia'anan naa na'iki òsha'apata'anan naa na'apa'oram ìkian kidaz. 18Òkakuwaapan mishi'o u'ati, atii aokazi na'iki di'ora'a imi'i baara na'an kawana'ati, aona'o nii bouda'apa kakinaorii paradannaa sodi marina'ata-kaò, atii kaiman-daun kakinaorii mishii-nan. 19Ukau'an kanom dikintapan an masakauda'u sodi'o kakinaorii paradannaa, na'iki tominapa-kida'o na'apa baokoinao, awutapa sodi'o nii umanawunun, Tominkaru naobanai-tinan di'ii. Mazan kanom izo'ati'o, sha'apatatina'o kakinaorii kawana'ati, na'iki tominapa-kida'o na'apa baokoinao kapam, umana-wunu'o kii-karu nii udau'an, Tominkaru naobanai-tinan di'ii. 20Ukau'an òkian nii u'ati, aona'o nii umorotan Tominkaru naobanai-tinan di'iti, soo umashaapan an kaiman Tominkaru aipan kawana'ati powa'a zii wunao aia'a,

tiichaapauzonao Moses kakinaorii dau'u na'iki Phariseenao^y ai.”

To'oraba-karu daua'o

21Jesus kian koshan, “Uaitapanii sha'atii na'apam kiauzo-karu pidannao ati kotua'a naa, ‘Mana'a puzowia'ana'a pidan.^z Na'ia'oram pidan zowia'o pidan, pataka'utakaru niizu udikin ii.’^a 22Mazan aizii òkian nii u'ati, na'ia'oram pidan to'oran an pa'inawuzu ati, pataka'uta-karu niizu udikin ii. Na'ia'oram pidan kia'o pa'ina-wuzu ati ‘pugaru maturuauka'o,’ na'aka-karu niizu kazowautapainao kanaapu ati, marii kizi upataka'uta-kaò na'ii. Na'iki na'ia'oram dakoopa'o pa'inawuzu, ‘yaakaru, maaitapin-ka'o!’ kii, kaboota-karu niizu Tuubaru'o Tikazi wu'iti.

23“Ukau'an putaa'inaanano Tominkaru ati, puna'akan ida'an aimaakan u'ati altar uzai kawaodapa-kizinao di'iti, na'iki punyukunuiankan an kaina'a'o da'i pukasharutan pu'inawuzu nyukunuu, 24puwa'aka'a naa zii wuru'u putaa'a-zooniaz altar dazaba'a, pumako pu'inawuzu di'iti, pusaabaa-kidana punyukunuu utuma. Udauna'an putaa'anan nili naa wuru'u putaa'a-zooniaz Tominkaru ati.

25“Aizii pukasharutaakapan an pidan tuma. Uruu dikin ii una'akan

Mat

^y 5:20 tiichaapauzonao Moses kakinaorii dau'u na'iki Phariseenao: Ìnao Jewnao, kaimanaimana'o ìaitapan Tominkaru paradan, na'iki ìkakinaopanii uparadan kawana'ati. Ukau'an kaimana'o pidannao nii ìtukapa-kaò ba'oran pidannao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

^z 5:21 Exodus 20:13   ^a 5:21 Deuteronomy 17:8, 9

pugaru kootowapa-kizai iti. Mazan ukaawa-kidan ua'ii pugaru na'iti, putiwaa pusaabaa-kidan puparadan utuma. Aonaan an pusha'apatinan na'apa, mishi'o nii una'akan pugaru kootowapa-kizai iti, na'iki utaan nii pugaru kootowapa-kidauzo pidan ati. Udauna'an kootowapa-kidauzo taan ni'i naa pugaru police ka'u iti, uru'o ni'i naa kaboota pugaru taraa-kizai di'iti. ²⁶ Òkian pu'ati, puna'ian nii, aona'o nii pukodita-kida-ka'o atii pukawinipinaatan ana'o nii zii ipai daunuuda'u aiapa-kariwai pukoditakinaa nii.

Ba'orantapa-karu daua'o

²⁷ “Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaorii kian, ‘Mana'a puba'orantapa'ana'a.’^b ²⁸ Mazan aizii òkian nii u'ati, kanom awunuutapan zun, na'iki una'azootapanuzo, uba'orantapa'akan naa wuru'u panyukunuu ii. ²⁹ Ukau'an pudiwa'ora antanpu'o puawun sha'apata-kidan dono pu'ati oia'o, puso'ota na'iki pukaboota pu'aiaz. Kaimana'o nii zii puwaziwaan bauda'apa karikaonan pusha'apauzin punanaa di'iki'o, pukaboota-kidan ai ipai daunuuda'u punanaa manawun Tuubaruo Tikazi wu'iti. ³⁰ Pudiwa'ora antanpu'o puka'u sha'apata-kidan dono pu'ati oia'o, pudukuta na'iki pukaboota pu'aiaz. Kaimana'o nii zii puwaziwaan bauda'apa'o puka'u karikaonan, pukaboota-kidan ai

ipai daunuuda'u punanaa manawun Tuubaruo Tikazi wu'iti.”

Muudaaka-karu daua'o

(*Matthew 19:9; Mark 10:11-12; Luke 16:18*)

³¹ Jesus kian koshan, “Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinnaori kian, ‘Na'ia'oram pidan muudan an paudaiaro, marii utaan o'ati saada-kariwai muudaaka-karu kaaritannaa.’^c ³² Mazan aizii òkian nii u'ati, daonaiora muudan dono paudaiaro omashaapan pu'u kaiman padamata utuma, ukau'an uba'orantapa-kidan naa oroo wuru'u ba'oran daonaiora tuma omazidan ana'a naa koshan. Na'iki arawu'u daonaiora mazida'oraz naa otuma, utoman naa oia'o kapam uba'oran-daiarotapan idi.

Mishi'o parada-karu sha'apata-ka'o daua'o

³³ “Uaitapanii sha'atii kapam na'apam kiauuzo-karu pidannao ati kotua'a naa, ‘Mana'a pumarina'ata'ana'a putaanii puparadan pumishia'azoonii, mazan pusha'apata puparadan Tominkaru ati wuru'u pusha'apata'azooniaz.’^d ³⁴ Mazan aizii òkian nii u'ati, mana'a pudakota'ana'a aimakaan uu puparadan mishida-kinao nii. Mana'a pudakota'ana'a aokazi uu puparadan mishida-kinao nii, usha'apanum kau'an Tominkaru naobanai-tinapa-kizi wuru'u. ³⁵ Mana'a pudakota'ana'a imi'i baara

b 5:27 Exodus 20:14   **c** 5:31 Deuteronomy 24:1   **d** 5:33 Leviticus 19:12; Numbers 30:2; Deuteronomy 23:21

uu, usha'apanum kau'an imi'i baara Tominkaru kidiba wiizi wuru'u. Jerusalem uu na'apa kapam, mana'a pudakota'ana'a puparadan ii, usha'apanum kau'an uruu donoi umanawunu'o King wiizi wuru'u. ³⁶Mana'a pudakota'ana'a puzowau puaipan idi puparadan mishida-ka, usha'apanum kau'an aonaa puka'iitan putoman bauda'apa'o puzowaud baraka oo podidi. ³⁷Ukau'an, turuu pukian 'Oo', umishiin dono, na'iki 'Aonaa', u'aonaan dono. Pudobata-kidan an powa'a zii puparadan, oia'o di'iki'o wuru'u.

Kaunaaka-karu daua'o

(Luke 6:29-30)

³⁸“Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaori kian, 'Pidan zowitan dono pairiban awun, marii ukaunaatinan uawun ati kapam; pidan zowitan dono pairiban dako, marii ukaunaatinan udako ati kapam.’^e ³⁹Mazan aizii òkian nii u'ati, aonaa pukaunaatina'ana'a pusha'apata-ka, an dikauda'o ida'an. Pidana ta'ikan an puduwa'ora antanpu'o pukaozoo, marii puta'ika-kidan pu'ashabaron antanpu'o pukaozoo kapam. ⁴⁰Pidan kootowapa-kida'anan dono pugaru na'iki uzaamatan pushooton, putaa'aka puchaakitan kapam. ⁴¹Aizii umanawunu'o pidan dyuudan dono pudowautan padopao bauda'apa'o naawazi di'iti, pudobata-kida udopao bauda'apa'a naa naawazi

di'iti. ⁴²Pidan pishaan an aimaa-kan pu'ai, putaa u'ati; ukaiwaa'azon an zii karikaonan puaimaakanuta, putaa'a naa zii u'ati.

Tarubaitapa-kariwainao marainapa-ka, daua'o

(Luke 6:27-28, 32-36)

⁴³“Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaori kian, 'Pumarainapa pairiban, mazan puto'ora-kizaitapa putarubaitapaniinao.’ ⁴⁴Mazan aizii òkian nii u'ati, pumarainapa pidan to'orainao pu'ati, pukamunan kaiman i'ati; na'iki putoriinapa Tominkaru ati kaimana'o ida'an wunao dau'ana'a, pataka'utainaoz pugaru. ⁴⁵Na'apa'o ida'ana'o nii utukapa-ka, mishi'o uDaru Tominkaru aokazi ia'o dainao unao. Usha'apanum kau'an uruu Kanada-kida kamoo ipai pidannao ati, kaimanainao na'iki dikaudainao ati kapam. Na'iki ukaawa-kida wunu pidannao ati, kaimanainao i'isha'apainpan na'iki dikaudainao i'isha'apainpan ati kapam.

⁴⁶“Aizii kanoma'o nii Tominkaru taa uwinipinaa nii ukaimanan an marainpainao ati unao karikaonan? Upu'u zii zaamaapauzonao tax puraatananaa^f oiainaoz padamata, i'imarainapa pairiban kapam. ⁴⁷Ukau'an ukaimanan dono soo marainpainao ati unao karikaonan, na'apa dii upana'an baokoinao pidannao ai? Na'apa pidannao

Mat

^e 5:38 Exodus 21:23-24   ^f 5:46 *zaamaapauzonao tax puraatananaa*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

mashaapan kapam mamishida-kainaouz Tominkaru. ⁴⁸Ukau'an aonaa ukasharutina'ana'a ukaimanan ai, uDaru aokazi ia'o makasharutin-kan kawan pakaimanan ai.

Kamunan-karu daua'o

6 ¹“Usha'apatan an kaimana'o aimaakan, mana'a usha'apata'ana'azu iriba'o pidan bii ii, utukapa-kida'azon idi ukaduz ukaimanan karikaonan. Usha'apainpan an na'apa, aona'o nii uwini-pinaa nii uDaru aokazi ia'o di'iki. ²Ukau'an utaan dono aimaakan pataka'utinainao ati, aonaa ukainaabata'ana'azu di'ii'aka kida'a tawunao kawanu'u taapinpauz-nao kaimanainao nii kaikini'i. Inao, paipan idi pasha'apataniaz pataka'utinainao ati atadapa-kaao, ukau'an ãaidautan pasha'apatanii ipai di'ii'aka kida'a pidannao ati, choochiapa-kizai ii, na'iki ipai dunapota pidannao iriba-kizi an. Mishi'o òkian u'ati, wuru'u ãnaouz kaimanaimana'ora'a naa ãkawinipinaatina'akan pa'atadapa-kaao idi. ³Utaan an aimaakan pataka'utinainao ati, mana'a putaapada'ana'a aonaa na'ia'oram pidan aitapan putaanii dau'an. ⁴Utaa'azon an aimaakan, aonaa kainaaba'o-karu'u mani utaanuzu, uDaru tukapan nii usha'apatanii aona'oraz pidan tukapan, na'iki ukawinipinaatan nii unao.

Toriinapa-karu daua'o

(Luke 11:2-4)

⁵“Utoriinpan dono, mana'a pa'i

utoriinpa'ana'a tawunao kawanu'u taapinpauz-nao kaimanainao nii kaikini'i. Inaudapa pakadishita'anan na'iki patoriinpan choochiapa-kizai ii, na'iki dunapota pidannao iriba-kizi an, ãaipan karikaonan pakaduz tukapa-kaao. Òkian mishi'o u'ati, kaimanaimana'ora'a naa ãkawinipinaatina'akan pa'atadapa-kaao ida'an. ⁶Mazan unao pa'an, utoriinpa'azon dono, umorota udapu nazo iti, utaratina'aka, uru'u naa utoriinpan uDaru aona'oraz tukapa-kaao ati. UDaru tukapa'oraz utoriinpan aona'oraz pidan tukapan, utaan nii uwini-pinaa nii.

⁷“Utoriinpan dono, aonaa ukiwa'anapa-kida'ana'a mazanuiman kida'o parada-karu, maaitapa-kainao Tominkaru kawan. Itoriinpan dawuu, na'apa ãzauda-kidan patominkarun abatan nii patoriinpan. ⁸Aonaa pa'i ãnao kawan mani unao. Utoriinpan ua'ii zii uDaru aitapani'i naa kanom uaiapanii. ⁹Ukau'an di'oraz kawan utoriinapa'a:

‘WaDaru aokazi ia'o,
marii ipai pidannao taapan
pugaru umanawunu'o nii.

¹⁰ Marii kizi punaobanai-tinan.
Marii kizi sha'apatin-karu
puaipan kawana'ati
da'a'a imi'i baara'a,
na'apa aokazi iainao sha'apatin
kawana'ati.

¹¹ Marii putaan wa'ati aizii
wawanyukunuu nii.

¹² Pumarina'ata ipai wuru'u oia'o
washa'apatanii kidaz,
na'apa wamarina'atan kawan
ipai oii kida'o sha'apata-

kariwaiz wa'ati.

13 Aonaa putaapada'ana'a wanyukunuu tiwaa-kidapa-kao oia'o di'iti, mazan kaiman putaapa waunao oia'o ai.^g

[Karikaonanu'o pugaru wuru'u naobanaiz, ma'ozaka'oraz, na'iki konaunama'oraz.

Amen.]^h

14 "Umarina'atan an pidannao sha'apatanii oii kida'o u'ati, uDaru aokazi ia'o marina'atan nii ipai u'oian kapam. 15 Mazan aonaan an umarina'atan oii kida'o pidannao sha'apatanii u'ati, aona'o nii uDaru marina'atan u'oian kida.

Tominkaru ati'o sanadinapa-karu

16 "Usanadinpanⁱ an Tominkaru ati, aonaa utaapinpa'ana'a kasha'ora'a kawan, tawunao kawanu'u taapinpauzonaouz kaimanainao nii kaikini'i. Inao ipana'ada'akan na'apam paaidinpan pataapinpa'akan ida'an manaunam kasha'ora'a kawan, iaipan karikaonan paaitapaka-pasanadinpan. Okowaadan nii mishi'o u'ati, inao na'apainpainaouz isha'apainpan, kawinipinaatina'a kainaou'u naa wuru'u pa'atadapa-kao ida'an. 17 Mazan unao, usanadinpan dono Tominkaru ati, uchikaa uawun baara kaiman, uramaudin na'iki umaoda uzowaud. 18 Aonaa kizi baokoinao aitapan usanadinpan Tominkaru

ati, soo uDaru aona'oraz utukapaka-aitapan nii pa'an, na'iki uDaru tukapa'oraz usha'apatan aimakaan aona'oraz baokoinao aitapan, ukawinipinaatan nii unao.

Sha'apauzii aokazi ia'o

(Luke 12:33-34; 11:34-36)

19 "Mana'a ukasha'apauzina'ana'a da'a'a imi'i baara'a, usha'apauz kainin nii, na'iki uwuzaaritan nii, na'iki koidimikinao koidapan niizu. 20 Mazan usaabaa usha'apauz nii aokazi ii, na'ii aona'o nii ukainin, aona'o nii uwuzaaritaazon, na'iki aona'o nii koidimikinao koidapanuz. 21 Aizii na'iam pidan saabaan pasha'apauz, karikaonanu'o nii utaapan panyukunuu, wuru di'iti'i utaapakiziz pasha'apauz.

22 "Wuru'u awunuiz na'apa'o lamp kawan ukanadapan pidan nanaa ati. Aizii puawun kaimanan dono, ipai punanaa mashaapan kanada'o-karu'u. 23 Mazan puawun makaimankan an, punanaa mashaapan nii maruta'o-karu'u. Ukau'an kanada'o makadan dono u'ida'a, maruta'o manawun ida'a'o pugaru.

Bauda'apa naobanai

(Luke 16:13; 12:22-31)

24 "Aonaa turuu pidan pitoruitapa-kidinan dya'utama'o naobanainao ati. Panaadon uto'orakizaitapan nii bauda'apa'o, na'iki

^g 6:13 oia'o ai oo "Satan ai". ^h 6:13 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u. ⁱ 6:16 sanadinpan: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

umarainpan nii ba'oran; kaimana'o nii uizo'atin bauda'apa'o, na'iki ukashadapan nii ba'oran. Ukau'an aonaa turuu pidan naobanaitapan Tominkaru na'iki puraata.

***Aonaa kizi nyukunui
kaziwadapa-ka***

25“Uruu idi òkian u'ati. Aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu udi'itinpan ida'an kanoma'o nii unika na'iki utuzan ni'o dau'u ukakupa-kinaa nii, oo kamicha ukaiwadan nii dau'an. Mishi'o-raiman kakupa-karu, powa'a'o umanawunun wanyukunui ai, na'iki nanai, powa'a'o umanawunun kamicha ai.

26“Utukapa mooko kotu'uznao, aonaa ìpaowinan. Udauna'an ìso'otan mani papaoriba aka na'iki ìkasaba'uan maniz padapunaa iti. Mazan upu'a'o uDaru aokazi ia'o paan ìdyaun. Aizii mani unao, aonaa umarainapa-ka mooko powa'a zii kotu'uznao ai? 27Na'ia'oram unao turuu umashaapan powa'a ukotua'ikin ukaziwadapan ida'an unyukunuu udau'an? Aonaa na'ia'oram.

28“Kanom nii ukaziwadapan unyukunuu ukamichan dau'an? Utukapa amazada ii aka'o soosoi kida sodan, na'iki na'apam ìsoosoan. Aonaa ìkaudinan dadara ìtomapan mani pakamichan. 29Mazan òkian u'ati, King Solomon umanawunu'o usha'apauz konaunam kida, upu'u aonaa ukakamichantinan konaunam soosoi kida kawan. 30Tominkaru wuru'u konaunamada'oraz pinidi

kida soda'oraz amazada ii aka. Aizii kakupa utukapa-ka, udauna'an umawaka'akan naa, uru'o ni'i naa ukawaoda-ka. Aona'o nii mooko Tominkaru kakamichantan unao na'apa? Kanom nii mooko umishidapan mapasaka sodi?

31“Ukau'an aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu udi'itinpan ida'an kanoma'o nii unika, oo kanoma'o nii utuza, oo kanoma'o nii ukamichan nii. 32Na'apa kida'o dau'ana'a maaitapa-kainao Tominkaru kaziwadapauzon panyukunuu. Aokazi ia'oraz uDaru aitapanii uaipan aimaakan na'apa kida'oraz umashaapa-kinaa nii. 33Mishi'oraiman utaa unyukunuu kiwiitapa zii Tominkaru naobanai-tinan dau'an, na'iki umashaapa na'iki usha'apatin Tominkaru aipan kawana'ati. Utaan nii ipai na'apa kida'oraz unao idiwau nii. 34Ukau'an aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu waikana'ana'o uaiapanii dau'an. Usha'apanum idi waikana'ana'o aimaakan sha'apainpan nii waikana'ana'o ida'a. Ukau'an aonaa ukaziwadapa'a naa unyukunuu waikana'ana'o aimaakan dau'an.

***Pidan dakotan pairiban
oia'o nii***

(Luke 6:37-38, 41-42)

7 1“Mana'a pudakota'ana'a ba'oran pidannao dikauda'o nii, aonaa kizi Tominkaru dakotan pugaru dikauda'o nii. 2Usha'apanum kau'an Tominkaru dakotan nii pugaru dikauda'o nii na'apa kapam pudakotan kawan

ba'oran pidannao, na'iki na'apa'oram putaapan ba'oran pidannao, na'apa'o nii Tominkaru taapan pugaru kapam. ³Kanom nii mooko puidi'itapan kaunuba sodi'o kaina'an puriban awun ida'a, pumadi'itapan pu'u atamun idin kaina'an puawun ida'a? ⁴Puka'iita zii pukian puriban ati, 'Oso'ota kizi kaunuba'o puawun ai' atamun idin kaina'an pu'u puawun ida'a? ⁵Pugaru taapinpauzo kaimana'o nii kaikini'i, puso'ota'a naa zii kiwiitapa atamun idin puawun ai. Uruu na'apa kaimana'o ni'i naa putukapan puso'ota'azoonii kaunuba'oraz puriban awun ai.

⁶“Mana'a utaa'ana'a kaimana'o aimaakan Tominkaru di'iki'o arimarakanao ati, itanawatina'akan nii u'ati karikaonan, na'iki i'aroutapan nii unao. Mana'a ukaboota'ana'a umanawunu'o kawinipinaa kida'o usha'apauz kooshinao bii iti, idaka-zaabi'ian nii karikaonan kidaz.”

***Pupishaan dono aimaakan taa-
karu nii pu'atiz***
(Luke 11:9-13)

⁷Jesus kian koshan, “Upishaa aimaakan, taa-karu nii u'atiz; udorota aimaakan, uikodan nii wuru'u udorotapaniaz; udau-dauapa paniinom, da'ata-karu nii paniinom u'ati. ⁸Usha'apanum idi ipai pidan pishaa'o aimaakan, taa-karu nii u'atiz; na'iki na'ia'oram pidan dorota'o aimaakan, uikodan niiz; na'iki dau-daupa'o paniinom da'ata-karu nii paniinom u'ati. ⁹Daruinao, udani pishaan an

pawanyukunuu nii u'ai, utaa mani kuba udani ati? ¹⁰Oo upishaan an kopau u'ai, utaa mani kowazaz u'ati? ¹¹Oia'o unao padamata, upu'u zii uaitapa utaan kaiman kida'o aimaakan udainao ati, aitaniiimana'o nii uDaru aokazi ia'oraz, utaan nii kaiman kida'o aimaakan pishainao ati paugaru. ¹²Pusha'apata kaimana'o aimaakan ba'oran pidannao ati, na'apa puaipan kawan aimaakan sha'apata-ka'o pu'ati kapam. Na'apa'o daua'o wuru'u Moses na'iki Tominkaru prophetinnao kakinaori kidaz.

***Mazowa'o dobaapa-kizai
paniinom***
(Luke 13:24)

¹³“Umorota mazowa'o dobaapa-kizai paniinom ida'an, usha'apanum kau'an kazowa'o dobaapa-kizai paniinom Tuubaru'o Tikazi pataka'utin-kizai di'iti'o wuru'u. Na'iki masha'apannaa mako-karu na'an, ukau'an iriba pidannao makon na'an. ¹⁴Mazan dobaapa-kizai paniinom karikaonanu'o kakupa-karu di'iti'o, mazowa'o na'iki kasha'apannaa kapam mako-karu na'an. Ukau'an aonaa iriba'o nii mani pidannao ikodanuzu.

***Atamun, pa'aka ida'ana'o
uaitapa-ka'o***
(Luke 6:43-44)

¹⁵“Uzaudinpauzo pa'i wunao aia'a dakotinpainauz prophetnao nii. Iwa'atin nii u'ida'ati, na'apa masha'apatanu'u kaznizo kawan i'aidinpan, mazan kichana'iki-kia'o

īkaduz wuru'u, na'apa baudokoru kawan. ¹⁶Uaitapan nii īdyaun na'apa'oram īsha'apatanii ida'an, na'apa paoribai aitapa-ka'o kawan pa'aka ida'an. Aonaa na'apainim puikodan kaiwada-karu ida'a grape oo fig aka. ¹⁷Ukau'an ziwu'o atamun kaakan dono, kaimana'o nii u'aka kida, mazan maziwuka'o atamun, u'aka dikauda kida'o nii. ¹⁸Ziwu'o atamun, aona'o nii ukaakan dikauda kida'o idi; na'iki maziwuka'o atamun, aona'o nii ukaakan kaiman kida'o idi. ¹⁹Na'ia'oram paoribai dikauda kida'o u'aka barota-karu niizu, na'iki kaboota-karu niizu tikazi wu'iti. ²⁰Ukau'an na'apa'o ida'ana'o nii unao aitapan wunaou'u dakotinpainouz prophetnao nii, īsha'apatanii kida ida'an.

Kanoma'o nii morota

Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti
(Luke 13:25-27)

²¹“Aonaa ipai'o nii mani pidanao wuru'u ‘Naobanai, Naobanai,’ kia'oraz īkian ō'ati kawiizin Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii, soo wunaou'u sha'apatina'oraz ōdaru aokazi ia'oraz aipan kawana'ati. ²²Na'apain Tominkaru widauan kamoon dono'o naa pidannao, iriba'o nii pidannao kian ō'ati, ‘Naobanai, Naobanai, pu'uu ida'ana'o wakowaadapauzon Tominkaru paradan. Pu'uu ida'ana'o wawaatan oia'o dononai kida, na'iki iriba aimaakan umanawunu'o ukaimanan kida washa'apatan pu'uu ida'an.’ ²³Mazan ōkian nii ī'ati, ‘Aonaa ōaitapauzon unao. Umako

ō'ai, unao sha'apaapauzonao oii kida'o.’

Dya'utama'o kabaun tomikinao

(Luke 6:47-49)

²⁴“Na'ia'oram pidan abata'o di'oraz ōparadan kida, na'iki sha'apatina'oraz ōparadan kawana'ati, na'apa'o nii uruu aitapina'o pidan kawan, toma'oraz padapu nii dadara'o baara'a. ²⁵Wunu tuukia'o kaawan dono'o naa, uwa'ozi kida paidan naa, utuubarun paida baara ii aka, na'iki ma'ozaka'o awaru kaawa'akan naa kabaun ida'ati, mazan aonaa kabaun dorautan, utoma-ka'o idi dadara'o baara'a.

²⁶“Aizii na'ia'oram pidan abata'o di'oraz ōparadan kida, na'iki aonaa usha'apatinan ōparadan kawana'ati, na'apa'o uruu tawuru kawanu'o maaitapin-ka'oraz pidan, toma'oraz padapu kaatu baara'a. ²⁷Wunu tuukia'o kaawan dono'o naa, wa'ozi kida tuubarun paida baara ii aka, na'iki ma'ozaka'o awaru kaawa'akan naa kabaun ida'ati, sariapa kabaun dorautan, ipai daunuuda'u.”

²⁸Aizii Jesus ipaian patominapa-kidan na'apa kida'o dau'an, tuukii pidannao di'itinpan na'apam utominapa-kidan dau'u. ²⁹Powa'a zii umanawunun utominapa-kidan pidannao wunao aia'a tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u.

Jesus kakudan

daonaiora kabishopa'o

(Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

8 ¹Jesus tokan ana'a naa naawazi daara iki, iriba

pidannao da'anpan udawu'ati. ²Masha'apakiaka daonaiora kaawan u'ida'ati baiatina'o kichana'iki-kia'o bishoi' idi. Ukodoru'ukan ukanaapu ati, na'iki ukian u'ati, "Naobanai, punyukunuu na'apan dono, òaitapa pukakudan nii ògaru, kaiman kizi'i naa òsaabainan."

³Jesus pishatan uruu na'iki ukian, "Na'apa ònyukunuu, pukakuda, kaiman pusaabain." Masha'apakiaka ubisho manaka'akan naa, na'iki kaiman usaabaina'akan. ⁴Udauna'an Jesus kian u'ati, "Puabata, mana'a pa'i pukowaada'ana'a na'ia'oram pidan ati, mazan pumako sariapa puawunuuta-kidanaka pumada faadaa di'ii, na'iki putaa'a naa taauzo-kariwaiz Tominkaru ati kakuda-kariwainao taauzoniaz Moses kakinaori kawana'ati. Na'apa'o ida'ana'o nii pidannao mishidan kaimana'ora'a naa pusaabainan."

***Jesus kakudan soldyaanao
zowaunaa poitoru
(Luke 7:1-10)***

⁵Jesus kaawan dono Capernaum iti, Roman soldyaannao zowaunaa kaawan u'ida'ati padopian idi. ⁶Ukian, "Naobanai, kaina'a òpoitoru karinaan òdapu ii, tuukia'ora'a naa, aona'a naa uka'iitan pakiitinan."

⁷Jesus kian u'ati, "Òmakon nii na'iti, òkakudanaka kizi uruu."

⁸Mazan ukian Jesus ati, "Aonaa Naobanai, aonaa umanawunu'o

mani wuru'u ògaruz pumako'ozon mani òdapu iti. Turuu pa'an puparadan karikaonan di'iki'i, kakuda'o nii òpoitoru. ⁹Ògaru na'apa, òkaidinan doko ainao pidannao ò'ai waranu a'o, ògaru na'apa kaina'a soldyaanao kaudina'o òwaranuu kapam. Òdyuudan dono bauta'apa soldyaa, 'Pumako' òkian an u'ati, umakon nii. Aizii òdapadan dono ba'oran soldyaa, 'Puwa'ati' òkian an u'ati, uwa'atin nii. Na'iki òdyuudan dono òpoitoru, 'Pusha'apata wuru'u,' òkian an u'ati, usha'apatan niizu."

¹⁰Jesus abatan idi wuru'u kaikapa'oraz parada-karu'u, tuukii udi'itinpa'akan, na'iki ukian wunao ati'i kasaba'ukinpainauz pa'ida'ati, "Òkian mishi'o manawun u'ati, aonaa na'apainim zii òikodauzon pidan Jewnao bii'i kaikapa'a manawun umishidanuu. ¹¹Uruu idi òkian nii u'ati, iriba'o nii Gentilnao wa'atin di'ikinapa kida'a waoko ikinapu na'iki wakadapu ikinapu, na'iki ìsakanata'anan nii Abraham, Isaac na'iki Jacob tuma konaukia'o aroapa-karu ida'ati, Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. ¹²Mazan unao, Tominkaru pidanannaouz na'ia'o ni'oraz padamata Tominkaru naobanai-tinan dono'o naa, kaboota-karu nii unao maruta'okaru iti. Na'ia'o ni'i naa uzaadan tuukii na'iki ukuzowan nii uudako kida udopian idi."

¹³Uruu dauna'an Jesus kian naa soldyaanao zowaunaa ati,

Mat

Ĵ 8:2 kichana'iki-kia'o bishoi: aona'o ukasaranaa nii, tuzuinba'o kapam ba'oran pidan di'iti. Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

“Pukiwa'a naa pudapu iti, na'apa'oram pumishidan manawun, sha'apata-kao nii na'apa pu'ati.” Na'apain aka manawun poitorui kakuda'akan.

Jesus kakuda iriba pidannao
(Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

¹⁴Aizii Jesus kaawan dono Peter dapu iti, na'ii utukapan Peter imauzo washatinpan bed paawa'a, tuukia'o omada wiichan pakarinaan idi. ¹⁵Uruu idi Jesus zaamatan oka'u, sariapa omada wiichan shabata'akan, na'iki okakuda'akan naa. Na'iki'o okadishitan otaan naa Jesus wanyukunuu nii.

¹⁶Uruu wachuupunin kamoo tipitan dauna'an iriba pidannao na'akan Jesus ida'ati pairibannao oia'o doronainao zaamatapaniinao kida. Jesus waata oia'o doronainao pidannao ai paparadan ida'an karikaonan. Na'iki ukakuda ipai karinainao. ¹⁷Wuru'u usha'apatan kaikapa kida'orazu'u, uruu umishian naa tawuru'u kotua'oraz prophet Isaiah kianuz, “Pa'ida'a uzaamatan wa'ai wabaaitin-kinna rinai kida, na'iki uso'ota wa'ai wakarinauzo-kinna kida.”

Da'ana'azoinao Jesus
(Luke 9:57-62)

¹⁸Jesus tukapan idi'i naa iriba pidannao kasaba'ukinan pa'ida'ati, sariapa ukian patominapa-kidani-

nao ati, “Aushaa watarauka'a naa karishii baza iti.”

¹⁹Bauda'apa pidan tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u wa'atin Jesus ida'ati. Ukian u'ati, “Tiichaa, òda'an nii pugaru na'iti'oram pumako-kizi iti.”

²⁰Jesus dako'atin na'iki ukian u'ati, “Waruzonao kaina'a ì'uun kida, kotu'uznao kaina'a ìshimaka kida kapam, mazan Daonaiora Aokazi Iki'o, aonaa uwashatinauzo-kizi nii, na'iki aonaa usookapauzo-kizi nii.”

²¹Ba'oran daonaiora tominpa'o Jesus di'iki kian u'ati, “Naobanai, òdidanaka kizi zii òdaru mawakan kiwiin, uruu dauna'an òda'an pugaru.”^k

²²Mazan Jesus kian u'ati, “Puda'an ògaru. Marii mawakainao didan pairiban mawakan.”^l

Jesus mashaatan
ma'ozaka'o awaru
(Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

²³Jesus paidinan kanawa zo'iti, utominapa-kidaniinao makon kapam utuma karishii an. ²⁴Masha'apakiaka ma'ozaka'o awaru kaawan karishii an, na'iki kanawa kichana'iti-kia'a naa, udaawadainan wunu paran idi. Mazan Jesus, uda'awun. ²⁵Sariapa utominapa-kidaniinao pokowauanuzu. Ìkian u'ati, “Kadiman Naobanai!

^k 8:21 Naobanai, òdidanaka kizi zii òdaru mawakan kiwiin, uruu dauna'an òda'an pugaru. oo “Naobanai, aona'o nii zii òmakon kai. Kaina'a òdaru tuukian. Aizii umawakan an, òdidan nii zii uruu. Uruu dauna'an òmakon nii pudawu'ati.”

^l 8:22 Marii mawakainao didan pairiban mawakan. oo “Marii pidannao wuru'u mami-shida-kainauz ògaru didan pairiban mawakan.”

Kadiman! Pukazannaata waunao! Wanaraan ni'i naa!"

²⁶Jesus kian ĩ'ati, "Kanom nii dii utarian? Masakauda'u'o sha'a karikaonan umishidan?" Udauna'an ukadishita'akan, uru'u naa udyuudan ma'ozaka'o awaru na'iki wunu paran mashaadinan. Sariapa mishi amazada mashaadina'akan mashaa.

²⁷Tuukii udi'itinapa-kida'akan patominapa-kidaniinao. "Kanom kaduzu'u naa pidan uruu?" ĩkian. "Atii awaru na'iki wunu paran mishida zii uparadan."

*Jesus kakudan oia'o doronainao
zaamatapaniinao*

(Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

²⁸Jesus kaawan dono'o naa karishii baza iti Gadara Baara itinapu, na'ii pamakopa-kizi an, dya'utam pidannao ikodapanuzu, kodita'akainao pamashaapa-kizi baaranai ia'o, ka'unaru kida di'iki.^m Wuru'u ĩnaouz oia'o doronainao zaamatapaniinao, ukau'an to'oraba'o ĩdyaun. Una'apan idi, aonaa kanom makouzon na'ii'aka'o dunapo ida'an. ²⁹Sariapa ĩkadamkon u'ati diiwa'o ida'an, "Pugaru Tominkaru Dani, kanom puaipan wa'ai? Pupataka'uta'anan naa sha'a waunao wapataka'uta-ka'o kmoon ua'ii zii?"

³⁰Aonaa munapo manawun mani ĩnao di'iki, kaina'a iriba'o kooshinao aroapatinan. ³¹Uruu idi oia'o doronainao pishaan Jesus

tuukii. ĩkian u'ati, "Puaipan an wamakon di'iki'i, pudyuuda shoman waunao wamorota'an kizi kooshinao di'iti."

³²"Umako," Jesus kian ĩ'ati. Uruu idi ĩkodita'akan daonaiorano di'iki, na'iki ĩmakon ĩmorota'anan naa kooshinao di'iti. Sariapa kooshinao dima'akan karishii danoma katawudapuzun di'iti, ĩwaotan karishii baoko iti, na'iki ipai ĩnaraan. ³³Uru'u naa kooshinao taapikinao dima'akan donoi iti. Na'ia'a naa ĩkakuwaapan ipai na'apam aimakaan sha'apainpan dau'u. Na'iki ĩkowaada na'apam oia'o doronainao zaamatapaniinao sha'apata-ka'o. ³⁴Uruu idi ipai donoi sannao makon ĩkodapa'anan Jesus. ĩkodapan dono'o naazu, kaziwa'o ida'an ĩdyuudanuzu ĩaipan umakon pawii zi iki.

*Jesus chi'ika-kidan
machi'ikaka'o*

(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

9 ¹Uruu dauna'an Jesus paidinan patominapa-kidaniinao tuma kanawa zo'iti ĩtaraukan karishii an powaa iti'i naa pamashaapa-kizi iti.ⁿ ²Na'ia'a naa pidannao na'akan daonaiora machi'ikaka'o Jesus di'iti pawashatinapa-kizi baara ida'an. Aizii Jesus tukapan idi ĩmishidan tuukii manawun paugaru, sariapa ukian machi'ikaka'o pidan ati, "Pusaabaa punyukunuu ödani, ipai öso'otan pu'oian."

^m 8:28 Uruu dono pidan baaranaa, kuba uun ii kida'o pa'an. ⁿ 9:1 Jesus mashaapa-kizi wiizai dakota-ka'o Capernaum.

³Pabi'i kida tiichaapauzo-nao Moses kakinaori dau'u kian panyukunuu ii, “Uwazootapa'azon Tominkaru paparadan ida'an.”

⁴Jesus, uaitapa na'apam ïdi'itinpan, uruu idi ukian ï'ati, “Kandii nii udi'itinpan òdau'u oia'o ida'an?”

⁵Na'ia'oram masha'apannaa: ‘Ipai pu'oian mainaabata-ka'o kii, oo ‘Pukadishita na'iki puchi'ika’ kii?’

⁶Mazan òaidan nii u'ati Daonaiora Aokazi Iki'o, kaina'a uma'ozakan mainaabata-kinaa nii pidannao oian da'a'a imi'i baara'a.” Uru'u naa ukia'akan machi'ikaka'o pidan ati, “Pukadishita, puna'aka puwashatinapa-kizi na'iki pumako'o naa pudapu iti.” ⁷Machi'ikaka'o pidan kadishita'akan na'iki umakon naa padapu iti.

⁸Aizii pidannao tukapan idi kaikapa'o sha'apanu'u, tuukii ïdi'itinpan, na'iki ïkonaukii-kidan Tominkaru utaan idi umanawunu'o ma'ozaka-karu pidan ati.

Jesus dapadan Matthew
(Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

⁹Aizii Jesus makon naa na'iki, pamakopa-kizi an utukapa zaamaapauzo tax puraatannaa, Matthew kia'o u'uu, usakanatapan kabaun pakaudin-kizi nazo ii. “Puwa'ati òtuma,” Jesus kian u'ati. Sariapa Matthew kadishita'akan na'iki umakon naa utuma.

¹⁰Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma Matthew dapu ii. Na'ii iriba zaamaapauzonao

tax puraatannaa na'iki ba'oran oiainao pidannao aroopan ïtuma. ¹¹Phariseenao tukapan idi uaroopan na'apainao pidannao tuma, sariapa ïkian Jesus tominapa-kidaniinao

Jesus aroopan Matthew dapu ii oiainao pidannao tuma (9:11)

ati, “Kanom nii utiichaan aroopan oiainao tuma?”

¹²Jesus abata ïna'apanuz kaikapa'a, uruu idi ukian ï'ati, “Ziwuinao pidannao, aonaa ïaipan daakataa, soo karinainao pa'an. ¹³Umako utominapa kizi na'apa'oram Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian. Ukianuz, ‘Kamunan-karu òaipan u'ai, aonaa taain-karu kawaoda-kariwai uzai ida'an mani.’^o Ukau'an aonaa kaimanainao mani wuru'u òdapada'ananiinaouz, mazan oiainao.”

Jesus pishaa-ka'o sanadin-karu dau'u

(Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

¹⁴Bauda'apa kamoo John

Chikaawunuupauzo tominapa-kidaniinao kaawan Jesus ida'ati. Īpishaan Jesus, ĩkian u'ati, “Kanom nii waunao na'iki Phariseenao sanadinpauzon^P Tominkaru ati, mazan putominapa-kidaniinao, aonaa pa'an ĩsanadinpauzon Tominkaru ati?”

¹⁵ Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, “Na'apa dii uaitapan mazida'o daonaiora dapadaniinao mashaapan kasha'ora mazida'o aroapa-kizi ii, mazida'o daonaiora na'an pu'u ĩtuma. Aonaa turuu una'apan. Mazan daonaiora mazida'o zaamata-ka'o dono ĩ'ai, uruu dono'o ni'i naa pa'an ĩkasha'oran na'iki ĩsanadinpan.”

¹⁶ Udauna'an Jesus kian koshan, “Aonaa pidan zimindotauzon pakamichan zaam dadotan pa'ina'o kamicha idin idi, usha'apanum kau'an shokota'o nii zii wuru'u pa'ina'oraz kamicha idin uzaama'o ai, na'iki powa'a'o nii zii umanawutan wuru'u udadotanuz.

¹⁷ “Na'iki aonaa pidan kawazotauzon kaiwauzo-kariwai'i naa wine kinnaa^Q pa'ina'o zii wine toma-ka'o idi. Pa'ina'oraz zii wine poodan nii utada'okan nii wuru'u kaiwauzo-kariwaiz naa ukinnaa, uruu wine wakudinan ni'i naa, na'iki ukinnaa pataka'uinan ni'i naa kapam. Uruu idi karikaonan da'i pidan tomauzon pa'ina'o wine kinnaa papaida-kizi nii pa'ina'o wine. Utoma-ka'o dono na'apa, aona'o nii ukinnaa sha'apan.”

**Mawakaiba zunaaba sodi
na'iki izaipa'o zunaaba**
(Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

¹⁸ Jesus kadakotinan pu'u zii, Jewnao zowaunaa kaawan u'ida'ati. Ukoduru'ukan ukanaapu ati, na'iki ukian, “Ōdani zunaaba sodi mawakan aizii aka, upu'u mazan puwa'ati pupishata kizi puka'u idi oroo, okakuda kizi.” ¹⁹ Sariapa Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon naa utuma.

²⁰ Aizii na'a'o zun baiatina'o 12 wunu paizaipan idi. Okaawan Jesus barau ikinapu na'iki opishatan ukamichan danoma karikaonan. ²¹ Usha'apanum kau'an panyukunuu ii okian, “Ōpishatan an uchaakitan karikaonan, ōkakudan nii.”

²² Jesus padantina'akan, sariapa utukapanuzo, na'iki ukian o'ati, “Ma'ozaka putaapa punyukunuu ōdani, pumishidan idi'o, pukakudan.” Na'iki'i naa mishi sariapa okakudan.

²³ Uruu dauna'an Jesus kaawan Jewnao zowaunaa dapu iti. Na'ii utukapan iriba taupauzonao na'iki muraapainao mawaka'o ati. ²⁴ Uruu idi sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Ukodita di'iki'i, aonaa omawakan mani wuru'u, oda'awun karikaonan.” Ipai pidannao shaazootinan una'apan idi. ²⁵ Pidannao koditan dauna'an, uru'u naa Jesus makon zunaaba sodi di'iti, na'iki uzaamatan naa paka'u kadu'ikizo. Sariapa okakuda'akan

Mat

P 9:14 sanadinpauzon: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. **Q 9:17 wine kinnaa:** uzai mada idi'o utoma-ka'o. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki okadishita'akan. ²⁶Pidannao kakuwaapan di'oraz dau'ana'a ipai na'an kida'o wiizai kawana'ati.

*Jesus kakudan dya'utam
daonaioranao ishaawunnao*

²⁷Udauna'an Jesus makopan pu'a'a naa na'iki, dya'utam daonaioranao ishaawunnao da'anpan uruu. Īkadakoinan diiwa'o ida'an u'ati. "David Takaan-daun,^r pukamunan-kida waunao," ĩkian.

²⁸Jesus morotan dono'o naa kabaun nazo iti, uru'u naa ishaawunnao kaawan u'ida'ati na'iki upishaan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, "Umishida turuu ōkakudan unao?"

"Wamishida, Naobanai," ĩkian u'ati.

²⁹Uru'u naa Jesus pishatan ĩawun kida, na'iki ukian ĩ'ati, "Umishidan idi, na'apa'o nii usha'apan." ³⁰Sariapa ĩtukapa'akan naa. Uru'u naa Jesus kakinaowan ĩdyaun. Ukian, "Mana'a pa'i ukowaada'ana'a pidan ati kanom sha'apan u'ati." ³¹Mazan upu'u ĩmakon, ĩkakuwaapa'anan udau'an, ipai na'an kida'o wiizai kawana'ati.

Jesus kakudan maparadan-ziiwa

³²Wuru'u dya'utamainaouz daonaioranao mako'okan pu'u zii, pidannao na'akan Jesus ida'ati maparadanu'o daonaiora, wuru'u umaparadanunuz oia'o doronai kaina'an idi'o u'ida'a. ³³Aizii Jesus waata'akan dauna'an oia'o doronai u'ai, sariapa ukaparadanu'ukan.

Tuukii pidannao, kasaba'ukinpainao na'ii, di'itinpan, na'iki ĩkian, "Aonaa watukapauzon zii kaikapa'ora'a aimakaan sha'apata-ka'o Israel an."

³⁴Mazan Phariseenao kian, "Oia'o doronainao naobanaa taan idi'o u'ati ma'ozaka-karu wuru'u uwaatanuz oia'o doronainao."

Jesus kasha'oran pidannao dau'an

³⁵Jesus makon umorowautapan ipai donoi na'iki wiizai sodi kida kawana'ati. Utominapatin-kidan pidannao synagogue ii kida, na'iki ukowaadapan Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'an, na'iki ukakuda pidannao karinainao pabi'inaaka kida'o rinai idi.

³⁶Tuukii ukasha'ora-kidan ipai wuru'u pidannaouz utukapan idi ĩdopian, na'iki aonaa ĩaitapan na'apam naa pasha'apatinan pa'ida'a, na'apa kaznizonao kawan, aona'oraz ĩtaapiki nii. ³⁷Ukau'an ukian patominapa-kidaniinao ati, "Udaru paoribai baawu, dyuua'a naa u'aka, mazan aonaa kaudinainao iriban kasaba'ua'o niizu. ³⁸Utoriinapa kapaoriba'o ati, uzaamata kizi kaudinainao nii kasaba'uupainao nii wuru'u papaoriba aka kidaz."

*Jesus zaamatan 12 pidannao
apostlenao nii*

(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

10 ¹Jesus dapadan 12 patominapa-kidaniinao baokopa pa'ida'ati, na'iki utaan ma'ozaka-

^r 9:27 *David Takaan-daun*: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

karu i'ati i'waata-kinnaa nii oia'o doronai kida pidannao ai, na'iki ikakuda kizi pidannao karinaapai-nao ipai pabi'inaaka kida'o rinai ai. ²Di'i i'uu kida'a 12 pidannao Jesus zaamatan apostlenao^s nii: kiwiin Simon, dakotapa-kariwaiz Peter kii, na'iki u'inawuzu Andrew; James na'iki u'inawuzu John, inao Zebedee dainao; ³Philip na'iki Bartholomew; Thomas na'iki Matthew, Matthew uruu zaamaapauzoz da'i tax puraatan-naa; James, Alphaeus dani, na'iki Thaddaeus; ⁴Simon, uruu Patriot;^t na'iki Judas Iscariot, kaakapa'oraz Jesus.

Jesus dyuudan 12 apostlenao

(Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

⁵Aizii Jesus dyuudan naa 12 pazaamataniinao apostlenao nii. Ukakinaowa'akan idyaun, ukian, "Aonaa umako'ona'a Gentilenao^u di'iti, na'iki Samaria Baara sannao,^v mashaapa-kizi kida donoi di'iti. ⁶Mazan umako pa'an opidanannao Israelitenao di'iti, waziwadinainaoz kaznizo kawan. ⁷Umako ukakuwaapa'an ukowaada kizi maonapa'a naa Tominkaru naobanai-tinan. ⁸Ukakuda karinainao, ukadishita-kida mawakainao powaa iti. Ukakuda baiatinainao kichana'iki-kia'o bishoi idi, na'iki uwaata

oia'o doronainao pidannao ai. O'taanii ma'ozaka-kinai u'ati mawinipinaa-daun, ukau'an usha'apata'anaazu mawinipinaa-daun.

⁹"Umakon dono, aonaa una'aka-pa'ana'a upuraatan umashaapa-kinnaa nii; ¹⁰mana'a una'aka'ana'a umako-kizi iti usaakon oo ba'oran ukamichan oo ba'oran udazkidi oo uwadookori nii. Usha'apanum kau'an pidan kaudina'o, taa-kao nii u'ati aimaakan uwiniipinii. ¹¹Ukaawan dono na'ia'oram donoi oo wiizai di'iti, udawata pidan na'ii. Na'ia'oram dapaapan an unao, umashaapa idapu ii atii udobatan na'iki. ¹²Umorowautan dono pidannao dapu iti, ukii i'ati, 'Marii kaiman-karu Tominkaru di'iki'o na'an utuma.' ¹³Idapaapan dono unao kaiman, marii kaimana'oraz uparadan na'ian ituma. Mazan imadapaapakan an unao kaiman, ukiwa-kida powaa iti wuru'uu kaimana'oraz uparadan. ¹⁴Aizii imadapaapakan dono unao kaiman, oo aonaa iabata'azon ukuwaa, udobata na'iki uparanda'aka imi'i ukidiba di'iki iawunuutapan pu'u."^w ¹⁵Jesus kian, "Okowaada'azon mishi'o aimaakan u'ati. Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, Tominkaru pataka'utatan nii na'iainao pidannao donoi

Mat

^s 10:2 *apostlenao*: dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

^t 10:4 *Patriot*: mizaataakapauzoz pawii zi dau'an. Ba'oran udakotapa-kinao Zealot kii.

^u 10:5 *Gentilenao*: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^v 10:5 *Samaria Baara sannao*: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^w 10:14 Kidibai parauda-ka'o, ukainaabatan Tominkaru marina'atan nii inao.

ii, powa'a zii wunao aia'a Sodom na'iki Gomorrah sannaouz.”^x

***Pataka'uta-karu nii kaudinainao
Tominkaru ati***

(Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

¹⁶Jesus kian koshan, “Uabata, òdyuudan unao na'apa kaznizonao dyuuda-kao kawan baudokorunao bii iti. Ukau'an uaitapin na'apa kowazaz kawan, mazan umashaapa kaiman pidannao tuma orid kawan. ¹⁷Uzaudinpa'a naa pa'i, usha'apanum kau'an pidannao zaamatan nii unao na'iki ìna'akan nii unao kootowapa-kizai iti, na'iki ìba'izian nii unao synagogue ii kida. ¹⁸Na'iki ìna'akan nii unao kazowautapainao wiizai kanaapu ati na'iki kingnao kanaapu ati ògaru dikin ii. Na'apa'o ida'ana'o nii ukowaadan ì'ati, na'iki ba'oran pidannao ati, Kaimana'o Kuwai òdau'ana'o. ¹⁹Aizii uzaamata-kao dono na'iki utiwaa-kidapa-kao dono kootowapa-kizi ii, mana'a udopia'ana'a udawatan dau'u na'apam nii ukian. Taa-karu nii u'ati uaitapa-kinaa nii na'apam nii ukian. ²⁰Ukau'an uparadan an na'apain, aonaa unaou'o ni'i naa mani parada, mazan uDaru Tominkaru Dorona'o nii parada unao ida'an.

²¹“Uruu dono pidannao zowii-kidan nii pa'inawuzunao, na'iki daruinao na'apa'o nii ìzowii-kidan paudainao. Daniinao kashadapan nii padarunao na'iki pudaronao,

na'iki ìzowii-kidan nii ìdyaun. ²²Ipai pidannao to'ora-kizaitapan nii unao òdikin ii. Mazan kanom tuuda'o ipai wuru kida'a atii utokon iti, kazannaata-karu nii uruu. ²³Upataka'uta-kao dono umishidapan dau'an ògaru bauda'apa'o wiizai di'ii, ukidoapa ba'oran wiizai di'iti. Òkian mishi'o manawun u'ati, aona'o nii zii ukaudin-kizi ipain Israel an kida'o wiizai an, Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan ua'ii powaa ati.

²⁴“Aonaa tominpa'o pidan umanawunun patiichaan ai, na'iki aonaa poitorui umanawunun panaobanaa ai. ²⁵Ukau'an turua'o wuru'u tominpa'o pidan tominapanuz patiichaan kawan, na'iki poitorui na'apa panaobanaa kawan. Kadapu'o dakota-kao an Beelzebul^y kii, aitaniiiman udapu ainao pidannao powa'a'o nii zii ìdakoapa-kao.

Kanom ai tarii-karu

(Luke 12:2-9)

²⁶“Ukau'an aonaa utaria'ana'a pidannao ai. Ipai dizapa-kariwai, aida-kida-kao niizu, na'iki ipai taapa-kariwai kida mashaa, ipai'o nii uaitapa-kida-kao. ²⁷Wuru'u aimakaan òkowaadaniaz unao ati karikaonan, ukowaada'a naa pa'iz ipai pidannao ati. Kanom aimakaan mashauda'u'o òkowaadan u'ati, ukowaada'a naa pa'iz diiwa'o ida'an pidannao abata kiziz. ²⁸Mana'a utaria'ana'a wunao aia'a zowia'o-raz pidan, mazan udoronaa, aonaa

^x 10:15 *Sodom na'iki Gomorrah*: kotua'o donoinao. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^y 10:25 *Beelzebub*: ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

īka'iitan pazowian pa'an. Mishi'o-raiman utarii pa'an Tominkaru ai, ka'iita'oraz pakabootan pidan na'iki udorona Tuubaru'o Tikazi wu'iti. ²⁹Aonaa mooko dya'utama'o parikowarunao toriauzo-kaomasakauda'u sodi'o puraata ida'an karikaonan, mazan upu'u aona'o nii bouda'apa udaru Tominkaru kashaapan īwaotan imi'i baara ati. ³⁰Na'iki Tominkaru aitapanii ipai na'apauda'u'oran uzowaud kida uzowau ida'a. ³¹Ukau'an aonaa utaria'ana'a, usha'apanum kau'an powa'a'o zii umarainapa-kaos iriba'o parikowarunao ai.

³²“Na'ia'oram pidan kowaada'o ōpidanan paugaru ipai pidannao kanaapu'u, na'apa'o nii kapam ōkowaadan ōpidanan uruu, ōdaru aokazi ia'o kanaapu'u. ³³Mazan na'ia'oram pidan kowaada'o pamarina'atan ōgaru ipai pidannao kanaapu'u, na'apa'o nii kapam ōmarina'atan uruu ōdaru aokazi ia'o kanaapu'u.

***Aonaa kaimanaaka-karu mani,
mazan mizaataaka-karu***
(Luke 12:51-53; 14:26-27)

³⁴“Aonaa uzauda-kida'ana'a ōkaimanaaka-kida'anan mani pidannao pa'atiaaka wuru'u ōwa'atinuz da'ati'i imi'i baara ati. Ōwa'atin aonaa ōkaimanaaka-kida'anan mani pidannao, mazan ōmizaataaka-kida'anan īdyaun pa'atiaaka. ³⁵Ōwa'atin ōpana'ada'anan daonai-

ora nyukunuu padaru ai, zun padaro ai, dinizoi paimauzo ai. ³⁶Puiribannaou'o nii manawun wuru'u putarubanao ni'oraz. ³⁷Na'ia'oram pidan marainpa'o padaru oo padaro powa'a zii pamarainpan ai ōgaru, aonaa turuu na'apa'o pidan da'anan ōgaru. Na'ia'oram pidan marainpa'o paudani powa'a zii pamarainpan ai ōgaru, aonaa turuu na'apa'o pidan da'anan ōgaru. ³⁸Na'ia'oram pidan aona'o una'aka'azon pacrossannaa,^a aonaa turuu na'apa'o pidan da'anan oo ukau-dinan ōtuma. ³⁹Na'ia'oram pidan aipa'o pakakupan pa'ida'a, waziwa'o nii karikaonanu'oraz kakupa-karu pa'ai. Mazan kanom marina'ata'o pamashaapauzon kaduz pamishidan dikin ii ōgaru, uikodan nii karikaonanu'oraz kakupa-karu.

Wawinipa kida
(Mark 9:41)

⁴⁰“Na'ia'oram pidan kaimana'o udapaapan unao, kaimana'o udapaapan ōgaru kapam wuru'u; na'iki na'ia'oram pidan kaimana'o udapaapan ōgaru, kaimana'o udapaapan wuru'u dyuuda'oraz ōgaru kapam. ⁴¹Na'ia'oram pidan dapaapa'o prophet, uaitapan idi Tominkaru prophetin uruu, taa-kaos nii uwinipa nii na'apa prophet kawan. Na'iki na'ia'oram pidan kaimana'o udapaapan kaimana'o pidan, ukaimanan idi, na'apa'o nii uwinipa nii taa-kaos kaimana'o pidan kawan. ⁴²Na'iki

^z 10:36 Micah 7:6   ^a 10:38 *una'aka'azon pacrossannaa*: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kaos nii pada'anpan dikin ii Jesus.

na'ia'oram pidan taa'o wunu bau-da'apa'o òpidanan tuzan nii, aonaan pu'u padamata umanawunun, mazan òpidanan uruu, mishi'o nii ukawinipinaata-ka'o na'apa'o dikin ii."

John Chikaawunuupauzo dyuudan papoitorunao Jesus di'iti
(Luke 7:18-35)

11 ¹Jesus ipaia'akan dauna'an patominapa-kidan 12 patominapa-kidaniinao, uruu dauna'an umakon naa, utominapa-kida'an anan na'iki ukakuwaapatina'anan wiizai kida kawana'ati, Galilee Baara an kida'oraz.

²Taraa-kizai ia'o John Chikaawunuupauzo, uabatan dono Christ sha'apatanii kida dau'u, uruu idi udyuudan patominapa-kidaniinao pishaa'an anan Jesus. ³Ikaawan dono'o naa u'idi'iti ikian u'ati, "Pukowaada wa'ati, pugaru'u naa mishi wuru'u wa'ati'o ni'oraz John kowaadauzoniaz, oo wazaudapa zii ba'oran?"

⁴Jesus dako'atin idyaun, ukian, "Umako powaa iti John di'iti, ukowaada'an kanom uabatanii na'iki utukapanii òsha'apatani: ⁵ishaawunu'o, turuu utukapan; machi'ikaka'o, chi'ika; kabisho'o kichana'iki-kia'o bishoi idi, kaiman ubisho manakan; makina'o, abata; mawaka'o, kakuda-ka'o powaa iti; pataka'utina'o, abata Kaimana'o Kuwai. ⁶Konaukia'o nii pidan aona'oraz ukashadan pamishidapan ògaru."

⁷John tominapa-kidaniinao kiwan dauna'an, Jesus kakuwaapan naa John dau'u iriba'o pidannao ati. Ukian i'ati, "Umakonkan dono'o-oraz John di'ii mapidantaka'o baara ia'oraz, sha'apa'oram pidan uzaukida utukapan na'ii uruu dono? Pidan, pinidi saba awaru dawuapakidanii kawanu'o? ⁸Kanom sha'a utukapa'azon na'ii umakonkanuz na'ii? Daonaiora, umanawunu'o kamicha kida ukaiwadapanii? Pidan kaiwaadapa'oraz na'apa'o kamicha, mashaapa'o umanawunu'o kabaun ii. ⁹Ukowaada ò'ati, kanom sha'a utukapa'azon na'ii umakonkan dono na'ii? Tominkaru prophetin sha'a? Prophet mishi uruu, mazan powa'a zii prophet ai. ¹⁰Uruu John dau'ana'o saada-kariwaiz Tominkaru Paradan ida'a. Ukianuz.

'Puabata, òdyuudan pidan pu'ua'ati kakuwaapa'o nii ò'ati, uru'o nii saabaa pumako kizi.' "b

¹¹Udauna'an Jesus kian, "Mishi'o òkian u'ati, aonaa na'iam pidan shakata'o da'a'a imi'i baara'a umanawunu'o nii John Chikaawunuupauzo ai. Mazan pidan, aona'oraz umanawunun Tominkaru naobanai-tinapa-kizi'i, upu'u umanawunu'o uruu John ai.

¹²"John Chikaawunuupauzo sakadan di'iki'o pakaudinan atii kai, Tominkaru naobanai-tinan tuubarudin, dikauda'o pidannao tiwaan

b 11:10 Malachi 3:1

pu'u pamashaatanuz. ¹³Kiwii-tapa John kakuwaapan ua'ii, ipai kotua'oraz Tominkaru prophetinao kakuwaapan, na'iki kotua'oraz Moses kakinaori kowaadan na'apam nii aimaakan sha'apan. ¹⁴Aizii umishidan an wuru'u ikuwaa kidaz, John, uru'u naa wuru'u Elijahaz, ikowaadaniaz Tominkaru dyuudan nii.^c ¹⁵Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!

¹⁶“Na'apam dii mani okainaabatan kainao pidannao? Na'apa'o idyaun koraiziannao kawan sakanatapainaoz pamaki-naotin-kizi ii, kadakoinpainaouz pa'atiaaka. ¹⁷Ikian kaikapa'a: 'Watauan pu'u mazida-karu kunnaa unao ati, mazan upu'u aonaa ukonaupan. Wakunuian pu'u u'ati baaranai ia'o ukunuu-auzo-ka'o, mazan upu'u aonaa uzaadan.' ¹⁸Ukau'an na'apa'o John, sanadinpauzo uruu, na'iki aonaa utuzapauzon. Uruu idi pidannao kian udau'an, 'Kaina'a oia'o doronai u'ida'a.' ¹⁹Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o aroopauzon na'iki tuzauzo wine, uru'u naa pidannao kian udau'an, 'Aushaa, utukapa arawu'u kashabakizi na'iki tuzapauzo uruu. Unaudapa pakaminauda'u-tinpan wunao idi'i zaamaapauzonaouz tax puraatannaa, na'iki ba'oran oiainao pidannao tuma.' Tominkaru aitapaaban wuru'u tukapa-kida-

kariwaiz umishiin wuru ida'ana'a sha'apaapa-kariwaiz.”

*Donoi ii kida'o pidannao,
aonaa imishidan Jesus
(Luke 10:13-15)*

Mat

²⁰Donoi kida, Jesus sha'apata-kiziz iriba umanawun kida'o aimaakan padamata, mazan upu'u aonaa na'ii sannao tanawatinan pa'oian ai. Uruu idi Jesus aidan paparadan na'ii sannao mamishidakan dikin ii. ²¹Ukian, “Kasha'ora'o nii manawun pubaiaapan Chorazin! Pugaru Bethsaida, na'apa'o nii pubaiaapan kasha'ora'o manawun! Aizii wuru'u umanawun kida'oraz aimaakan sha'apata-kariwaiz u'ida'a, usha'apata-ka'o an mani Tyre na'iki Sidon^d ii, sariapa mani na'ii sannao morokodan kamicha kasha'ora-karu daara kida. Na'iki sariapa mani ikadadainan pariti'i idi, itukapa-kida-kinnaa nii mishi patanawatinan pa'oian ai. ²²Mishi'o okian u'ati, awutapa'o nii zii Tominkaru pataka'utan Tyre na'iki Sidon sannao unao ai, wuru kadoo donoo Tominkaru kootowapa-kidanz naa pidannao.

²³“Aizii unao Capernaum sannao, u'itiiman umanawunu'o nii unao aokazi ii? Aonaa, mazan kii'an ukaboota-ka'o nii Tuubaruu'o Tikazi wu'iti. Wuru'u umanawun kida'oraz aimaakan, sha'apata-kariwaiz u'ida'a sha'apata-ka'o an mani

^c 11:14 Malachi 4:5   ^d 11:21 Tyre na'iki Sidon: donoi kida, aonaa Jewnao mashaapakizi mani.

Sodom^e ii, kaina'a zii mani wuru'u donoiz kai. ²⁴Mishi'o, ukau'an Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, powa'a'o nii zii Tominkaru pataka'utan unao, Sodom sannao ai.”

*Uwa'ati ò'ida'ati
usookapa kizi
(Luke 10:21-22)*

²⁵Na'apain uruu dono Jesus toriinpan, ukian, “Òdaru, aokazi iainao na'iki imi'i baara ainao naobanaa, òkonaukii-kidan pugaru, usha'apanum kau'an putukapa-kidan idi'i naa pa'inainao ìtominpan ati, pumataapadakaniaz umanawunu'o aitapainao aitapan. ²⁶Mishi'o òdaru, na'apa kida'o sha'apan puaipan kawana'ati'o.”

²⁷Aizii Jesus kian ì'ati, “Òdaru taanii ò'ati ipai aimaakan pa'idi'iki kida'oraz. Aonaa kanom aitapan ògaru uDaniz, soo òDaru. Na'iki aonaa kanom aitapan òDaru, soo ògaru uDani. Na'iki pidannao òzaamataniinaouz aitapa'o nii uruu.

²⁸“Uwa'ati ò'ida'ati ipai unao mizainainao kimisha'o padowau-tapanii idi, òtaan nii sookapa-karu u'ati. ²⁹Uzaamata òdopawa, una'aka kiziz na'iki utominapa ò'idi'iki, usha'apanum kau'an kaimana'o ònyukunuu na'iki aonaa atadinpa'o mani wuru'u ògaruz. Uruu idi uikodan nii mishi'o manawun sookapa-karu. ³⁰Wuru'u òdopawa

òtaan ni'oraz u'ati masha'apanna'o na'iki shaakada'o.”

Jesus uruu

*Sookapa-karu Kamoon naobanaa
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)*

12 ¹Aizii Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus dobatapan patominapa-kidaniinao tuma zakapu an paoribai wheat baawu an. Na'apain utominapa-kidaniinao zamazin naa, uruu idi ìkaraowaanan wheat aka, na'iki ìnikapaanan naazu. ²Aizii Pharisee-nao tukapan idi ìsha'apatinanuz na'apa, sariapa ìkian Jesus ati, “Putukapa, putominapa-kidaniinao aonaa ìizo'atin mani wakaki-naorinaa wuru'u ìsha'apatanz kaikapa'ora'a Sookapa-karu Kamoon dono.”^f

³Jesus dako'atin ìdyaun, ukian, “Aonaa mooko utukapauzon kaarita ida'a'oraz usaadinpan kanom King David sha'apatauzonii, tawuru dono'o uruu na'iki upidanannao zamazin dono'oraz?^g ⁴Umorotan Tominkaru Dapu nazo iti, na'iki unikan papidanannao tuma bread taa-kariwaiz Tominkaru ati. Na'apa'oraz wazootapa-karu kakinaorii wuru'u pidan nikanuz wuru'u bread taa-kariwaiz Tominkaru ati. Soo faadaanao karikaonan taapada-kariwaiz ìnikan wuru'u breadiz. ⁵Na'iki aonaa mooko uaitapan Moses kakinaori ida'a'oraz usaadinpan, ukowaadanuz faadaanao sha'apata pakaudin-kiz, Tominkaru

^e 11:23 *Sodom*: kotua'o donoi mainaabata-kariwaiz pidannao oian idi. (Genesis 19:24-28) ^f 12:2 Pharisee-nao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u ìkaraodanz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono. ^g 12:3 1 Samuel 21:1-6

Dapu ii sookapauzo-karu kamoon dono, mazan upu'u aonaa itaapaka-o ĩsha'apatan oia'o, ĩmaizo'atikan pu'u kakinaorii? ⁶Ōkowaadan nii u'ati, di'i utuma'oraz, powa'a'o zii umanawunun Tominkaru Dapu ai. ⁷Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian, 'Kamunanuaba-karu wuru'u ōaipaniaz, aonaa uzai taakariwaiz mani.' Uaitapan an mani kaimanaiman na'apa'oram wuru'u parada-karuz, aonaa mani udakotan pidannao oiainao nii, masha'apata-kainaouz oia'o. ⁸Usha'apanum kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o Sookapa-karu Kamoon naobanaa uruu."

***Jesus kakudan pidan
makiitaka'o paka'u***

(Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

⁹Na'iki'o Jesus makon synagogue iti. ¹⁰Na'ii na'a'o daonaiora, aonaa uka'u kiitinan, mawaka'o uka'u. Pabi'i kida pidannao na'ii aipainao pazaamatan Jesus usha'apatinan ida'an pana'iti kakinaorii ai. Uruu idi ĩpishaanuz, ĩkian, "Aonaa mani u'oian wakakinaorinaa ati pidan kakudan pidan Sookapa-karu Kamoon dono?"

¹¹Jesus dako'atin, ukian ĩ'ati, "Na'apa dii mani unao sha'apatinan buda'apa'o u'uza kaznizo waotan an munapo'o ka'unaru di'iti Sookapa-karu Kamoon dono? Aona'o nii mani uso'otankanuz na'apain? ¹²Aizii pidan mani, powa'a'o zii umanawunun kaznizo ai. Ukau'an aonaa u'oian wakakinaorinaa ati, washa'apatan kaimana'o Sookapa-karu Kamoon dono." ¹³Uru'u naa

ukian daonaiora makiitaka'o paka'u ati, "Pusawada puka'u." Sariapa usawada'akanuz, na'iki sariapa uka'u kaimana'akan na'apa ba'oran uka'u kawan.

¹⁴Uruu idi na'iki'o Phariseenao makon ĩkadakotina'anan pa'idiwaru sodi, ĩaitapa'azon na'apam kizi pazowian Jesus.

***Tominkaru zaamatanii
papoitoru nii***

¹⁵Jesus abatan naa na'apam pasha'apata'azoo-ka-o, sariapa umakon na'iki. Na'iki iriba pidannao da'ananuzu. Uruu dono ipai ukakudan karinainao na'ii. ¹⁶Ukaki-naowa'akan ĩdyaun, aonaa kizi ĩkakuwaapan udau'u ba'orainao ati. ¹⁷Uruu umishian naa na'apa'oram Tominkaru kiauзонuz prophet Isaiah ida'an.

¹⁸"Di'i uruu'u ōzaamataniaz
ōpoitoru nii,
uruu wuru'u ōmarainapanii
na'iki ōnyukunuu-ati'oraz.
Ōtaan nii ōdoronaa u'ida'a,
na'iki ukakuwaapan nii
sakitapa'o mashaapa-karu
Tominkaru tuma'o dau'u,
ipai pabi'inaaka'o pidannao
ati.

¹⁹Uruu wuru'u ōzaamataniaz
ōpoitoru nii,
aona'o nii ukadakowaapa-
pauzon, na'iki aona'o nii
ukadokouzon diiwa.
Aona'o nii uparadan diiwa'o
ida'an dunapo an kida.

²⁰Aona'o nii umanawutan
ramitapa'o,

Mat

na'iki aona'o nii umakadan
suduupa'o upu'ukapan.
Ukau'an karikaonanu'o nii
ukamunanban,
atii udikintan nii oii kida'o
aimaakan mishi'o kaiman-
karu ida'an.

²¹ Na'iki uruu ati'o nii ipai
pidannao donozinaa kida
nyukunuu,
ĩzaudapan pakazannaata-kae.”^h

*Pidannao kian kaina'a oia'o
doronainao zowaunaa Jesus ida'a
(Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)*

²² Uruu dauna'an pidannao
na'akan Jesus ida'ati ishaawun
na'iki maparadanu'o pidan, wuru'u
una'apaitanuz oia'o doronai kaina'an
idi'o ida'a. Ukau'an Jesus kakuda
uruu. Uruu idi kaimana'a naa upara-
dan, na'iki kaimana'a naa utukapan.
²³ Tuukii pidannao di'itinpan Jesus
sha'apatanii kida dau'an. Uruu idi
ĩkian, “David Takaan-daunⁱ mani
arawu'u?”

²⁴ Aizii Phariseenao abatan
idi ĩna'apan, sariapa ĩkian pa'ati-
aaka, “Oia'o doronainao naobanaa
Beelzebul^j taan idi'o uma'ozaka-
kinaa nii wuru'u uwaatanuz oia'o
doronainao.”

²⁵ Jesus aitapa na'apa'oram
ĩdi'itinpan. Uruu idi ukian ĩ'ati,
“Bauda'apa'o wiizai ida'a'a pidan-
nao mashaapan, ĩmizaataakapan
an pa'atiaaka, aona'o nii wiizai
na'an kotua'iki. Na'ia'oram pidan-

nao donoi ainao, ĩmashaapan an
buutaaka pairibannao ai, na'iki
ĩmizaataakapan an pa'atiaaka,
aona'o nii donoi na'an kotua'iki.
Na'ia'oram pidannao mashaapainao
bauda'apa'o kabaun ida'a
buutaakapan an pairibannao ai,
na'iki ĩmizaataakapan an pa'atiaaka,
aona'o nii ĩmashaapan baokopa
kotua'iki. ²⁶ Aizii Satan waatan an
papoitorunao oia'o doronainao,
ĩbuutaakapan na'iki ĩmizaataaka-
pan pa'atiaaka wuru'u. Ukau'an
aona'o nii Satan naobanai-tinpan
kotua'iki. ²⁷ Unao, ukian ōwaatan
oia'o doronainao, oia'o doronainao
naobanaa Beelzebul taan ida'ana'o
ōma'ozaka-kinaa nii. Mazan kanom
taa'oraz mooko unao pidannao ati
ĩma'ozakannaa nii, ĩkaboota-kinaa
nii oia'o doronainao? Beelzebul?
Aonaa. Ukau'an uruu na'apa kida'o-
raz kainaabata u'ati, na'apa'oram
wuru'u upozawatapanuz. ²⁸ Mazan
wuru'u ōwaatanuz oia'o doronainao
pa'an Tominkaru taanii ida'ana'o
ō'ati padoronaa ōma'ozakannaa nii,
na'apa'o kainaabata kaina'a'a naa
Tominkaru naobanai-tinan ubii'i.

²⁹ “Kaikapa'o kawanu'o wuru'u:
Aonaa na'ia'oram pidan ka'iita'o nii
pamorotinan ma'ozaka'o daonaiora
dapu, una'aka'azon an usha'apauz
kida u'ai udapu iki, soo udodowan
nii zii wuru'u ma'ozaka'oraz pidan
kiwiin. Uruu udauna'an turua'o
ni'i naa una'akan usha'apauz kida
udapu iki.

^h 12:21 Isaiah 42:1   ⁱ 12:23 *David Takaan-daun*: Kotua'o Tominkaru kian uduyundan
nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.   ^j 12:24 *Beelzebul*:
ba'oran kaarita ida'a udakota-kae Beelzebul kii. Uruu Satan.

³⁰“Na'ia'oram pidan aonaa ò'ida'atanpu'u mani, òtaruba uruu. Na'ia'oram pidan aona'o ukasaba'uupan òtuma, pararaa-bi'ita'o òkasaba'uunii wuru'u.

³¹“Ukau'an òkowaadan u'ati, sha'apa'oram pidan sha'apatan an oia'o pairiban ati, na'iki udakoo-pan Tominkaru, marina'ata-karu nii wuru'u u'oianuz u'ai. Mazan udakoo-pan an Kaimana'o Doronaa, aona'o nii u'oian marina'ata-ka'o u'ai. ³²Na'ia'oram pidan dikauda'o uparadan Daonaiora Aokazi Iki'o dau'an, marina'ata-karu nii u'oian u'ai, mazan na'ia'oram pidan dakoo-pan o Kaimana'o Doronaa, aona'o nii na'apainim u'oian marina'ata-ka'o u'ai, kai oo diina'iti'i.

***Paoribai aitapa-ka'o
pa'aka ida'an
(Luke 6:43-45)***

³³“Puaipan an kaimana'o paoribai aka, ziwu'o uaipan pupa-riiba. Paoribai maziwukan dono, dikauda'o nii u'aka. Aitapa-kariwai ziwu'o paoribai pa'aka ida'an. ³⁴Unao kichana'iki-kia'o kowazaz, aonaa na'itim uparadan kaimanan. Kanom nyukunui ia'oraz utaapa-ka'o kida, uru'o nii kodita-kida-kariwaiz. ³⁵Kaimana'o pidan, ukodita-kidan nii kaiman kida'o aimaakan, pataapanii panyukunuu kaimanan di'iki. Dikauda'o pidan, ukodita-kidan nii dikauda kida'o aimaakan, pataapanii panyukunuu dikaudan di'iki. ³⁶Aizii òkowaadan u'ati, Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, ìkootowapa-kida-ka'o

nii ipai dikauda kida'o paparadauzo-nii dikin ii. ³⁷Usha'apanum kau'an uparadauzonii kida ida'ana'o nii ukainaabatan, kaimana'o unao oo oia'o.”

***Jesus kaiwaan Jonah
pakinaaribanaa nii***

(Mark 8:11-12; Luke 11:29-32)

³⁸Udauna'an pabi'i kida Phariseenao na'iki tiichaapauzo-nao Moses kakinaori dau'p kian Jesus ati, “Tiichaa, watukapa'azon pusha'apatan umanawunu'o aimaakan kainaabata'o nii Tominkaru di'iki'o pugaru.”

³⁹Jesus dako'atin ìdyaun, ukian ì'ati, “Soo oia'o na'iki maizo'ati-kainao pidannao wuru'u tukapa'azo'oraz aimaakan kainaabata-ka'o pa'ati. Aona'o nii kanom ida'an ukainaabata-ka'o u'ati, soo prophet Jonah ida'ana'o nii. ⁴⁰Jonah na'ian kawan udaru'o kopau toba nazo ii idikinauda'u kamoo na'iki idikinauda'u maruta'o. Na'apa'o nii Daonaiora Aokazi Iki'o na'ian kapam idikinauda'u kamoo na'iki idikinauda'u maruta'o imi'i ka'azo ii. ⁴¹Pidannao Nineveh sanna kadishitan nii wuru kamoo dono'o, Tominkaru kootowapa-kidanuz ipai pidannao, na'iki ìdakoopan nii kainao pidannao, usha'apanum kau'an ìnao ìtanawatinanii pa'oian ai Jonah kowaadan dono ì'ati Tominkaru paradan. Mazan di'ora'a pidan utuma'oraz, powa'a'o zii umanawunun Jonah ai. ⁴²Sheba iki'o Queen naobanaiaba kadishitan nii wuru kamoo dono'o, Tominkaru

Mat

kootowapa-kidanuz ipai pidannao, na'iki odakooapan nii kainao pidannao, usha'apanum kau'an owa'atinii munapo'o amazada tokon ikinapu, oabata'azon idi Soloman aitapaaban dau'u. Mazan di'ora'a pidan utuma'oraz powa'a'o zii umana-wunun Soloman ai.

*Oia'o doronai padantan powaa ati
(Luke 11:24-26)*

43 “Na'apainim oia'o doronai koditan pidan di'iki, umakon nii amazada arada'o di'ii'aka, udorotapan naa pamashaapa-kizi nii. Aizii aonaan dono uikodan pamashaapa-kizi nii, 44 uru'u naa ukian paaipan ati, ‘Ōkiwan nii powaa iti ōdapu iti.’ Uruu idi ukiwan naa powaa iti, na'iki uikoda wuru'u padapuz aonaa kanom mashaapa'o nii na'ii, kaiman uparaudapa-ka. 45 Uruu idi umakon una'anana 7 ba'oran oia'o doronainao powa'a'o zii manawun īdikaudan kida pa'ai. Uruu idi īmorotan na'iki na'ia'a naa īmashaapan. Uruu dauna'an powa'a'o nii zii pidan dikauda'akan kiwiini'o ai. Ukau'an na'apa'o wuru'u oiainaouz pidannao kai'oraz naa īmashaapan.”

*Jesus daro na'iki u'inawuzunao
(Mark 3:31-35; Luke 8:19-21)*

46 Jesus kadakotinan pu'u zii pidannao ati, udaro na'iki u'inawuzunao kaawa'akan na'iti, īkadishitapan paniba ii īparada'azon u'ati. 47 Uruu idi bouda'apa pidan na'ia'o kian Jesus ati, “Putukapa, pudaro na'iki pu'inawuzunao paniba ii, īparada'azon pu'ati.”

48 Jesus kian u'ati, “Kanom ōdaro nii, kanom ō'inawuzunao nii.” 49 Usawadan paka'u patominapa-kidaniinao di'iti na'iki ukian, “Di'i ōdaro na'iki ō'inawuzunao. 50 Kanom sha'apatina'o ōdaru aokazi ia'o aipan kawana'ati, īnao wuru'u ōdadakoo, ō'inawuzunao na'iki ōdaro.”

*Di'itinapa-kinai kuwai,
pidan paopa'o daua'o
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)*

13 1 Na'apain uruu kamoo dono, Jesus makon na'ia'o kabaun di'iki karishii za'iti, na'iki na'ii usakanatan udanoma ii. 2 Iriba pidannao kasaba'ukinan u'ida'ati, uruu idi upaidinan kanawa zo'iti, na'iki usakanatan na'ii pidannao na'ian pu'u karishii za'a. 3 Udauna'an uparadan, ukaiwaa di'itinapa-kinai kuwai kida, patominapa-kida-kinaa nii īdyaun. Ukian, “Baukapaiman, pidan makon pazakapun iti upaopa'anana papaoriba uuda kida. 4 Pabi'i kida upaoriba uuda upararaanii

*pidan paowan uudai
pazakapun ii (13:4)*

kida waotan dobaapa-kizai an, kotu'uznao kaawan na'iti, sariapa ñikanuzu. ⁵⁻⁶Ba'oran kida uparaan kubata'o imi'i ida'an. Kadiman usoda'akan padamata, mazan kamoo wiicha'akan idi, sariapa uzowian wuru'u soda'aka'oraz zii paoribai sodi kida. Usha'apanum kau'an aonaa na'itim u'ishataba'u zaamatan. ⁷Pabi'i kida upaoriba uuda waotan kaiwada-karu bii an. Sariapa ukau'an kaiwada-karu bazobatanuzu. ⁸Mazan pabi'i upararaanii papaoriba uuda kida kaimana'o imi'i ida'an. Uruu idi ukaakan powa'a zii uka'uudan diri'i kida, ba'oran kida uka'uudan diri'i kida manawun. ⁹Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"

Kanom ni'o Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai kida (Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

¹⁰Uruu dauna'an patominapa-kidaniinao pishaan Jesus. Ñkian u'ati, "Kanom nii pukakuwaapan pidanna'o ati di'itinapa-kinai kuwai kida ida'an?"

¹¹Udako'atin ñdyaun, ukian, "Unao ati'o karikaonan utaa-kaowuru'u aitapaaba-karuz Tominkaru naobanai-tinpan daua'oraz aona'oraz uaitapanata-kaowuru'u wunao ati'i, aonaa utaa-kaowuru'u aitapaaba-karuz. ¹²Ukau'an pidan kaina'a'o aimaakan u'ida'a, aimaakan taa-karu nii diri'i powa'a zii u'ati. Uruu idi powa'a'o nii zii udiri'in u'ida'a. Powa'a zii mana-

wun udiri'in uaiapa-kaowuru'u ai. Mazan wuru'u pidan, aona'oraz kanom u'ida'a, kanom masakauda'u sodi'i u'ida'a, kazata-karu nii u'ai. ¹³Uruu idi'o òkaiwaan wuru'u di'itinapa-kinai kuwai kidaz òkakuwaapan dono i'ati. Uruu idi awunuutapa padamata ñdyaun, mazan aonaa ñtukapan, na'iki ñabatapan padamata, mazan aonaa ñabatan, na'iki aonaa ñaitapan. ¹⁴Ñnao ukau'an wuru'u mishia'oraz Tominkaru poitoru Prophet Isaiah paradan. Ukianuz kaikapa'a:

'Uabatapan nii mazan aona'o
nii uaitapan uabatanii,
uawunuutapan nii
padamata, mazan aona'o
nii utukapanuz.

¹⁵Usha'apanum idi wuru'u
pidannaouz ñdadaradan
panyukunuu,
aonaa ñabata'azon na'iki
aonaa ñtukapa'azon.

Mazan ñtukapa'azon an mani,
ñabata'azon an mani,
na'iki ñaitapan an mani kai-
man panyukunuu ii,
uruu idi ñtanawatin mani
ò'ida'ati,
na'iki òkakuda mani ñdyaun.'
Tominkaru kian.^k

¹⁶"Kaiman zii unao ati, utukapan idi uawun idi, na'iki uabatan idi ukinao idi. ¹⁷Mishi'o òkian u'ati. Iriba Tominkaru prophetinnao na'iki kotua'o kaimainainao pidanna'o, tuukia'o padamata ñtukapa'azon wuru'u utukapaniaz usha'apata-kaowuru'u

Mat

^k 13:15 Isaiah 6:9-10

mazan aonaa itukapanuzu. Na'iki ĩabata'azon uabatanii, mazan aonaa ĩabatauzonuzu.

***Jesus kainaabatan pakuwaa
paopa'o daua'oraz***

(Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 "Aizii uabatapa uaitapa kizi na'apam ōkainaabatan paopa'o daua'oraz kuwai. 19 Pidannao abatainaouz kuwai, Tominkaru naobanai-tinan dau'an, mazan aonaa ĩaitapanuz. ĩnao na'apa'o uudai kawan pararaa-kariwaiz dobaapakizai an. Satan kaawa'akan na'an, masha'apannaa uzaamata'akan wuru'u paowa-kariwaiz na'an kida. 20 Uudai kida pararaa-kariwaiz kuba baawu an, kainaabata na'apa'o pidannao, ĩabatan dono sodi'o karikaonan, ĩkonaukii-kida'akan Tominkaru daua'oraz kuwai. 21 Mazan aonaa ĩtaapan kuwai kaimanaiman pa'ida'a, uruu idi aonaa umashaapan kotua'iki ĩ'ida'a. Ukau'an na'apainim ĩbai-aapan dono oo ĩpataka'uta-kao kuwai dikin ii, sariapa ukaakinpan. 22 Aizii uudai kida pararaa-kariwaiz kaiwada-karu baawu an, kainaabatan na'apam pidannao abatainaouz kuwai padamata. Mazan ĩdi'itinpan aimakaan aiapa-kao dau'u, na'iki kasha'apauzi-karu dau'u. Uruu idi ĩmanyukunuutan naa wuru'u kuwaiz. Na'iki aona'a naa ĩsha'apainpan kaiman kuwai kawana'ati. 23 Na'iki wuru'u uudai kida paowa-kariwaiz kaimana'o imi'li ida'an, uruu kainaabatan wunaou'u abatainaouz kuwai na'iki kaiman

ĩaitapanuz. Uruu idi ĩmashaapan naa ukawana'ati, paka'iitinan kawana'ati kida, na'apa paoribai kida kawan kaaka'oraz kaiman, ba'oran kaakan powa'a zii udiri'in kida."

***Di'itinapa-kinai kuwai kazamaka'o
paowanaka-kao daua'o***

24 Aizii Jesus kowaadan ba'oran di'itinapa-kinai kuwai ĩ'ati. Ukian, "Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan paowan kawan kaimana'o paoribai uuda kida pazakapun ii. 25 Aiwaka'an ipai pidan da'awun pu'u, utaruba kaawan uzakapun ii. Upaowankan kazamaka'o uuda kida upaoriba wheat bii an, udauna'an umako'okan naa. 26 Paoribai sodan dono'o naa na'iki ukaakan dono'o naa, kaina'a kazamaka'o kida sodan ĩbii an kapam. 27 Upoitorunao kaawan u'ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, 'Naobanai, kaimana'o paoribai uuda kida sha'atii pupaowanii, mazan diina'a'a naa kazamaka'o kida aidinanu'u.'

28 " 'Ōtaruba wuru'u paowanaka'oraz na'apa'o,' ukian ĩ'ati.

"Upoitorunao kian u'ati, 'Puaiapa waso'otan wuru'u kazamaka'oraz?'

29 " 'Aonaa,' ukian ĩ'ati. 'Panaadon uso'otan dono kazamaka'o, uso'otan nii paoribai kida kapam. 30 Marii zii paoribai na'iki kazamaka'o sawatan baikopa atii paoribai dukutapa-kao dono. Aizii udukutapa-kao ua'ii, ōdyuudan nii dukutapainao so'otan kazamaka'o na'iki ĩkasaba'uunuzu, na'iki

udauna'an marii ikawaodanuzu. Mazan opaoriba aka, odyuudan nii isaabaanuz padapunaa di'iti.' ”

***Di'itinapa-kinai kuwai, paoribai
mustard uuda daua'o***

(Mark 4:30-32; Luke 13:18-19)

³¹ Jesus kowaadan i'ati ba'oran di'itinapa-kinai kuwai. Ukian, “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: mustard uuda paowa-kao kawan zakapu ii. ³²Wuru'u mustard uudaz, uruu duusodi'o manawun ipai ba'oran paoribai uuda kida ai. Mazan usodan dono, udyaupain nii udaru ba'oran paoribai kida ai. Udaru'o paoribai nii utominan, uruu idi kotu'uznao kaawan ikashimakainpan uwaoda an kida.”

***Di'itinapa-kinai kuwai,
yeast daua'o***

(Luke 13:20-21)

³³ Jesus kowaadan i'ati powa'a zii ba'oran di'itinapa-kinai kuwai. Ukian, “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan muudan kawanu'o masakauda'u yeast diri'i'o poroom-bi'iti, atii upoodadan ipai diri'i'oraz poroom.”

***Kanom ni'o Jesus kaiwaan
tominapa-kinai kuwai kida***

(Mark 4:33-34)

³⁴ Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai kida pakakuwaapa-kinai nii iriba'o pidannao ati. Aonaa na'apainim ukakuwaapauzon i'ati makaiwaaka-daun uruu kaduz kuwai. ³⁵Ukakuwaapauzon na'apa

umishii-kinai Tominkaru prophetin kianuz.

“Okaiwaan nii di'itinapa-kinai kuwai kida

oparadinan dono i'ati.

Okowaadan nii i'ati aimakaan kida

aona'o ia'itapauzo-kao kida, amazada tominan di'iki'o.”

***Jesus kainaabatan kazamaka'o
daua'oraz di'itinapa-kinai kuwai***

³⁶ Jesus mako'okan dauna'an iribainnao pidannao di'iki, uruu naa umorotan kabaun nazo iti. Utominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, na'iki ikian u'ati, “Pukowaada wa'ati na'apa'oram wuru'u di'itinapa-kinai kuwai kainaabataniaz zakapu ia'o kazamaka'o daua'oraz.”

³⁷ Jesus kian i'ati, “Wuru'u pawa'oraz kaimana'o paoriba uuda kida, uruu Daonaiora Aokazi Iki'o. ³⁸Wuru'u zakapuz, uruu imi'i baara. Kaimana'o paoribai uuda kida, uruu pidannao naobanaitapainao ni'o Tominkaru. Wuru'u kazamaka'oraz, uruu Satan pidannao. ³⁹Na'iki wuru'u utarubaz paowanka'oraz kazamaka'o, uruu Satan. Wuru'u paoribai so'otapa-kao, uruu amazada katokon-tinan dau'ana'o. So'otapainauz paoribai, inao angelnao wuru'u. ⁴⁰Aizii wuru'u kazamaka'o kasaba'uu-kaoaz na'iki ukawaoda-kaoaz, na'apa'o nii aimakaan sha'apan di'ora'a amazada katokon-tinan dono. ⁴¹Daonaiora Aokazi Iki'o dyuudan nii papoitoru angelnao kaboota'a-

nan panaobanai-tinapa-kizi ai ipai aimakaan sha'apata-kida'oraz oia'o pidannao ati, na'iki ipai sha'apata-tainaouz oii kida'o, ⁴²ikabootan nii idyaun Tuubaruo Tikazi wu'iti. Na'ia'o nii i'zaadan tuukii na'iki ikuzowan nii paudako padopian idi. ⁴³Mazan kaimanainao, Tominkaru pidanannaouz, i'kanadapan nii na'apa kamoo kawan paDaru naobanai-tinapa-kizi ii. Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"

*Di'tinapa-kinai kuwai,
kawinipina'o
aimakaan dizapa-ka'o daua'o*

⁴⁴"Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: kawinipina'o aimakaan dizapa-ka'o kawan zakapu ii. Pidan ikodanuzu, sariapa uvida'akan powaa itiz. Tuukii ukonaukian, uruu idi usellian ipai pasha'apauz. Udauna'an utorian wuru'u zakapuz pa'idiwau nii.

*Di'tinapa-kinai kuwai,
pearl daua'o*

⁴⁵"Kaikapa'o kapam wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan dorotapa'o kawan kawinipina'o aimakaan, pearl kia'o u'uu. ⁴⁶Aizii uikodan dono bouda'apa dobata'o uwini pinaa, uru'u naa usellia'anan ipai pasha'apauz, na'iki utorian naa wuru'u pearl pasha'apauz winipinaa ida'an.

*Di'tinapa-kinai kuwai,
kopautapauzonao daua'o*

⁴⁷"Kaikapa'o kapam wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz:

na'apa'o kopautapainao sairoopan kawan karishii ii, na'iki i'zaamatan pabi'inaaka kopau. ⁴⁸Aizii i'sairon paidan dono'o naa, i'maaratan naazu unaawa iti, na'iki i'widauan naa wuru'u kopau kidaz. Kaiman kida'o kopau, ipai i'paidan pakinnaa kida zo'iti. Mazan dikauda kida'o kopau, aonaa i'aipan, ipai ikabootan kidaz. ⁴⁹Na'apa'o nii di'ora'a amazada katokon-tinan dono. Angelnao makon nii di'itinapa kida'a i'widaua'anan oiainao pidannao kaimanainao pidannao ai. ⁵⁰Na'iki ikabootan nii idyaun Tuubaruo Tikazi wu'iti, na'ia'o nii i'zaadan tuukii na'iki ikuzowan nii paudako padopian idi."

*Pa'ina'o na'iki kotua'o kuwai
daua'o*

⁵¹Aizii Jesus kian i'ati, "Uaitapa na'apa'oram dau'ati'o kaiwuru'u okuwaa kidaz?"

"Oo," i'kian u'ati.

⁵²Na'iki ukian i'ati, "Ukau'an pidan tiichaapauzo Moses kakinnaori dau'u, aitapa'oraz naa kapam Tominkaru naobanai-tinpan dau'u, na'apa'o uruu pidan kawan saaba'o umanawun kida'o aimakaan, kotu'u kida'o na'iki pa'inaa kida'o aimakaan pakaiwaan nii."

*Nazareth sannao
manaudapakan Jesus
(Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)*

⁵³Jesus mako'okan naa paipaian dauna'an pakakuwaan di'itinapa-kinai kuwai ida'an. ⁵⁴Ukiwan padyaupai-kizi dono

iti. Na'ia'a naa utominapa-kidan pidannao synagogue ii. Aizii abatainaouz ukakuwaapan, tuukii ïdi'itimpan, na'iki ïkian, "Na'iki'oram uikodan wuru'u aitapa-karuz, na'iki wuru'u umanawun kida'oraz sha'apainapa-karu? ⁵⁵Aonaa mooko uruu mani carpenter daniz? Aonaa mooko Mary mani udaro nii? Na'iki aonaa u'inawuzunao mani James, Joseph, Simon na'iki Judas? ⁵⁶Aonaa udadakoonao mani watumainaoz? Na'apa dii mooko uka'iitan pasha'apatan ipai kaikapa kida'ora'a?" ⁵⁷Uruu idi pidannao to'ora-kizaitapanuz.

Jesus kian ï'ati, "Ipai na'ia'akan prophet taapa-kaao umanawunu'o nii, mazan pawizi'i na'iki pairibanna bi'i, aonaa utaapa-kaao na'apa."

⁵⁸Imamishidakan idi, aonaa Jesus sha'apatan iriba umanawun kida'o aimaakan na'ii.

John Chikaawunuupauzo zowii-kaao
(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

14 ¹Na'apain uruu dono King Herod abatan kuwai Jesus dau'u. ²Uruu idi ukian paminka'unao ati, "Uruu John Chikaawunuupauzo wuru'u kaku-da'oraz pamawaka-kizi iki. Uruu idi'o wuru'u uka'iitanuz pasha'apatan umanawun kida'o aimaakan." ³⁻⁴Usha'apanum idi una'apanuz Herod zaamata-kidauzonii da'i John, udodoo-kidanuzu na'iki ukaboota-kidanuzu taraa-kizai di'iti. Usha'apanum idi John para-dauzonii u'ati u'inawuzu Philip daiaro Herodias dau'an. Ukian u'ati,

"Kakinaorii kian kawana'ati, aonaa ukaimanan pumazidan otuma." ⁵Herod zowii-kida'aka mani padamata John na'apain, mazan utarian Jewnao ai, ïmishidan idi Tominkaru prophetin wuru'u uruu.

⁶Mazan Herod shakatan kamoona konaukii-kida-kaao dono'o naa, Herodias dani zunaaba konaupan ipai pidannao na'iainao kanaapu ati. Tuukii Herod konaukii-kidanzuzo. ⁷Ukau'an ukowaadan mishi'o nii utaan kanom opishaa nii u'ai. ⁸Uruu idi okian Herod ati padaro dyuudan kawana'ati na'apam nii okian. "Putaa ð'ati John Chikaawunuupauzo zowau da'a'a paraapa zo'an." ⁹Tuukii king dopia'akan, unyukunuu kasha'oran, mazan utaan idi paparadan o'ati patawaraidanao abatapan pu'u, uruu idi udyuudan naa opishaaniaz taa-kaao o'ati. ¹⁰Ukau'an udyuudan naa John kanau dukuta-kaao taraa-kizai ii. ¹¹Udauna'an uzowau na'aka-kaao paraapa zo'an, na'iki utaa-kaao o'ati. Uru'u naa ona'akanuzu padaro di'iti. ¹²Udauna'an John tominapa-kidaniinao na'akan naa John nanaa, na'iki ïdida'anan naazu. Udauna'an ïkowaada'anan naa udau'an Jesus ati.

Jesus paan 5,000 pidannao
(Mark 6:30-44; Luke 9:10-17;
John 6:1-14)

¹³Aizii Jesus abatan dauna'an John zowii-kaao, sariapa umakon na'iki kanawa zo'an, pidan aonaa-kizi itinapu, patominapa-kidaniinao tuma'o pa'idiwaru uaipinan na'ii.

Mazan pidannao abata Jesus makon, uruu idi imakon pawiizi iki kida, pakidiba ida'an ida'ananuzu unaawa an. ¹⁴Jesus maaratinan kanawa di'iki, utukapa iriba pidannao. Tuukii ukasha'oran idau'an, na'iki ukakuda ipai karinainao. ¹⁵Uruu wachuupunin utominapa-kidaniinao wa'atin u'ida'ati. Ikian u'ati, "Wachuupun naa wuru'u, na'iki amazada'a'o karikaonan wuru'u waunaouz. Ukau'an pudyuuda'a naa shoman pidannao imako kizi wiizai kida di'iti itorii'an kizi pawanyukunu nii."

¹⁶Mazan Jesus kian i'ati, "Aonaa kanom nii imakon di'iki'i. Utaa iwanyukunu nii."

¹⁷"Kaina'a wa'ida'a baka'iauda'u breadnao na'iki dya'utam kopaunao sodi kida karikaonan," ikian u'ati.

¹⁸Na'iki Jesus kian i'ati, "Ukau'an una'aka da'atizu'u."

¹⁹Uru'u naa Jesus dyuudan pidannao sakanatan pinid paawa an. Udauna'an Jesus zaamatan wuru'u baka'iauda'u'oraz breadnao na'iki dya'utama'oraz kopaunao, uawunuupan aokazi iti utoriinpan. Ukian, "Kaimana'o pugaru Tomin-karu, putaan idi wawanyukunu nii." Na'iki udushowan naa kidaz, utaanuzu patominapa-kidaniinao ati. Inaou'u naa taa iribainao pidannao ati kidaz. ²⁰Ipai pidannao aroopan abaapa kida. Udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao zawadan 12 dazowan kida wanyukunui wa'akun. ²¹Na'apaini'oraz aroopainaoz ikoda mani 5,000 daonaioranao na'iki iriba'o kapam

na'ii zunnao na'iki koraiziannao, mazan aonaa itaita-ka'o.

Jesus chi'ikan wunu paawa an

(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

²²Udauna'an Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao taraukan kanawa zo'an powaa iti udaru'o karishii baza iti, udyuudan pu'u kapam iribainnaouz pidannao. ²³Udauna'an umakon paba'oran utoriinpa'anan naawaz paawa iti. Paba'oran uchuapadan na'ii.

²⁴Aizii kanawa ida'anainaouz munapo'o naa imako'okan udaru'o karishii an. Uru'u naa awaru ma'ozaka'o kaawan, uruu idi udaawadaan ikanawan.

²⁵Wakanada'anan di'iti Jesus wa'atipan chi'ikapa wunu paawa an patominapa-kidaniinao ida'ati. ²⁶Itukapankanuz, tuukii itarian u'ai uchi'ikapan idi wunu paawa an. "Wa'ati doronai!" ikian. Ikadako'okan patarian idi. ²⁷Upu'a'a naa mazan Jesus parada'akan i'ati. "Ogaru wuru'u, aonaa utaria'ana'a o'ai," ukian i'ati. ²⁸"Onaobanaa," Peter kia'akan. "Pugaru mishi manawun kaiwuru'u, ukau'an pudapada ogaru, omako kizi wunu paawa an pu'idi'iti."

²⁹"Puwa'ati," Jesus kian u'ati. Uru'u naa Peter maaratina'akan kanawa di'iki, umako'okan naa chi'ikapa wunu paawa an Jesus di'iti. ³⁰Mazan Peter tukapankan naa na'apam ma'ozaka'o awaru toman udaru kida wunu paran, sariapa utariidina'akan. Uru'u naa utipita'ana'akan. Ukadakon Jesus ati patarian idi. "Kadiman

*“Kadiman òNaobanaa,
pukaminka'uta ògaru,” Peter
kian Jesus ati. (14:30)*

òNaobanaa, pukaminka'uta ògaru,”
ukian. ³¹Sariapa Jesus zaamatanuz,
na'iki ukian u'ati, “Oo pidan,
mapasaka mooko pumishidautapan.
Kanom nii mooko aonaa pumishidan
kaimanaiman?”

³²Jesus na'iki Peter paidina'akan
naa kanawa zo'iti. Sariapa awaru
ma'ozaka'oraz mashaada'akan.
³³Uruu idi utominapa-kidaniinao
taapan uruu umanawunu'o nii.
Īkian u'ati, “Mishi'o mishi pugaru
Tominkaru Dani.”

*Jesus kakudan karinainao
Gennesaret ii
(Mark 6:53-56)*

³⁴Īmaaratinan dono'o naa pata-
rauka-kizi iki udaru'o karishii,

Īkaawan Gennesaret Baara ii.
³⁵Na'iainao pidannao aitapan idi
Jesus kaawan, ĩdyuudan papara-
dan na'an kida'o wiizai kawana'ati,
marii kizi pidannao na'akan ipai
karinainao Jesus ida'ati. ³⁶Īdopian
Jesus ati, ĩpishaanuzu marii kizi
karinainao pishatan ukamichan
danoma karikaonan. Ipai pishatai-
nao ukamichan kakudan.

*Phariseenao na'iki ĩdoko-
daunnao kakinaori dau'o
(Mark 7:1-13)*

15 ¹Aizii pabi'i kida Pharisee-
nao na'iki tiichaapauzonao
kakinaori dau'u kaawan Jerusalem
iki, Jesus ida'ati. Na'iki ĩpishaan
uruu. Īkian u'ati, ²“Kanom nii aonaa
putominapa-kidaniinao sha'apatan
kotua'o wadoko-
daunnao tominapa-kidan
kawana'ati waunao?
Aonaa ĩchikaan paka'u paaroopan
ua'ii wakaduz kawana'ati?”

³Jesus kian ĩ'ati, “Kanom nii
mooko umaizo'atikan Tominkaru
Paradan uda'ana'azon idi
udoko-
daunnao kaduz kari-
kaonan. ⁴Tominkaru Paradan
kian pu'u padamata, ‘Pumarai-
napa pudaru na'iki pudaro.’¹
Aizii ukian koshan, ‘Na'ia'oram
pidan dakoopa'o padaru oo padaro,
marii uzowii-kao.’^m ⁵Mazan unao,
utominapa-kidan pidannao, turuu
pidan kian padaru na'iki padaro
ati, ‘Kaina'a aimakaan ò'ida'a
òkamin-
ka'uta-kinnao ni'o unao padamata,
mazan Tominkaru ati'o ni'i naa

Mat

¹ 15:4 Exodus 20:12   ^m 15:4 Deuteronomy 5:16

ōtaanuzu.’ ⁶Unao aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori, ‘Pumarainapa pudaru na'iki pudaro,’ kia'oraz, soo utaapa'azon pakawan wuru'u pidan tomaniaz kida kakinaorii. ⁷Unao taapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i! Na'apa'o manawun tawuru'u prophet Isaiah saadaniaz kotua'a naa udau'an. Tominkaru kian,

⁸ ‘Di'oraz pidannao, itaapan
ōgaru umanawunu'o nii
paparadan ida'an
karikaonan,
mazan munapo'o itaapan
panyukunuu ò'ai.

⁹ Mazanu'o karikaonan wuru'u
īmanawuntapanuz ògaru,
usha'apanum kau'an itomi-
napa-kidanii kida
aonaa òkakinaori kida'a naa
mani.

Mazan pidannao tomani'i naa
karikaonan kakinaorii.’ ”

Kanom manawun oiida'o pidan
(Mark 7:14-23)

¹⁰Uruu dauna'an Jesus dapadan pidannao pa'ida'ati. Na'iki ukian ī'ati, “Uabatapa na'iki uaitapa pa'i na'apa'oram òkian u'ati. ¹¹Aonaa pidan dyokorautanii mani wuru'u oiida'oraz uruu, mazan kanom pidan kodita-kidanaiz padako iki, uruu pa'an oiida'oraz pidan, kakinaorii kian kawana'ati.”

¹²Udauna'an utominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, na'iki īkian u'ati, “Puaitapanii pukasharuta'akan Phariseenao nyukunuu puparadan ida'ana'oraz na'apa ī'ati?”

¹³Jesus kian ī'ati, “Ipa paoribai kida aonaa òdaru aokazi ia'o paowanii kida mani, so'ota-karu nii kidaz pa'ishitaba'u tuma. ¹⁴Uruu idi ukau'an aonaa unyukunuupa'ana'a īdyaun. Īnao tominapa-kidainao, aonaa itukapan kaiman patominapa-kidanii, ishaawunnao īdyaun. Aizii bauda'apa'o ishaawun na'akapan dono pamin-ishaawunun, dya'utama kida'o nii īwaotan ka'unaru iti.”

¹⁵Mazan Peter kian Jesus ati, “Pukainaabata wa'ati na'apa'oram wuru'u pukuwaaz.”

¹⁶Sariapa Jesus kian u'ati, “Na'apa'o zii mooko umaaitapakan ba'orainao pidannao kawan kapam? ¹⁷Aonaa mooko uaitapan kanom pidan dyokorautanii, utyoodan niizu. ¹⁸Mazan kanom pidan kodita-kidanii padako iki, panyukunuu di'iki'o wuru'u ukodita-kidaniaz, uruu pa'an oiida'oraz pidan. ¹⁹Usha'apanum kau'an pidan nyukunuu di'iki'o, ipai oii kida'o sha'apata'zoo-kaō: uzowia'azon pidan, uba'orantapa'azon, ukaminshu'uinpa'azon, ukoidapa'azon, umariidina'azon pairiban dau'u, na'iki udakoomikiti-na'azon. ²⁰Na'apa kida'o aimakaan wuru'u oiida'oraz pidan, mazan pidan machikaakan paka'u paaropan ua'ii, aonaa u'oiidan pidan.”

Zunaaba mishidan
(Mark 7:24-30)

²¹Na'iki'o Jesus makon muna-po'o wiizai kida di'iti, munapo'o donoi kida Tyre na'iki Sidon kida di'itinapa. ²²Canaan sanaaba,

na'ia'o omashaapan kaawan Jesus ida'ati. Padopian idi okian u'ati, "Naobanai, King David Takaan-daun,ⁿ pukamunan-kida õgaru. Oia'o doronai zaamatan õdani zunaaba, tuukia'ora'a naa kai-wuru'u." ²³Mazan aonaa na'apam Jesus kian o'ati.

Uruu idi utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Pudyuuda omakon wa'ai, usha'apanum kau'an kaina'iki okadakoinaan wadawu'ati."

²⁴Jesus kian, "Õdyuuda-kaao Israelitenaoo ida'ati'i karikaonan, waziwadinainaoou kaznizonao kawan, aonaa Gentilenaoo ida'ati'o mani."

²⁵Upu'a'a mazan okaawan Jesus ida'ati, sariapa okodoru'ukan ukanaapu ati, na'iki okian u'ati, "Pukaminka'uta õgaru, Naobanai."

²⁶Jesus kian, "Aonaa kaiman koraiziannaoo wanyukunuu kazata-kaoo i'rai na'iki ukaboota-kaoo arimarakanaoo ati."

²⁷Sariapa okian u'ati, "Na'apa mishizi, Naobanai, mazan upu'u zii paka'uzatikii taapadan arimarakanaoo nikan wanyukunui unuba waota'o aroapa-kizai baara iki."

²⁸Uruu idi Jesus kian o'ati, "Oo zun, umanawunu'o pumishidan. Uruu idi pupishaaniaz, sha'apa'ata-kaoo nii pu'ati." Na'apain aka odani zunaaba kakuda'akan naa.

Jesus kakudan dau'ana'o iriba pidannao

²⁹Na'iki'o Jesus mako'okan naa, umakopan Galilee Karishiiz danomata, atii uzaidan naawaz iti. Na'ia'anaa usakanatan. ³⁰Iriba pidannao kaawan u'ida'ati, ina'akan pidannao machi'ika-kainao, ishaawunnao, u'achoonnao,^o maparadan-ziiwanao, na'iki iriba karinaa-ziiwanao. Ìmuudan ìdyaun Jesus kanaapu iti, na'iki ipai Jesus kakudan ìdyaun. ³¹Tuukii pidannao di'itinpan itukapan idi maparadano'o, paradan naa; achainao, kaimana'a naa inanaa; machi'ika-kainao chi'ikan naa, na'iki ishaawunnao tukapan naa. Uruu idi tuukii ìkonaukii-kidan Israelitenaoo Tominkarun.

Jesus paan 4,000 pidannao (Mark 8:1-10)

³²Uruu dauna'an Jesus dapadan patominapa-kidaniinao pa'ida'ati. Na'iki ukian i'ati, "Õkasha'ora-kida õtukapan wuru'u pidannaou, ina'an idi idikinauda'u'u naa kamoo õtuma. Aizii aonaa kanom inikan ni'i naa. Aonaa turuu õdyuudan ìdyaun ìzamazin pu'u manawun. Panaadon ìdorautan pakapatin idi'i naa pamakopa-kizi an padapu iti kida."

³³Utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Na'iam nii dii waikodan diri'i'o wanyukunui da'a'a mapidan-

Mat

ⁿ 15:22 *David Takaan-daun*: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii. ^o 15:30 *u'achoonnao*: pidan shakata'o aonaa unanaa patumaakan, panaadon aonaa uanoba kaimanan, oo utain, oo na'ia'oram karikaonan usha'apauzin.

taka'o amazada ida'a wapaa-kinan
nii wuru'u iriba'oraz pidannao?"

³⁴Jesus pishaan ĩdyaun. "Na'apauda'um bread kaina'a u'ida'a?" ukian ĩ'ati.

"7 bread na'iki masakauda'u kopaunao sodi kida," ĩkian u'ati.

³⁵Uru'u naa Jesus dyuudan iriba'oraz pidannao sakanatan imi'i baara an kida. ³⁶Udauna'an uzaamatan 7 bread na'iki kopau-nao sodi kida na'iki utoriinpan udau'an Tominkaru ati. "Kaiman" ukian u'ati. Udushowan kidaz na'iki utaanuzu patominapa-kidaniinao ati. Na'iki ĩnaou'u naa taa iriba'o pidannao ati kidaz. ³⁷Ipai pidannao aroopan kaimanaiman abaapa kida. Udauna'an utominapa-kidaniinao saabaan wanyukunui wa'akun. ĩpaidada 7 dazowan kida. ³⁸Aroopainaoz na'apain 4,000 daonaioranao aitaa-kaou, iriba'o kapam na'ii zunnao na'iki korai-ziannao mazan aonaa ĩaitaa-kaou. ³⁹Uruu dauna'an Jesus dyuudan naa pidannao. Uru'u naa upaidinan kanawa zo'iti, na'iki umako'okan naa wiizai Magadan itinapu.

*Jesus umanawunun tukapa'azoo-
kao*

(Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

16 ¹Uruu dauna'an Pharisee-nao na'iki Sadduceenao kaawan Jesus ida'ati ĩtiwaa-kidapa'ananuzu. ĩaipan usha'apatan umanawunu'o aimaakan pa'ati uaida-kida-kinan nii ĩ'ati mishi'o Tominkaru di'iki'o wuru'u uruuz. ²Jesus kian ĩ'ati, "Unao, ukian

amazada chuupun dono wuza, kaimana'o nii amazada, ukian. ³Aizii amazada kanadan dono chaapi'iki wuza na'iki kashaba, uruu ukian aona'o nii amazada kaimanan, tuukia'o nii wunu kaina'iki. Uaitapa utukapan amazada sha'apanum ida'an ukainaabata-kinan nii na'apam nii amazada sha'apan. Mazan aonaa uaitapan kai'i kainaabatapanii. ⁴Kainaouz oiainao pidannao, maizo'ati-kainaouz Tominkaru, ĩaipan patukapan umanawunu'o aimaakan sha'apata-kaou, mazan aona'o nii kanom sha'apata-kaou ĩ'ati, soo wuru'u umanawunu'oraz sha'apan prophet Jonah ati."

Udauna'an Jesus mako'okan naa ĩ'ai.

*Pidannao kakinan-kaou Phariseenao
na'iki Sadduceenao kaduz ai*

(Mark 8:14-21)

⁵Udauna'an, ĩtaraukan karishii baza iti, tominapa-tinainao manyukunuutan pana'akan bread panikan nii. ⁶Jesus kian ĩ'ati, "Uzaudinapa pa'i Phariseenao na'iki Sadduceenao yeastin ai."

⁷ĩparadaakan pa'atiaaka. ĩkian, "Wamana'akakan idi'o bread wanikan nii wuru'u ukianuz na'apa."

⁸Jesus aitapa na'apa'oram ĩkian. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Unao, masakauda'u'o umishidan. Kanom nii ukadakotinan umana'akan dau'an bread uwanyukunuu nii? ⁹Aonaa zii uaitapan, aonaa unyukunuitapan tawuru'u, baka'iauda'u'oraz breadnao ĩpaa-kinanz

5,000 daonaioranao? Na'iki aonaa unyukunuitapan na'apauda'um dazowan uwa'akun paidinan? ¹⁰Oo tawuru'u 7 bread òpaa-kinaaz 4,000 daonaioranao? Na'iki aonaa unyukunuitapan na'apauda'um dazowan uwa'akun paidinan? ¹¹Na'apa dii manawun aonaa uaitapan, tawuru'u òkadakotinanz, aonaa bread dau'o mani, mazan uzaudin Phariseenao na'iki Sadduceenao yeastin ai."

¹²Uruu zii ìaitapankan aonaa uaipan mani ìzaudinpan yeast ai, mazan Phariseenao na'iki Sadduceenao tominapa-kida-kinaa aia'o.

Peter kowaadan kanom wuru'u

Jesus

(Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

¹³Jesus makon Caesarea Philippi Baara iti. Na'ii upishaan patominapa-kidaniinao. Ukian ì'ati, "Na'apa dii pidannao kian Daonaiora Aokazi Iki'o dau'an?"

¹⁴Ìdako'atinuzu, ìkian, "Pabi'i kida pidannao kian John Chikaa-wunuupauzo. Ba'orainao kian prophet Elijah. Ba'orainao kian prophet Jeremiah oo ba'oran prophet."

¹⁵"Unao mani?" ukian ì'ati. "Na'apam ukian òdau'an?"

¹⁶Simon Peter dako'atin, ukian, "Pugaru Christ,^p Tominkaru Dani, uruu Tominkaru karikaonanu'oraz ukakupan."

¹⁷"Kaiman konaukia'o pugaru, Simon, Jonah dani. Usha'apanum

idi wuru'u mishi'oraz puparadan aonaa na'ia'oram pidan kainaa-batanii mani pu'ati, mazan òdaru aokazi ia'o aipan ati'o puaitapan. ¹⁸Ukau'an òkowaadan nii pu'ati, pu'uu Peter, kuba kia'o wuru'u, na'iki uruu ida'a'o nii òtoman òchoochin, aona'o nii mawakakaru ka'iitan pasha'apatanuzu. ¹⁹Òtaan nii pu'ati Tominkaru naobanai-tinapa-kizi da'ata-kinoo kida, kanom aonaa pukashaapan da'a'a imi'i baara'a, aona'o nii ukashaapakaokao aokazi ii. Kanom pukashaapanii da'a'a imi'i baara'a, kashaapa-kaoniizu aokazi ii."

²⁰Udauna'an Jesus kakinaowa'akan patominapa-kidaniinao aonaa kizi ìkowaadan pidan ati uruu wuru'u Christ.

Jesus kakuwaapan

pazowia'azoo-kaoo dau'an

(Mark 8:31—9:1; Luke 9:22-27)

²¹Uruu na'apain ni'i di'iki'inaa, Jesus sakadan pakowaadan patominapa-kidaniinao ati kaimanaiman na'apam nii pasha'apata-kaoo. Ukowaadan ì'ati na'apam pamakon nii Jerusalem iti. Na'ia'o nii kazowautapainao Jewnao, faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzoo-nao Moses kakinaoori dau'ubaiaapa-kidan kaziwa'o u'ati, ìpataka'utan niizu, na'iki ìzowii-kidan niizu. Mazan idikinauda'u kamoo udauna'an, ukadishita-kida-kaoo nii, kakupa powaa iti pamawaka-kizi iki.

Mat

P 16:16 *Christ*: Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinoo di'ii.

²²Jesus kowaadan idi kaikapa'ora'a, sariapa Peter na'aka'akanuz pana'itinapu pairibannao ai, na'iki utowauda'uunuz na'apa'oram ukian kida dau'an, "Aonaa Tominkaru taapadan na'apa, Naobanai, aonaa turuu na'apa'o sha'apan pu'ati," ukian Jesus ati.

²³Mazan utanawatinan Peter di'iti, na'iki ukian u'ati, "Pu'ati ò'ai, Satan. Puawautapan ògaru òsha'apatinan ai Tominkaru aipan kawana'ati'o. Aonaa putaan punyukunuu Tominkaru dau'ati'i aimaakan kida dau'an, mazan punyukunuu pidannao sha'apainpan dau'ati'o karikaonan."

²⁴Uruu dauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Kanom da'ana'azo'o ògaru, marii umarina'atan panaudapanii pasha'apaapan, una'akan pacrossannaa,[¶] na'iki uda'an an ògaru. ²⁵Usha'apanum kau'an na'ia'oram pidan aipa'o pamashaapan paaipan kawana'ati karikaonan, uwaziwaan nii karikaonanu'oraz kakupa-karu pa'ai, mazan na'ia'oram pidan marina'ata'o paai-pan kawana'ati'o pamashaapan pada'ana'azon idi ògaru, uikodan nii karikaonanu'oraz mashaapaku. ²⁶Aonaa kanom pidan ikodan uzaamatan an ipai aimaakan imi'i baara an kida'o, uwaziwainan pu'u karikaonanu'o kakupa-karu ai. Oo kaina'a sha'a aimaakan powa'a'o uaiapa-ka'o karikaonanu'o kakupa-karu ai? ²⁷Usha'apanum

kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin nii udaru umanawunun ida'an uangelinnao tuma, na'iki uruu dono ukawinipinaatan nii ipai pidannao na'apa'oram isha'apainpan kawana'ati. ²⁸Òkowaadan u'ati mishi'o, pabi'i kida unao kadishitapainaoz da'a'a, aona'o nii umawakan utukapan ua'ii Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin unaobanai-tina'anan king nii."

Jesus aidan pamanawunun

(Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

17 ¹Aizii 6 kamoo dauna'an, Jesus na'akan patuma Peter na'iki James na'iki u'inawuzu John. Ukau'an una'akan idyaun dokoa'o midukuo paawa iti, pa'idiwaru sodi'i inao na'ii. ²Na'ia'a naa patominapa-kidaniinao awun za'a upana'adinan. Uawun baara na'apa kamoo kawan ukanada'akan, na'iki ukamichan baraka'akan na'apa kanada'o kawan. ³Masha'apakiaka Moses na'iki Elijah aidinan i'ati, ikadakotinan Jesus tuma. ⁴Sariapa Peter kian Jesus ati, "Naobanai, kaimana'o wuru'u wana'anuz da'a'a. Puaipan an, òtoman nii idikinauda'u kabaun sodi kida, bouda'apa pu'ati, ba'oran Moses ati, na'iki ba'oran Elijah ati."

⁵Peter kadakotinan pu'u zii, kanada'o isha'iz bazobatan ipai idyaun, na'iki parada-karu isha'iz bii iki'i kian, "Di'i òdani'i, òmarainapanii manawun, sha'apatina'o

¶ 16:24 *una'akan pacrossannaa*: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-ka'o nii pada'anpan dikin ii Jesus.

ōnyukunuu kawana'ati. Uabata na'apam ukian u'ati."

⁶Aizii Jesus tominapa-kidaniinao abatan wuru'u parada-karuz, tuukii itarian. Uruu idi ikodoru'ukan na'iki ipazakodinan, iawun baara imi'i baara iti kida. ⁷Mazan Jesus wa'ati'ikan i'ida'ati upishatan idyaun, na'iki ukian i'ati, "Ukadishita, aonaa utaria'ana'a." ⁸Sariapa iawunuupa'akan, itukapa Jesus paba'orantina'a naa uruu. ⁹Udauna'an itokapaanan pu'u midukuo iki, Jesus kakinaowan idyaun. Ukian i'ati, "Aonaa pa'i ukowaada'ana'a pidan ati utukapanii dau'an, atii Daonaiora Aokazi Iki'o kadishita-kida-ka'o dauna'an pamawaka-kizi iki."

¹⁰Udauna'an patominapa-kidaniinao pishaanuzu. Ikian u'ati, "Kanom nii mooko tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kowaadan Elijah'o nii wuru'u wa'ati'oraz kiwii-tapa Christ ua'ii?"

¹¹Jesus dako'atin idyaun, ukian i'ati, "Mishi'o mishi, Elijah kaawa'o ni'oraz kiwiin uminzii-wata'anan ipai aimaakan. ¹²Aizii okowaadan u'ati, kaawanka'a naa wuru'u Elijah, mazan aonaa pidannao aitapanaatanuz. Mishi'oraiman iantamikitanuzu na'apam paaipan kawana'ati. Na'apa'o nii iantamikitan Daonaiora Aokazi Iki'o."

¹³Uruu dauna'an utominapa-kidaniinao aitapankan naa John Chikaawunuupauzo dau'ana'o wuru'u Jesus kadakotinanuz na'apa.

***Jesus kakudan daonaiora oia'o
doronai zaamatapanii***

(Mark 9:14-29; Luke 9:37-43a)

¹⁴Ikaawan dono'o naa midukuo iki powaa ati iriba'o pidannao ida'ati. Na'ii pidan kaawan Jesus ida'ati, na'iki ukodoru'ukan ukanaapu ati. ¹⁵Ukian Jesus ati, "Naobanai, pukamunan-kida odani ukarinaan mawakaziitapa-karu idi, dikauda'ora'a naa manawun ubaiatan, panaadon kida da'i uwaotan tikazi di'iti oo panaadon wunu baoko iti. ¹⁶Ona'akanii wuru'u odaniz padamata putominapa-kidaniinao di'iti, mazan aonaa ituruan pakakudanuz."

¹⁷Jesus kian, "Unao, kainao pidannao, mamishida-ka'o na'iki pana'iti'o usha'apaapan aimaakan kida. Na'apam naa mooko ukotua'ikin uaipan ona'an utuma? Na'apam naa mooko ukotua'ikin uaipan otiwainan utuma? Una'aka wuru'u daonaioraz o'ida'ati." ¹⁸Udauna'an uru'u naa Jesus dyuudan oia'o doronai koditan mawakaziitapa'o daonaiora di'iki. Sariapa ukoditan daonaiora di'iki, na'iki sariapa ukakudan.

¹⁹Udauna'an pa'idiwaru'u Jesus tominapa-kidaniinao kaawan Jesus ida'ati, na'iki ikian u'ati, "Kandii ni'o mooko aonaa waka'iitan wakodita-kidan wuru'u oia'o doronai?"

²⁰Uruu idi Jesus kian i'ati, "Umamishidikan idi'o wuru'u. Aizii okowaadan nii u'ati mishi'o, umishidan dono mani Tominkaru

masakauda'u, duusodi'o uudai kawan, aonaa mani kanom kasha'apanna'o nii usha'apatan. Turuu ukian di'ora'a midukuo ati, 'puzikadin di'iki'i, atii di'iti'i,' uzikadinan nii u'ati wuru'u. ²¹ [Mazan di'oraz kaduz oia'o doronaiz, aonaa turuu udyuuda-ka'o na'apa, soo kari-kaonanu'o toriinapa-karu na'iki sanadinapa-karu ida'an.]^r

*Jesus kowaadan koshan
pamawakan dau'an*

(Mark 9:30-32; Luke 9:43b-45)

²² Uruu dauna'an Jesus na'iki ipai utominapa-kidaniinao baokopatinpan pu'u Galilee Baara ii, ukian i'ati, "Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-ka'o nii pidannao ati. ²³ Izowian nii uruu mazan idikinauda'u kamoo dauna'an ukadishita-kida-ka'o nii pamawaka-kizi iki."

Tuukii utominapa-kidaniinao kasha'oran una'apan idi.

Jesus kadakotinan tax dau'u

²⁴ Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kaawan Capernaum iti. Ina'ian pu'u pidannao zaamaapauzono tax puraatananaa Tominkaru Dapu ati'i kaawan Peter ida'ati, na'iki ipishaan Peter, "Na'apa dii punaobanaa, ukawinipinaatauzonii tax Tominkaru Dapu ati?"

²⁵ "Oo, utaa," Peter kian.

Peter kaawan dono kabaun ati Jesus di'iti, Jesus parada'aka kiwiin. Upishaan Peter, ukian u'ati, "Na'apam pu'itiiman Simon, kanomnao

ai di'i kingnao zaamaapan tax puraatananaa, papidanannao ai, oo ba'oran pidannao ai?"

²⁶ "Ba'oran pidannao ai," Peter kian u'ati.

"Ukau'an aonaa kandii nii upidanannao taapan tax puraatananaa nii," Jesus kian u'ati. ²⁷ "Mazan aonaa kizi wakasharutan inyukunuu, ukau'an pukobawuupanaka karishii ii. Aizii na'ia'oram kopau puzaamatanii kiwiitapa, puda'ata udako na'iki puikodan nii wizi'i'o puraata udako ida'a. Puzaamata wuru'u puraa-taz na'iki putaa zaamaapauzonao tax puraatananaa atiz. Uruu idi'o nii wakawinipinaatan tax."

Kanom umanawunu'o nii

Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii

(Mark 9:33-37, 42-48;

Luke 9:46-48; 17:1-2)

18 ¹ Na'apain uruu dono Jesus tominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, na'iki ipishaanuzu. Ikian, "Kanoma'o nii umanawunu'o nii manawun pidan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii?"

² Uruu idi Jesus dapadan koraidaonaa na'iki ukadishita-kidanuz ibii'i. ³ Ukian i'ati, "Okowaadan u'ati mishi'o, aona'o nii uturuudinan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti, soo upana'adinan umanawuntinpan ai, na'iki aonaa utaapinpan atadinapa, na'apa di'oraz koraidaonaa kawanu'u. ⁴ Ukau'an na'ia'oram pidan, di'oraz koraidaonaa kawanu'o, aonaa u'atadinpan, uruu

^r 17:21 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

umanawunu'o Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. ⁵Na'iki na'ia'oram pidan marainpa'o padapaapan kaikapa'o koraidaona'a oġaru dikin ii, dapaapa'o oġaru wuru'u.

⁶“Mazan na'ia'oram pidan sha'apata-kida'o oia'o wunao sodi kida ati'i, mishidainaouz oġaru, kaiman mani udaru'o boodapa-kinai kuba sukuruuta-kaou ukanau iki na'iki unaraada-kaou paran baoko iti. ⁷Kasha'ora'o nii manawun wunao baiaapanu'u pidannaouz, i'isha'apata-kidan idi oia'o pidannaouz ati. Na'apa'oraz aimaakan kida sha'apatina'o nii, mazan kichana'iki-ki'a'o nii manawun wuru'u atizu'u pidanz sha'apata-kida'oraz na'apa kida'o. ⁸Ukau'an puka'u oo pukidiba sha'apata-kidan dono oia'o pu'ati, pudukuta pu'ai kidaz na'iki pukaboota pu'ai kidaz. Kaimana'o nii pumakon karikaonanu'o kakupa-karu di'iti bada'ii puka'u na'iki bada'ii pukidiba, pukaboota-kaou ai ipai puka'u na'iki pukidiba tuma tikazi wu'iti. ⁹Na'iki puawun sha'apata-kidan dono oia'o pu'ati, puso'ota pu'aiiaz, na'iki pukaboota pu'aiiaz. Kaimana'o nii pumakon karikaonanu'o kakupa-karu di'iti bada'ii puawun, pukaboota-kaou ai ipai dya'utama'o puawun tuma Tuubaru'o Tikazi wu'iti.

***Di'itinapa-kinai kuwai kaznizo
waziwadina'o daua'o
(Luke 15:3-7)***

¹⁰“Ukau'an mishiiman pa'i uzau-

din, aonaa ukashada'ana'a wunao sodi kida'a mishidainaouz oġaru. Oġian u'ati kaikapa'a usha'apanum kau'an angelnao awunuutapai-naouz i'dyaun, karikaonanu'o da'i i'tukapauzon oġaru aokazi ia'oraz. ¹¹[Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin ukazannaata'anan pidannaouz waziwadina'o.]⁵

¹²“Na'apam mani pu'itiiman pidan sha'apatinan ka'uza'o 100 kaznizonao idi, bouda'apa'o u'uza waziwadinan dono pairibannaou ai? Aona'o nii mani uwa'akan zii wunaou'u na'ainaouz na'iki udorota'anan wuru'u waziwadina'oraz pairibannaou ai? ¹³Oġowaadan u'ati mishi'o, uikodan dono'o naazu tuukia'o nii ukonaukian wuru

pidan ikodan pa'uza waziwadina'o (18:13)

dau'ana'a bouda'apa'oraz kaznizo, iriba'o mawaziwadin-kainao dau'ati'o ai. ¹⁴Na'apa'o kapam ukau'an oġaru aokazi ia'o, aonaa bouda'apa uaipan wunao sodi kida waziwadinanu'u.”

⁵ 18:11 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Umin-mishidan sha'apatan an oia'o u'ati

¹⁵Jesus kian koshan, “Pumin-mishidan sha'apatan dono oia'o pu'ati, puparadanaaka u'ati, mazan soo unao sodi karikaonan. Puparada kizi u'ati usha'apatan dau'an oia'o pu'ati. Aizii uabatan dono puparadan, puna'akan pu'inawuzu powa'a ati kaimana'o ida'ati wuru'u. ¹⁶Mazan aonaan an uabata'azon puparadan, puzaamata bouda'apanaa oo dya'utama'a naa pidannao puna'akan nii putuma u'idi'iti. Uruu na'apa wuru'u dya'utama'o oo idikinauda'u'o pidannao aidan nii pakowaadan ida'an mishi'o wuru'u puparadan usha'apatan dau'an oia'o pu'ati. ¹⁷Aizii aonaan an uabata'azon iparadan, pukowaada baokopa pumin-mishidannao ati. Mazan aizii aonaan an uabata'azon iparadan putaapa uruu na'apa putaapan kawan mamishida-ka'o Tominkaru oo zaamaapauzonao tax puraatan-naa kawan.”

¹⁸“Ökowaadan unao ati mishi'o: Kanom aona'o unao kashaapan da'a'a imi'i baara'a, aona'o nii ukashaapa-ka'o aokazi ii. Kanom ukashaapanii da'a'a imi'i baara'a, kashaapa-karu niizu aokazi ii. ¹⁹Ökowaadan u'ati koshan: Na'apainim dya'utama'o unao, una'apatan an unyukunuu na'apa kida utoriinapa kizi dau'an da'a'a imi'i baara'a, ödaru Tominkaru

sha'apatan nii u'atizu. ²⁰Usha'apanum kau'an na'ian dya'utama'o oo idikinauda'u'o baokopatinpainao imishidan idi ögaru, na'ia'o nii Ögaru ituma.”

Pidan mawinipinaatapainao daua'o

²¹Udauna'an Peter wa'atin Jesus ida'ati, na'iki ukian Jesus ati, “Naobanai, na'apauda'um nii öpowa'atan kida ömarina'atan ö'ina-wuzu sha'apatanii oii kida'o ö'ati? Aatii 7 di'iti?”

²²Jesus dako'atinuzu, ukian u'ati, “Aonaa 7 mani, mazan ipai dono, usha'apata-ka'o kawana'ati.^t

²³“Ukau'an kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: na'apa king pishainan kawan papoitornao ai imawinipinaatapanii kida dau'an. ²⁴Usakada'akan ana'a naa papishainpan, bouda'apa'o upoituru na'aka-ka'o u'ida'ati dobata'o manawun puraata umawinipinaatapanuz. ²⁵Wuru'u upoituru aonaa upuraatan turuan ukawinipinaatan wuru'u umawinipinaatapaniaz. Uruu idi king dyuudan naa usellika'o paudaiaro na'iki paudainao tuma, na'iki ipai usha'apauz kida, umawinipinaatapanii kawinipinaata-kinao ni'i naa. ²⁶Sariapa udopian kowas wuru'u upoituruz, uruu idi ukodoru'ukan uawun baara imi'i baara iti king kanaapu ati. ‘Puzaudapa'a naa zii shoman, ökawinipinaatan nii zii ipai ömawinipinaatapanii kidaz,’ ukian u'ati.

^t 18:22 Aonaa 7 mani, mazan ipai dono, usha'apata-ka'o kawana'ati: Greek paradan ida'an, 7 times 70 kii.

²⁷Una'apan idi king kasha'ora-kidanzu, uruu idi umarina'atan naa umawinipinaatapanii kida, na'iki kaiman utaapadan umakon naa padapu iti.

²⁸“Aizii na'iki'o umako'okan wuru'u upoitoruz, uikoda pamin-kaudinan mawinipinaatapa'o paugaru, aonaa dobata'o manawun mani. Uzaamatanuz na'iki udyukuruutanuzu, 'Pukawinipinaata ò'ati pumawinipinaatapanuz ògaru,' ukian u'ati. ²⁹Uruu idi umin-kaudinan dopian kowas, ukodoru'ukan ukanaapu ati. Ukian, 'Puzaudapa'a naa zii shoman, òkawinipinaatan nii pugaru.' ³⁰Aonaa mazan arawu nyukunuu na'apanu'u. Mishi'oraiman ukaboota-kidan naa pamin-kaudinan taraa-kizai iti, atii uipaian dono zii pakawinipinaatan pamawinipinaatapanii.

³¹“Ba'orainao poitoruinao tukanpan idi usha'apatan na'apa'o, tuukii ìnyukunuu kasha'oran. Uruu idi ìmakon King di'iti na'iki ìkowaada king ati ipai aimaakan usha'apatanii kida dau'an. ³²Udauna'an King dapada-kidan wuru'u poitoruiz. King kian u'ati, 'Pugaru dikauda'o poitorui. Òmarina'ata pu'ai ipai pumawinipinaatapanii ò'ai, pudopian idi puparadan ò'ati. ³³Aonaa mooko pukasha'orakidan pumin-kaudinan kapam, òkasha'ora-kidan kawan pugaru?' ³⁴King to'oran tuukii, uruu idi ukaboota-kidan wuru'u poitoruiz taraa-kizai iti, na'ii upataka'utakao atii ukawinipinaatan ipai pamawinipinaatapanii.”

³⁵Udauna'an Jesus kian, “Na'apa'o nii òdaru aokazi ia'oraz sha'apatan ipai unao ati, umamarina'atakan dono unyukunuu ii u'inawuzu sha'apatanii dikauda'o u'ati.”

Mat

Jesus kakinaopan muudaaka-karu ai
(Mark 10:1-12)

19 ¹Aizii Jesus ipaian dono'o naa pakakuwaapan na'ii, umakon naa Galilee Baara iki, Judea Baara iti, Jordan Wa'o baza itinpu'u di'itinapa. ²Na'ii iriba pidannao da'ananuzu na'iki ukakuda karina-nao na'ii. ³Pabi'i kida Phariseenao wa'atin u'ida'ati ìtiwaa-kidapa'ananzu. Ìpishaanzu kaikapa'a: “Wakakinaorinaa taapada daonaiora muudan paudaiaro na'apa'oram dikin ii karikaonan?”

⁴Jesus dako'atin ìdyaun, ukian, “Aonaa mooko uaitauzon Tominkaru Paradan saada-kariwaiz tawuru'u ukianuz, usakadin-kizi iki Tominkaru toman daonaiora na'iki zun. ⁵Na'iki Tominkaru kian, ‘uruu idi daonaiora muudinan nii padaru na'iki padaro ai ubauda'apatinan paudaiaro tuma. Ukau'an dya'utama-naouz, bauda'apatinan nii.’ ⁶Uruu idi aonaa dya'utama'ora'a naa mani ìdyaun, mazan bauda'apa'ora'a naa. Kanom Tominkaru bauda'apatanii, aonaa turuu pidan muudaaka-kidan.”

⁷Phariseenao pishaan Jesus koshan. Ìkian, “Kanom nii Moses kakinaori, kashaapan daonaiora muudan paudaiaro pasaadan ida'an muudaaka-karu kaaritannaa?”

⁸Jesus dako'atin, ukian, “Moses kashaapan umuudan udaiaronao, usha'apanum kau'an kasha'apan-naa u'ati utominapa-kida-kinao ukashadamikin idi, mazan usaka-din-kizi iki, aonaa Tominkaru kashaapan na'apa'o. ⁹Ōkowaadan u'ati, na'ia'oram unao muuda'o paudaiaro omashaapan pu'u kaiman utuma, udauna'an ukaudaiaron ba'oran zun idi, utoman oia'o wuru'u uba'orantapan ida'an.”

¹⁰Jesus tominapa-kidaniinao kian u'ati, “Una'apan idi kaikapa'a daonaiora kaudaiaron dau'an, kaiman zii mani aonaa kaudaiaro-karu.”

¹¹Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, “Aonaa pidan nyukunuu na'apan ipai pamashaapa'azon dau'u na'apa, kaiwuru'u uparadan kian kawana'ati, soo wunaou'u Tominkaru taaniaz ĩ'ati ĩturuuda-kinaa nii, pamashaapan maudaiaro-daan. ¹²Pabi'i kida daonaioranao, aonaa ĩkaudaiarouzon, usha'apanum kau'an na'apa'o karikaonan ĩtominan makuuta-kariwai kawanu'o ĩdyaun pashakatan di'iki'o; ba'orainao, ĩmakuuta-kaao idi'o aonaa ĩkaudaiaron; ba'orainao, ĩkaudina'azon idi pa'an karikaonan Tominkaru ati. Kanom mashaapa'azon na'apa, marii umashaapan na'apa.”

Jesus na'iki koraiziannao daua'o
(Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

¹³Udauna'an pidannao na'akan duusodi kidainao koraiziannao Jesus ida'ati ĩaipan upishatan ĩdyaun, na'iki utoriinapa-kidan ĩdyaun.

Mazan Jesus tominapa-kidaniinao mashaatan pidannao na'akainaoz ĩdyaun. ¹⁴Una'apan pu'u mazan Jesus kian, “Marii koraiziannao wa'atin ō'ida'ati, aonaa umashaata'ana'a ĩdyaun, usha'apanum kau'an ĩnao kawanu'o pidan wuru'u zaamata'oraz Tominkaru panyukunuu naobanaa nii.” ¹⁵Ukau'an upishatan naa ĩdyaun, na'iki utoriinapa-kidan ĩdyaun. Udauna'an umakon naa na'iki.

Jesus kian, “Marii koraiziannao wa'atin ō'ida'ati....” (19:14)

Jesus kakinaopan daua'o
(Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

¹⁶Baukapaiman pa'ina'o daonaiora kaawan Jesus ida'ati. Ukian, “Tiichaa, kanom kaimana'o ōsha'apatan nii ōkoda-kinaa nii karikaonanu'o kakupa-karu?”

¹⁷Jesus kian u'ati, “Kanom nii pupishaan oġaru kaimana'o dau'an? Kaina'a bauda'apa kaimana'o, soo Tominkaru. Puaipan dono kari-kaonanu'o kakupa-karu, puizo'ati Tominkaru kakinaori kida.”

¹⁸“Na'ia'oram kakinaorii kida,” daonaiora kian.

Jesus dako'atin, ukian u'ati, “Aonaa puzowia'ana'a pidan, mana'a puba'orantapa'ana'a, aonaa pukoidapa'ana'a, aonaa pumarii-dina'ana'a, ¹⁹pumarainapa pudaru na'iki pudaro, na'iki pumarainapa ba'oran pidan na'apa pumarain-pinan kawan.”

²⁰“Ökoraidaonaan iki'o ipai öizo'atin uruu kida kakinaorii. Kanoma'a naa ösha'apata powa'a?” pa'ina'o daonaiora kian.

²¹Jesus kian u'ati, “Puaipan dono mishi'o pukaimanan, pumako puselliinaka ipai pusha'apauz putaa kizi upuraatannaa pataka'utinainao ati. Na'apa kasha'apauzi'o nii pugaru aokazi ii. Na'iki puda'ana'a naa oġaru.” ²²Aizii wuru'u pa'ina'o daonaiora abatan Jesus kian kaikapa'a, tuukii ukasha'oran umakon na'iki, usha'apanum kau'an umanawunu'o ukasha'apauzin wuru'u uruuz.

²³Udauna'an Jesus kian patomina-pa-kidaniinao ati, “Ökowaadan u'ati mishi'o: Kasha'apanna'o nii manawun kapuraatanu'o pidan ati Tominkaru naobanaitapa-ka. ²⁴Ökian powa'a koshan u'ati: Kasha'apanna'o nii manawun kapuraatanu'o pidan ati Tominkaru naobanaitapa-ka, camel

ka'iitan ai pamorotan akosa awun shaawata.”

²⁵Aizii Jesus tominapa-kidaniinao abatan idi Jesus kian kaikapa'a, tuukii manawun idi'itinpan. Uruu idi ikian, “Kanoma'o nii mooko turuu ukazannaatinan?”

²⁶Sariapa Jesus awunuupa'akan i'idi'iti, na'iki ukian i'ati, “Kai-wuru'u kasha'apanna'o pidan ati, mazan Tominkaru ati aonaa na'ia'oram aimaakan kasha'apanna'o nii.”

²⁷Uruu dauna'an Peter paradan, ukian, “Putukapa, ipai wawa'akan waaimaakanutu kida wada'anan idi pugaru. Aizii kanoma'o ni'i naa waikoda wa'ati?”

²⁸Jesus kian i'ati, “Ökian u'ati mishi'o: Daonaiora Aokazi Iki'o umanawunu'o nii unaobanai-tinan diina'iti'i amazada pa'inaada-ka. ²⁹Aizii ipai pidannao wa'akainao padapu, wa'akainao pa'inawuzunao oo padadakoonao, wa'akainao padaru oo padaro oo paudainao oo pazakapun pada'anan idi oġaru, taakaru nii i'ati powa'a'o zii udiri'in, pakasha'apauzin ai aka kiwiitapa. Na'iki karikaonanu'o nii imashaa-pan Tominkaru tuma. ³⁰Mazan iriba pidannao umanawunu'o itaapa-ka kai, diina'iti'i aona'o nii itaapa-ka umanawunu'o nii. Na'iki pidannao aona'o itaapa-ka umanawunu'o nii kai, mazan diina'iti'i umanawunu'o nii itaapa-ka pa'an.”

*Kapaoriba'o kawinipinaatan
daua'o papoitorunao*

20 ¹Jesus kian koshan, “Kaika-pa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: kapaoriba'o naobanai kawan, mako'oraz chaapi'ikiiman upidanaapa'anan kaudinainao ni'o dau'an pa'ati. ²Ukowaadan papoitorunao ati pakawinipinaatan nii ïdyaun bauda'apa wizi'i'o puraata,^u bauda'apa'o kamoo kaudin-karu kawana'ati. Ìnyukunuu na'apan idi, uru'u naa udyuudan ïkaudina'anan papao-riba grape baawu iti. ³Udauna'an 9 o'clock umakon koshan, uikoda market ii baokoinao daonaioranao kadishitapan, aonaa kanom ïsha'apaapan. ⁴Uruu idi ukian ï'ati, ‘Umako ukaudina'an òpaoriba baawu iti. Ukaudinan kawana'ati'o nii òkawinipinaatan unao.’ Ukau'an ïkaudina'anan naa u'ati. ⁵Aizii sakitapa kamoo na'apa koshan usha'apatan. Udauna'an 3 o'clock, na'apa koshan. ⁶Udauna'an 5 o'clock, umakon naa koshan market iti. Kaina'a zii uikodan pidannao na'ii, aonaa kanom ïsha'apaapan. Sariapa upishaan ïdyaun, ‘Kanom nii una'an da'a'a bauda'apa kamoo? Aonaa ukaudina'anan?’ ⁷Ìkian u'ati, ‘Aonaa mazan kanom zaamatan waunao kaudina'ana'o nii.’ Uruu idi ukian ï'ati, ‘Ukau'an umako ukaudina'an ò'ati òpaoriba baawu ii.’

⁸“Aizii kamoo tipitanin kapaoriba'o kian pafoomaanan

ati, ‘Pudapada'a naa kaudinainao da'ati'i wakawinipinaata kizi'i naa ïdyaun. Kiwiitapa'o nii wakawinipinaatan dawu'itiiniinao ïsakadan pakaudinan, na'iki waipaian nii kiwiitapainao ïsakadan pakaudinan di'iti.’ ⁹Aizii kaudinainao 5 o'clock di'iki, kiwiin ïkawinipinaata-ka. Bauda'apa wizi'i'o puraata kida ïzaamatan. ¹⁰Ukau'an kiwiitapainao ïsakadan pakaudinan zauda-kidan dobata-kida'o nii pakawinipinaata-ka. Makaudin-kainao ai bauda'apa kamoo. Mazan na'apa kida kapam ïkawinipinaata-ka, bauda'apa wizi'i'o puraata kida ïzaamatan.

¹¹“Pazaamatan dauna'an papuraatan, ïparada-paradaapan ïto'oradinan kapaoriba'o ati. ¹²Ìkian u'ati, ‘Dawu'itiiniinao ïkaudinan masakauda'u'o ïkaudinankan, bauda'apa hour sodi, mazan waunao bauda'apa kamoo wakaudinan wabaiaapan wiicha'o kamoo, mazan upu'u zii pukawinipinaatan ïdyaun na'apa kida manawun waunao kawan.’ ¹³Kapaoriba'o kian bauda'apa'o ati, ‘Òpaonaruu, aonaa òkoidapan pugaru, puna'apatanii punyukunuu òkawinipinaata'azon dau'an pugaru bauda'apa wizi'i'o puraata bauda'apa'o kamoo. ¹⁴Pumako'o naa pudapu iti, kaina'a'a naa puzaamatan pupuraatan. Òaipan kawana'ati'o òkawinipinaatanuz dawu'itiini'oraz ïkaudinan, na'apa òkawinipinaatan kawan pugaru. ¹⁵Aonaa turuu mooko òsha'apa-

^u 20:2 wizi'i'o puraata: Greek paradan ida'an udakota-ka. denarius.

tan òpuraatan na'apam òaipan kawana'ati? Oo pukishauzin òkawinipinaatan idi kaiman wunaou'u dawu'itiiniinaouz ìkaudinan?" "

¹⁶Jesus katokontan pakuwaa pakian ida'an, "Pidannao aona'o ìtaapa-kaoumanawunu'o nii kai, mazan diina'iti'i umanawunu'o nii ìtaapa-kaou. Na'iki pidannao umanawunu'o ìtaapa-kaou kai, diina'iti'i aona'o nii ìtaapa-kaoumanawunu'o nii."

Idikinautan Jesus kowaadan na'apam nii pamawakan

(Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

¹⁷Aizii Jesus makon naa Jerusalem iti. Pamakopa-kizian udapadan wuru'u 12 patominapa-kidaniinaouz pana'itinapu ba'orainao pidannao ai, na'iki ukian ì'ati. ¹⁸"Wamakon wuru'u Jerusalem iti, na'ia'o nii Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kaou patarubanao ati, faadaanao zowaunaanaouz, na'iki tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u. Na'iki ìtaan nii uruu zowii-karu nii, ¹⁹na'iki udauna'an ìtaan nii uruu Gentilenaov ati. Ìnaou'o ni'inaa dakoapa uruu, pabankiitinan ida'an udau'an na'iki ìba'izian nii tuukii uruu. Udauna'an ìtaukan nii uruu cross di'iti na'iki umawakan nii, mazan idikinauda'utan kamoo dauna'an, Tominkaru kadishitakidan nii uruu kakupa powaa iti pamawaka-kizian iki."

Daroi pishaan Jesus oaipan usha'apatan paaiapanii

(Mark 10:35-45)

²⁰Uruu dauna'an James na'iki John daro, Zebedee daiaroz, kaawan paudainao daonaioranao tuma Jesus ida'ati. Sariapa okodoru'ukan na'iki odawukan ukanaapu ati. Opishaanuzu, oaipan usha'apatan paaiapanii. ²¹Jesus kian o'ati, "Kanom puaipan òsha'apatan pu'ati?"

Sariapa okian u'ati, "Òaipan pusakanata-kidan di'oraz òdainaou'u naobanai nii punaobanai-tinan dono. Marii pusakanata-kidan bauda'apa puidiwa'ora antanapu, na'iki ba'oran pu'ashabaron antanapu."

²²Jesus tanawatinan daonaioranao na'iki ìdaro di'iti. Ukian ì'ati, "Aonaa uaitapanii dau'ana'o mani wuru'u upishaanuz ògaru. Uka'iitan nii mooko wuru'u òbaiaapan ni'oraz?"^w

"Oo, waka'iitan nii," ìkian u'ati.

²³Jesus kian ì'ati, "Mishi'o nii ubaiaapan òbaiaapan ni'oraz. Mazan kanoma'o nii sakanata òdiwa'ora antanapu na'iki òashabaron antanapu, aonaa turuu òsha'apatan, mazan òdaru aokazi ia'o minziwata-kidanii wuru'u sakanata-kizaiz pazaamataniinao ati."

²⁴Aizii 10 ba'orainao utominapa-kidaniinao abatan na'apa'oraz

^v 20:19 *Gentilenaou*: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Paradakaruu Masha'apannaada-kinao di'ii. ^w 20:22 *Uka'iitan nii mooko wuru'u òbaiaapan ni'oraz?* oo "Uka'iitan nii mooko utuzan wuru'u òtuzan ni'oraz baiaainapa-karu koopowazoo?"

dau'u, tuukii ĩto'oran dya'utamainao ati, makonkainao padarotuma. ²⁵Uruu idi Jesus dapadan baokopa ĩdyaun na'iki ukian ĩ'ati, "Uaitapanii na'apam ba'oran pidannao zowaunaanao, mamishida-kainao Tominkaru, waranuitapan papidanannao ĩnaobanai-tinpan ida'an ĩ'ati. ²⁶Mazan unao, aonaa umashaa-pa'ana'a na'apa, mishi'oraiman kanom aipa'o panaobanai-tinpan, marii ukaudinan unao ati poitorui kawan. ²⁷Na'iki kanom umanawun-tinpa'azo'o pairibannao ai, marii upoitoruitapa-kidinan ipai pidannao ati. ²⁸Na'apa Daonai-ora Aokazi Iki'o, aonaa uwa'atin umanawun-tinpa'anan mani, mazan upoitoruitapa-kidina'anan ipai pidan ati, na'iki ukazannaata'anan pidannao pa'oi'an ai umawakan ida'an."

**Jesus kakudan
dya'utam ishaawunnao**
(Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

²⁹Ba'oran dono Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon dono'o naa Jericho iki, iriba pidannao makon Jesus dawu'ati. ³⁰Aizii na'apain na'ii dya'utam ishaawunu'o daonaioranao sakanatapan dunapo daawa ii. ĩabatan idi Jesus dobatapan kowaada-ka'o, uruu idi ĩkadakon. ĩkian, "David Takaan-daun,^x waNaobanaa, pukamunan-kida waunao." ³¹Sariapa pidannao towauda'uan

ĩdyaun, ĩdyuudan ĩmashaadinan, mazan powa'a zii manawun ĩkadakon diiwa'o ida'an. ĩkian, "David Takaan-daun, wanaobanaa, pukamunan-kida waunao." ³²Jesus kadishita'akan pamakopa-kizi'i, na'iki udapadan ĩdyaun pa'ida'ati. Upishaan ĩdyaun, ukian, "Kanom uaipan osha'apatan u'ati?" ³³ĩkian u'ati, "Wanaobanaa, waaipan pusaa-baan waawun watukapa kizi." ³⁴Jesus kamunan-kida ĩdyaun, uruu idi upishatan ĩawun kida. Sariapa ĩtukapa'akan amazada, na'iki ĩmakon naa Jesus tuma.

**Jesus konaukii-kida-ka'o ukaawan
dono Jerusalem ati**

(Mark 11:1-11;

Luke 19:28-40; John 12:12-19)

21 ¹Aizii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao maonapatan naa Jerusalem iti, ĩkaawan Bethphage iti, wiizai Olive Naawa ia'oraz. Na'iki'i naa udyuudan dya'utam patominapa-kidaniinao pa'ua'ati. ²Ukian ĩ'ati, "Umako wakanaapu ia'oraz wiizai di'iti. Na'ia'o nii uikodan ko'idinpa'o chaakashi,^y kaina'a'o nii odani ko'idinpa'o kapam odazaba'a. Ubuzuuta ĩdyaun na'ii, udauna'an una'akan ĩdyaun o'ida'ati. ³Pidan pishaan an unao kanom nii una'akan ĩdyaun, 'Naobanai aipan ĩdyaun,' ukii u'ati. Sariapa'o nii utaapadan una'akan ĩdyaun." ⁴Na'apa'oraz Tominkaru prophetin kuwaa mishiin-kina'a naa. Ukianuz:

^x 20:30 *David Takaan-daun*: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii. ^y 21:2 *chaakashi*: English ida'an, donkey.

5 “Pukowaada Zion iainao pidannao^z ati.
 ‘Utukapa king, unaobanaa, wa'atin u'ida'ati.
 Aonaa u'atadinpan, chaakashi barau an uwa'atin, pa'ina'o chaakashi uzaidapan.’”

6 Udauna'an tominpainao, udyuudaniinaouz makon, na'iki ish'a'apata ipai na'apa Jesus dyuudan kawana'ati. 7 Ìna'akan chaakashi paudani tuma, na'iki ìtaan pakamichan kida utabanaa nii, uru'u naa Jesus zaidanuzu. 8 Iriba pidannao, makopainao Jesus tuma, kadamara-dan pakamichan kida dunapota. Ba'orainao dukutan pu'u atamun waoda kaanaba sodi kida'a, ìmuudan kidaz dunapota Jesus mako kizi nii. 9 Iribainaoz pidannao makopainao u'ua'ati, na'iki udawu'ati, kadakoinaan konaukii diiwa'o ida'an. Ìkian,

“Wakonaukii-kida Tominkaru, David Takaan-daun dau'an.

Marii Tominkaru kaimanan, di'oraz Naobanai ati'o, kaawa'oraz uaipan kawana'ati.

Wakonaukii-kida Tominkaru aokazi ia'oraz.”

10 Jesus morotan dono'o naa Jerusalem iti, tuukii na'iainao pidannao di'itinpan udau'u. Uruu idi ìkian Jesus dau'an, “Kanom wuru'u uruuz?”

11 Sariapa Jesus tumainao kian ì'ati, “Jesus wuru'u, uruu Nazareth san, Galilee Baara iki'o prophet.”

Jesus makon Tominkaru Dapu iti
 (Mark 11:15-19; Luke 19:45-48;
 John 2:13-22)

12 Udauna'an Jesus kaawan Tominkaru Dapu iti. Na'ii uwaa-taabi'ian selliipainao kida uzainao na'iki toriipainao kida uzainao taa-kariwai ni'o Tominkaru ati. Udorau-kidan shakataaka-kidauzonoa puraata miisan^a kida, na'iki selliipainao wakokoonao taba kida. 13 Ukian ì'ati, “Tominkaru Paradan saadinpa'o kian, ‘Òdapu dakotakao nii toriinapa-kizai dapunaa nii, mazan unao ukaiwaapanuzu koidimikinao dizinapa-kizi nii.’”

14 Na'ii Tominkaru Dapu ii, ishawunnao na'iki machi'ika-kainao kaawan Jesus ida'ati. Ukakuda ipai ìdyaun. 15 Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinnaori dau'u, tuukii ìto'oran na'iki ìkashanau-kidan Jesus patukapan idi Jesus sha'apatan konaunama'o na'iki umanawun kida'o aimakaan, na'iki paabatan idi koraiziannao kadakoinpan Tominkaru Dapu ii aka. “Wakonaukii-kida Tominkaru, David Takaan-daun^b dau'an,” ìkian.

16 Uruu idi ìpishaan Jesus. Ìkian, “Puabatanii na'apa'oram koraizian-nao kadakoinpan pudau'an?”

“Oo, òabata,” Jesus kian ì'ati. “Aonaa mooko uaitauzon na'apa'o

^z 21:5 *Zion iainao pidannao*: Jerusalem sannao, oo ipai Israelitena. ^a 12:12 *miisa*: English ida'an, table. ^b 21:15 *David Takaan-daun*: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

dau'u Tominkaru Kaaritan ida'a? Ukianuz, 'Putominapa-kidani koraiziannao sodi kida aitapa'o nii pakonaukii-kidanz.' ”

¹⁷Uruu dauna'an umakon naa ĩ'ai, umakon na'iki patominapa-kidaniinao tuma uda'awu'anan Bethany iti.

Fig kadunaa mawakan

(Mark 11:12-14, 20-24)

¹⁸Ba'oran chaapi'iki Jesus kiwan naa patominapa-kidaniinao tuma Jerusalem iti. Pakiwapa-kizi an uzamazin naa. ¹⁹Utukapa fig kadunaa dunapo daawa ii. Sariapa umakon na'iti utukapa'azon ukakaan, mazan aonaa bauda'apa uikodan u'aka, soo uanaba pa'idiwaru. Uruu idi ukian fig kadunaa ati, "Aizii marii aonaa na'apainim pukaakauzon powa'a." Una'apan idi, masha'apakii fig kadunaa mariri'ikan na'iki umawakan naa. ²⁰Kaimanaiman utominapa-kidaniinao tukapan na'apam atamun mawaka'akan kadimana'o ida'an, na'iki tuukii ĩdi'itinpan udau'u. Uruu idi ĩpishaan Jesus. ĩkian u'ati, "Na'apa'oran naa fig kadunaa mawaka'akan kadimana'o ida'an manawun?"

²¹Jesus kian ĩ'ati, "Ōkowaadan nii u'ati mishi'o, umishidan an kaimanaiman, aonaa umamishidakan bii an mani, uka'litan nii usha'apatan powa'a zii ōsha'apata'aka nii ai. Turu'o nii ukian midukuo ati, 'Midukuo, puzikadin di'iki'i paran baoko iti.' Na'apa'o nii usha'apatinan u'ati. ²²Ukau'an taa-karu nii u'ati

upishaanii utoriinpan ida'an Tominkaru ati, umishidan an ōgaru."

Jesus pishaa-kaom aipan ati'o usha'apaapan aimaakan kida
(Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

²³Aizii Jesus kaawan naa powaa ati Tominkaru Dapu iti. Utominapa-kidan pu'u pidannao na'ii, faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao kaawan na'iti u'idi'iti. ĩpishaanuz, ĩkian, "Kanom aipan ati'o pusha'apatan kaikapa'oraz aimaakan kida'a? Kanom dyuudanii pusha'apatan na'apa kida'o?"

²⁴Jesus kian ĩ'ati, "Ukowaada ō'ati bauda'apa'o aimaakan dau'u ōpishaan an unao. Ukowaadan an ō'ati, ōkowaadan nii u'ati kanom aipan ati'i ōsha'apatanuz na'apa kida'o aimaakan." ²⁵Uru'u naa Jesus pishaan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, "Kanom aipan ati'i John chikaawunuupauzon pidannao? Tominkaru aipan ati'o oo pidannao aipan ati'o?"

Sariapa ĩparadan pa'atiaaka kida Jesus pishaanii dau'an. ĩkian, "Wakian dono u'ati Tominkaru aipan ati'o John chikaawunuupauzon pidannao, sariaapa'o nii ukian wa'ati, 'Kanom nii mooko aonaa umishidanuz.' ²⁶Aizii wakian an 'pidannao aipan ati'o,' mazan watarii panaadon pidannao sha'apatan nii waunao dikauda'o ida'an, usha'apanum kau'an ipai pidannao mishidani John, Tominkaru prophetin uruu." ²⁷Uruu idi ĩkian Jesus ati, "Aonaa waaitapan," ĩkian.

Jesus kian ĩ'ati, "Ukau'an aona'o nii òkowaadan u'ati kanom aipan ati'o òsha'apaapan di'oraz aimaa-kan kida'a."

***Di'itinapa-kinai kuwai
dya'utama'o daniinao daua'o***

28 "Na'apam u'itiiman," Jesus kian. "Baukapaiman kaina'a pidan, dya'utama'o udainao daonaioranao. Umakon kiwiini'o paudani di'iti, na'iki ukian u'ati, 'Òdani, pumako pukaudina'an aizii òpaoriba grape baawu iti.' 29 Udani dako'atin uparadan. Ukian, 'Aonaa òkaudina'azon.' Mazan udauna'an udi'itinpan sariapa upana'adan panyukunu, uru'u naa ukaudina'anan padaru paoriba grape baawu iti. 30 Aizii udaru makon naa udawu'ichan di'itili' naa. Na'apa koshan udyuudanzu. 'Òmakon nii òkaudina'anan,' ukian pa'an padaru ati. Mazan upu'u, aonaa umakon ukaudina'anan. 31 Na'ia'oram udani u'itiiman sha'apata'o padaru aiapanii?"

"Kiwiini'o udani usha'apata padaru aipan kawana'ati," ĩkian u'ati.

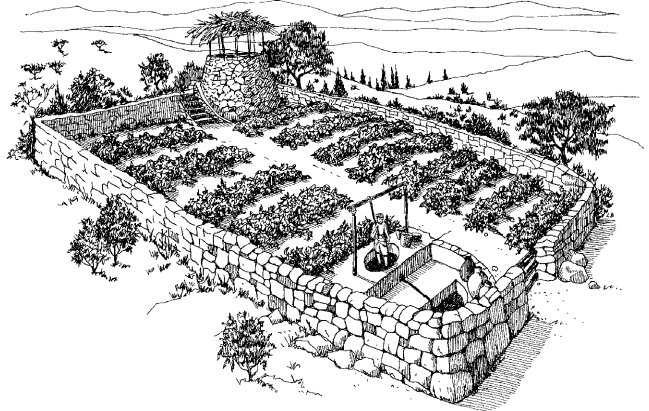
Jesus kian ĩ'ati, "Òkowaadan u'ati mishi'o, zaamaapauzonao tax puraatanana na'iki zunnao kaminshu'u-shorona, c kiwiita'a naa ĩdyaun

unao ai Tominkaru naobanaitinan di'iti. 32 Usha'apanum idi John Chikaawunuupauzo kaawan-kan, utukapa-kidankan na'apam tanawatin-karu mashaapa-karu kaimana'o di'iti Tominkaru ati, upu'u aonaa umishidanuzu. Mazan zaamaapauzonao tax puraatanana na'iki zunnao kaminshu'u-shorona, ĩmishida uruu pa'an. Unao, utukapan pu'u zaamaapauzonao tax puraatanana na'iki zunnao kaminshu'u-shorona tanawatinan pa'oiian ai, mazan upu'u zii aonaa utanawatina'azon u'oiian ai."

***Dikauda'o pidannao taapa'o
grape baawu***

(Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 "Uabata ba'oran di'itinapa-kinai kuwai koshan," Jesus kian. "Baukapaiman kaina'a pidan paowan paoribai grape baawu pa'amazadati di'ii. Ukorarata awauta wuru'u papaoriba baawuz. Udauna'an

grape baawu (21:33)

c 21:31 zunnao kaminshu'u-shorona: ĩnao zaamaapauzonao puraata pakiaapa-kidinan dikin ii.

ukichadan ka'unaru dadara'o baara'a, grape uu sararoo-kizinao nii. Udauna'an utoman doko'a'o kabaun grape baawu watchmantapa-kizinao nii. Udauna'an utaan naa grape baawu pidannao ati, ñawunuutapa kizi zii u'atizu. Uru'u naa umakon naa ba'oran wiizai iti.

³⁴“Grape ozokan kawana'ati'i naa, udyuudan papoitorunao wunao di'titi'i awunuutapainaoz papo-riba grape baawu, ñana'an naa uka'idiwaun-kinnao nii papaoriba aka winipinaa idi. ³⁵Mazan uzaamatanii-naouz awunuutapa'o nii papaoriba grape baawu zaamatan upoitorunao, ñba'iziatapa bouda'apa'o, ñzowii ba'oran, na'iki ñbowautapa kuba idi ba'oran. ³⁶Udauna'an udyuuda papoitorunao na'iti ñidi'iti koshan. Powa'a zii ñiriban kiwiitapa'o padyuudaniinao ai. Na'apa kiwiitapa'o kawan koshan awunuutapainao upaoriba baawu sha'apatan ñdyaun.

³⁷“Dawu'itin, udyuudan naa paudani ñidi'iti. Ukian paudani dau'an, 'Ïmanawuntapan nii pa'an òdani.’

³⁸“Mazan awunuutapainao upaoriba baawu tukapan kapaoriba'o dani'i naa kaawan pa'ida'ati. Sariapa ñkian, 'Di'i naa kapaoriba'o dani. Uru'o nii wuru'u kaidiwau'oraz padaru di'iki upaoriba baawu idi. Baushaa, wazowii uruu, wazaa-mata kizi wuru'u u'idiwau ni'oraz.’ ³⁹Uruu idi ñzaamata'akan na'iki ñkozoota'akanuz paoribai baawu iki, na'iki ñzowian naazu.

⁴⁰“Aizii kapaoriba'o kaawan dono'o naa powaa ati, na'apam nii usha'apatan pazaamatanii-nao awunuutapa'o nii papaoriba baawu?” Jesus kian.

⁴¹Kazowautapainao pidannao dako'atin Jesus paradan. Ñkian, “Upataka'utan nii na'iki uzowian nii wuru'u oiainaouz pidannao. Udauna'an utaan nii papaoriba baawu ba'oran pidannao ati, kaimana'o nii pa'an ñawunuutapanuzu. Ñnaou'o ni'i naa kaiman ñtaan u'idiwau nii upaoriba aka di'iki, upaoriba kaakan dono.”

⁴²Jesus kian ñ'ati koshan, “Aonaa mooko uaitauzon saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'orazu'u?

‘Wuru'u kuba tomapauzonao
kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz ñtukapan,
uru'u naa mishi'oraiman
umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai.
Uruu Tominkaru kaudin-kizi
wuru'u, umanawunu'oraz
utukapa-ka.’^d

⁴³“Ukau'an òkowaadan u'ati, kazata-ka'o nii uwiizi ni'o Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. Na'iki utaa-ka'o nii pidannao ati kaimanai-naouz ñsha'apainpan Tominkaru aipan kawana'ati. ⁴⁴[Pidan kaboina'o di'oraz kuba paawa ati, baiainpa'o nii tuukii. Na'iki uruu kuba waotan dono na'ia'oram pidan paawa ati, ipai'o nii u'idon.’]^e

^d 21:42 Psalm 118:22-23   ^e 21:44 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

⁴⁵Aizii faadaanao zowaunaa-nao na'iki Phariseenao abatan Jesus kowaadan kuwai kaikapa'a, ãaitapa wuru'u kuwai kidaz ãnao dau'ana'o wuru'u. ⁴⁶Uruu idi ãtiwaan pazaamatanuzu, mazan tuukii ãtarian pidannao ai, usha'apanum kau'an pidannao kian Jesus dau'an, Tomin-karu prophetin wuru'u uruuz.

*King taapan aroapa-karu paudani
mazidan ati
(Luke 14:15-24)*

22 ¹Udauna'an Jesus paradan di'itinapa-kinai kuwai kida ida'an koshan pidannao ati. Ukian. ²“Kaikapa'o wuru'u Tomin-karu naobanai-tinapanuz: na'apa king minziiwata-kidan kawan umanawunu'o aroapa-karu paudani mazidan ati. ³Aizii aroapa-karu kamoon dono'o naa, uduyudan naa papoitorunao dapada-kariwainao pidannao di'iti ãwa'ati kizi'i naa aroapa-karu ida'ati, mazan aonaa ãwa'ati'izon. ⁴Uruu idi uduyudan ba'oran papoitorunao dapada-kariwainao di'iti koshan. Ukian papoitorunao ati, ‘Ukowaadanka'a naa dapada-kariwainao ati, ipai'i naa õminziiwa-kidan aroapa-karu da'a'a. Õzowii-kida'a naa kakiwin kida'o õ'uza tapi'izanao, ukau'an marina'a naa ãwa'atin kadiman.’ ⁵Ukowaada-kaoa'a naa dapada-kariwainao ati, mazan aonaa ãtaan panyukunu u ati padapada-ka. Usha'apanum idi kaina'a ãsha'apata'azoonii kida pa'ati: bouda'apa'o mako'ozon pazakapun iti; ba'oran papuraataapauzon dau'ati. ⁶Aizii

ba'orainao zaamatan wuru'u poi-toruinaouz, ãantamikitan ãdyaun na'iki ãzowii wuru'u king poi-torunaouz. ⁷King to'oran tuukii, uruu idi uduyudan pasoldyaannao na'iti ãzowii ipai zowiainaouz upoitorunao, na'iki ãkawaoda zowii-mikinao mashaapa-kizi dono'i.

⁸“Uruu dauna'an king dapadan ba'oran papoitorunao na'iki ukian ã'ati, ‘Aizii mazida'o aroapa-kinaa ni'o, ipai'i naa uminziiwa-kida-ka, mazan õdapadaniinao, ãtukapa-kida ãmawa'ati'izookan ida'an, aonaa ãturuan pawa'atin. ⁹Ukau'an umako pidan iriba-kizi iti, udapada kizi ipai pidannao uikodan kawana'ati, ãwa'ati kizi mazida-karu aroapa-kida-ka ida'ati.’ ¹⁰Uruu idi poi-torunao makon di'iti kida'a pidan iriba-kizi iti. ãdapada iriba pidannao paikodan kawana'ati. Sha'apa'oram karikaonan pidan, kaimanainao na'iki dikaudainao, mazan iriba ãikodan pidannao, ãpaidada kabaun nazoo wuru'u aroapa-kizaiz.

¹¹“Aizii King tukapa'anan padapada-kidaniinao. Utukapa bouda'apa daonaiora na'ii, aona'a ukaiwadapan mazida-karu di'iti'o daara. ¹²Uruu idi King kian u'ati, ‘Õpaonaru, na'apa'oram pumorotan da'ati'i pumakaiwadapakan pu'u mazida-karu di'iti'o daara?’ Aonaa na'apam daonaiora kian u'ati. Umaparadaniita'akan. ¹³Udauna'an king kian papoitorunao ati, ‘Udodoo uruu na'iki ukaboota uruu paniba iti maruta'o-karu iti. Na'ii zaadin-karu nii tuukii, na'iki pidannao kuzowan

nii paudako padopian idi.’” ¹⁴ Jesus katokontan pakuwaa pakian ida'an kaikapa'a: “Iriba'o nii pidannao dapada-ka'o padamata, mazan masakauda'u'o nii ĩzaamata-ka'o.”

*Jesus pishaa-ka'o tax
kawinipinaapa-ka'o dau'u
(Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)*

¹⁵ Uruu dauna'an Pharisee-nao makon naa ĩparadaaka'an pa'atiaaka. ĩdi'itinpa'an na'apam nii pazaamatan Jesus uparadan ida'an. ¹⁶ Pana'apainpan idi ĩdyuudan patominapa-kidaniinao, Herod pidanannao tuma Jesus di'iti. Aizii dyuuda-kariwainao kian Jesus ati, “Tiichaa, waaitapa pugaru kaimana'o, mishi'o puparadan. Putominapa-kidan pidannao kaiman Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki na'apa kida putaapan pidannao, aonaa na'ia'oram umanawunu'o nii ba'oran ai. ¹⁷ Aizii pukowaada wa'ati, kaimana'o mani wataanuzu tax puraatan naobanai Caesar ati,^f oo aonaa ukaimanan?”

¹⁸ Mazan Jesus aitapa ĩdi'itimpan oii, uruu idi ukian ĩ'ati, “Unao, utaapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i! Kanom nii utiwaan uzaamatan o'garu o'paradan dikiin ii? ¹⁹ Uaida-kida mooko o'ati puraata ukawinipinaata-kinaaz tax.” ĩna'aka u'ida'ati wuru'u puraataz. ²⁰ Sariapa upishaan ĩdyaun. Ukian, “Kanom dikiin wuru'u, na'iki kanom uu wuru'u saada-kariwaiz puraata ida'a?”

²¹ “Naobanai Caesar” ĩkian ĩdako'atinuzu.

Udauna'an ukian ĩ'ati, “Utaa ukau'an Caesar ati kanom wuru'u Caesar idiwau kidaz. Aizii Tominkaru ati utaa Tominkaru idiwau kida.” ²² ĩabatan idi Jesus kian kaikapa'a, tuukii ĩdi'itimpan na'iki ĩmakon naa u'ai.

*Jesus pishaa-ka'o mawakainao
kadishitan dau'an*

(Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

²³ Na'apain uruu dono pabi'i kida Sadduceena'o kaawan Jesus ida'ati. ĩnao aonaa ĩmishidan kakupakaru nii mawaka-karu dauna'an. ²⁴ ĩpishaanuzu. ĩkian u'ati, “Tiichaa, Moses kian wa'ati, daonaiora mawakan dono, aona'o zii udani nii, marii u'inawuzu zaamatan udaiaro-daun paudaiaro nii. Uruu ida'ana'o nii mawaka'o u'inawuzu kaudanin. ²⁵ Aizii dii mani kaina'a pidan 7 udainao daonaioranao. ĩtuuniz mazidan, mazan umawakan paudairo ai aonaa zii udani nii, uruu idi udawu'iti'o u'inawuzu daiarotapan naa oroo. ²⁶ Na'apa koshan umawakan o'ai. Udauna'an ba'oran u'inawuzu mazidan otuma, mawaka koshan o'ai. Atii na'apa ipai ĩmawakan. Ukau'an ipai 7 ĩdyaun daiarotapan oroo. Mazan aonaa bauda'apa'o kaudanin otuma. ²⁷ Dawu'itin uru'u naa zunaaba mawakan naa kapam.” ²⁸ Aizii ĩpishaan Jesus, ĩkian u'ati, “Aizii pidannao kadishita-kida-ka'o dono

^f 22:17 *Caesar*: tuubaruo naobanai Rome ia'o.

pamawaka-kizi iki, na'ia'oram nii daiaroitapa oroo? Usha'apanum kau'an ipai 7 daonaioranao mazi-da'o õtuma?"

²⁹Jesus dako'atin ïdyaun. Ukian, "Upozawatan kaiwuru'u umaaitapakan idi saada-kariwaiz Tominkaru Paradan na'iki aonaa uaitapan Tominkaru ma'ozakan. ³⁰Mawakainao kadishitan dono, aona'o ni'inaa kaudaiaro-karu na'apain, mazan na'apa'o nii angelnao aokazi iainao kawan ïdyaun. ³¹Aonaa mooko uaitapan na'apam Tominkaru Paradan kian kadishita-karu dau'an mawaka-karu di'iki? ³²Tominkaru kian, 'Ogaru wuru'u Abraham, Isaac na'iki Jacob Tominkarunuz.' Ukau'an aonaa mawakainao pidanao Tominkarun mani uruu, mazan kakupainao pidannao Tominkarun."

³³Pidannao abatan idi Jesus tominapa-kidan kaikapa'a, tuukii ïdi'itinpan utominapa-kidanii kida dau'an.

***Umanawunu'oraz manawun
Tominkaru kakinaori***

(Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

³⁴Aizii Phariseenao abatan idi aonaa Sadduceenao aitapan na'apam naa pakian powa'a Jesus ati, utominapa-kidan idi kaimana'a naa manawun, sariapa ïbaokopatinan. ³⁵Na'iki bauda'apa ïiriban tiichaa-pauzo Moses kakinaori dau'u pishaan Jesus, patiwaa-kidapa-kinaa niizu. ³⁶Ukian u'ati, "Tiichaa, na'ia'oram dii

manawun umanawunu'o kakinaorii?"

³⁷Jesus kian u'ati, " 'Pumarainapa tuukii Naobanai puTominkarun ipai punyukunuu iki, ipai pudoronaa ii, na'iki ipai pudi'itinpan ida'an.'

³⁸Uruu wuru'u umanawunu'oraz manawun kakinaorii. ³⁹Ba'oran kakinaorii, udawu'ati'o umanawunun, kaikapa'ora'a: 'Pumarainapa ba'orran pidan na'apa pumarainpan kawan punanaa.' ⁴⁰Ipai Tominkaru kakinaori kida Moses ida'ana'oraz utaa-kaao, na'iki kakinaorii prophetnao tominapa-kidanii kida, zaamatinpan patumaaka wuru'u ida'ati'i dya'u-tama'oraz kakinaorii."

Kanom dani wuru'u Christ

(Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

⁴¹Phariseenao kasaba'ukinpan pu'u, Jesus pishaan ïdyaun kaikapa'a: ⁴²"Na'apam ukian Christ^g dau'an? Kanom takaan-daun uruu?"

"David takaan-daun," ikian u'ati.

⁴³Jesus kian ï'ati, "Mazan kanom nii mooko Tominkaru Doronaa aipan ati David dakotan uruu paNaobanaa nii. Ukianuz da'i u'ati:

⁴⁴'Naobanai Tominkaru kian

õnaobanaa ati,

pusakanata da'a'a õdiwa'ora

antanapu

atii õwaranuita-kidan

putarubanao ipai pukidiba

waranu ati.'

⁴⁵Aizii David dakotan pu'u uruu paNaobanaa nii, na'apam naa mooko utakaan-daun wuru'u uruuz?"

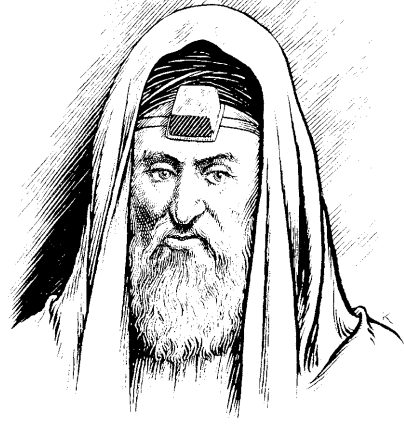
g 22:42 *Christ*: Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

⁴⁶Aonaa na'ia'oram aitapa'o nii na'apam naa pakian powa'a Jesus ati. Na'iki uruu dauna'an aonaa kanom ka'iitan naa papishaan powa'a uruu.

*Phariseenao na'iki
tiichaapauzonoa Moses kakinaori
dau'u*

*(Mark 12:38-39; Luke 11:43, 46;
20:45-46)*

23 ¹Udauna'an Jesus para-dan pidannao ati baokopa patominapa-kidaniinao tuma. ²Ukian "Wuru'u tiichaapauzonoa Moses kakinaori dau'u na'iki Phariseenao kakinaopan Tominkaru taanii Moses ati'o kakinaorii di'iki'o. ³Ukau'an uizo'ati na'iki usha'apata ikowaadapanii kida kawana'ati, mazan aonaa utamakapa'ana'a ikaduz kida. Usha'apanum kau'an aonaa isha'apatinan pakowaadani kakinaorii kida kawana'ati. ⁴Idobatadan powa'a zii kakinaorii kida, aona'a naa pidannao ka'iitan pasha'apatinan ukawana'ati, mazan upu'u aonaa ikaminka'utan idyaun, aonaa masakauda'u. ⁵Ipai aimaa-kan isha'apatanii kida, soo iaipan pidannao tukapan, na'iki iaipan pa'atadapa-ka. Na'iki udaru kida'a naa itoman saada-kariwai Tominkaru Paradan mashaapa-kizi kida, ikaiwadauzonii kidaz patawu'u na'iki paanoba kida ida'a.^h Ikamichan ziishinaa kida, dawuu itoman kida kapam.ⁱ ⁶Kaiman i'ati pataapa-ka. ⁷Udaru'o pidan nii aroapa-kizai

pharisee tawu ida'a saada-kariwai Tominkaru Paradan (23:5)

ii aka, na'iki inaudapa pasakanatan umanawunu'o tabai ida'a synagogue kida di'ii. ⁷Kaiman i'ati pataapa-ka umanawunu'o nii market ii pidannao iriba-kizi ii aka. Na'iki inaudapa padakotapa-ka. Tiichaa kii.

⁸"Aizii unao, aonaa udakota-kidina'ana'a Tiichaa nii, usha'apanum kau'an kaina'a bauda'apa utiichaan, ipai unao na'apa kida'o pa'an uiribannao tuma. ⁹Aonaa udakota'ana'a pidan da'a'a imi'i baara'a'o 'wadaru' kii, usha'apanum kau'an kaina'a bauda'apa udaru, uruu aokazi ia'oraz pa'an. ¹⁰Aonaa utaapada'ana'a udakota-ka. Naobanai nii, usha'apanum kau'an kaina'a bauda'apa unaobanaa, uruu Christ. ¹¹Kanom manawun-tina'o pakazowautapan ida'an unao, marii ukaudinun unao

^h 23:5 Deuteronomy 6:6-8   ⁱ 23:5 Numbers 15:37-41

ati. ¹²Na'ia'oram pidan umanawun-
tinpa'o, waranuita-ka'o nii uruu.
Na'iki na'ia'oram pidan waranui-
tapa-kidina'o, Tominkaru toman
nii uruu umanawunu'o pidan nii.”

***Kasha'ora'o nii Phariseenao na'iki
tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u baiaapan***

(Mark 12:40; Luke 11:39-52; 20:47)

¹³“Kasha'ora'o nii manawun
ubaiaapan, unao tiichaapauzo-
nao Moses kakinaori dau'u, na'iki
unao Phariseenao, taapinpainao
kaimanainao nii kaikini'i. Uwau-
tapan pidannao morota'azon
Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti.
Mazan unao, na'apa, aonaa umoro-
tan na'iti, na'iki aonaa utaapadan
pidannao morotan, tiwautinai-
naouz padamata pamorotan na'iti.
¹⁴[Kasha'ora'o nii ubaiaapan, unao
tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, na'iki unao Phariseenao, ta-
pinpainao karikaonan kaimana'o
nii. Ukashadapan zunnao mawaka'o
īdaiarunao, na'iki ukazatan īdapu
na'iki īsha'apauz kida. Mazan uai-
pan idi utaapa-ka'o kaimanainao nii,
uruu idi utoriinpauzon tomunu'iki
kida. Una'apan idi powa'a'o nii zii
upataka'uta-ka'o.]^j

¹⁵“Kasha'ora'o nii ubaiaa-
pan, unao tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u, na'iki unao
Phariseenao, taapinpainao kai-
manainao nii kaikini'i. Umakon
munapo atii utarauka paran
uzaamata'azon idi bauda'apa saba'o

pidan mishidapa'o nii ukakinaori
kida. Udauna'an utominapa-kidan
naazu, powa'a zii udikaudan unao
ai, kaboota-karu nii tikazi wu'iti.

¹⁶“Kasha'ora'o nii manawun
ubaiaapan, unao ishaawunnao,
na'akapa'o pidannao. Ukian, 'Pidan
dakota'o Tominkaru Dapu uu
paparadan mishida-kinao nii, aona'o
nii usha'apan umasha'apatakan
anaz, mazan na'ia'oram pidan dako-
ta'o gold, Tominkaru Dapu ia'oraz,
paparadan mishida-kinao nii, marii
usha'apatan pakowaadaniaz mishi'o
pasha'apata'azon.’ ¹⁷Unao maai-
tapin-ka'o ishaawunnao, kanom
powa'a'o zii umanawunun, wuru'u
gold, oo Tominkaru Dapu saabaa'o-
raz gold kaimana'o nii? ¹⁸Unao
kian, 'Na'ia'oram pidan dakota'o
altar paparadan mishida-kinao nii,
aona'o nii usha'apan umasha'apata-
kan anaz, mazan na'ia'oram pidan
dakota'o taa-kariwai kawaoda-
karu nii altar paawa'a paparadan
mishida-kinao nii, marii usha'apatan
pakowaadaniaz mishi'o pasha'apa-
ta'azon.’ ¹⁹Unao ishaawunnao!
Kanom powa'a'o umanawunun,
taa-kariwai altar paawa'a oo altar,
saabaa'oraz taa-kariwaiz kida
kaimana'o nii? ²⁰Ukau'an pidan
dakota'o altar paparadan mishida-
kinao nii, udakotan altar na'iki
ipai upaawa'a'o kapam wuru'u.
²¹Aizii pidan dakota'o Tominkaru
Dapu papaparadan mishida-kinao
nii, udakotan Tominkaru Dapu uu
na'iki Tominkaru kapam wuru'u

Mat

Ĵ 23:14 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

paparadan mishida-kinao nii, Tominkaru mashaapan idi na'ii. ²²Pidan dakota'o aokazi paparadan mishida-kinao nii, udakotan Tominkaru taba na'iki sakanatapa'oraz upaawa'a kapam wuru'u.

²³“Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao! Unao taapinpainao kaimanainao nii kaikini'! Utaa 1/10 ipai wanyukunui kaduunuribanaa zi'inaba sodi kida di'iki. Mazan unao, umarina'atan usha'apatan kaiman-karu, kamunan-karu, na'iki mishida-karu. Uruu kida kaimana'o manawun kakinaorii umanyukunuutaniaz. Usha'apatina'oraz mani padamata ipai ukakinaorinaa kida kawana'ati. ²⁴Unao, u'ishaawunnao na'akapan kawanu'o papidanannao. Mishi unao uzaudinauzonii udyokorautan ai masakauda'u kaniriba'o utuzan ni'o di'iki, upu'u zii mazan aonaa uaitapan udyokorautan udaru'ora'a naa aimakaan kawaro kawanu'o u'udarun.

²⁵“Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i. Uchikaan ukoopon na'iki uparaapin, aonaa ukaniriban uaidinpan pabarau iki kida, mazan unazoo kida paida kaniriba'o idi. Na'apa'o unao, upaidadina'o dikauda'o idi, uaipan ida'an uzaamatan ipai aimakaan u'ati'o nii karikaonan. ²⁶Unao ishaawunnao Phariseenao, uchikaa kiwiitapa ukoopon na'iki uparaapin

nazoo kida, uruu idi ubarau kida, aona'o ni'i naa ukaniriban kapam.

²⁷“Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i. Na'apa unao mawaka'o kinnaa zichida-kaow kawan baraka'o idi. Konaunam uaidinpan, mazan unazoo paida mawaka'o pidannao niwa'uz idi, na'iki kaniriba'o, dyupusha kida'o idi. ²⁸Na'apa'o kapam pidannao tukapan unao, kaimana'o kawan, mazan unyukunuu ii, oia'o unao, taapinpainao karikaoonan kaimana'o nii.

²⁹“Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpa'azoinao kaimanainao nii kaikini'i. Utoman kaiman kida Tominkaru prophetinnao baaranaa nii, na'iki kaimanainao pidannao baaranaa nii, kaiman ukonaunamadan kidaz. ³⁰Aizii ukian, ‘Wamashaapan dono mani kotua'a naa wadokozaunnao mashaapankan dono, aonaa mani wazowian Tominkaru prophetinnao inao kawan.’ ³¹Ukau'an uaipan ati ukainaabainan, unao wuru'u zowii-mikinao takaan-daunnaouz. ³²Ausha'a naa, uipaida'a naa usha'apatan udokozaunnao sakadaniaz naa pasha'apatan oii kida'o.”

³³Jesus kian koshan i'ati, “Unao kowazaznao oia'o manawun na'iki unao kowazaz dainao. Na'apam nii ukazannaatinan ukaboota-kaow ai Tuubaru'o Tikazi wu'iti? ³⁴Ukau'an

ōdyuudan nii u'idi'iti prophetnao, aitapaaba'o pidannao na'iki tominapa-kida'o nii pidannao Kaimana'o Kuwai dau'u. Mazan uzowian nii pabi'i kida ĩdyaun utauka-kidan ida'an ĩdyaun cross di'iti. Ba'orainao uba'izian nii synagogue kida di'ii. Na'iki umakon nii uantamikita'an kidoopainao ba'oran donoi iti kida. ³⁵Uruu idi unaou'o nii kabaiaapan ipai wunao zanna'a Tominkaru pidanannao zowii-kariwainao kidaz. Abel kaimana'oraz pidan zowii-ka'o di'iki, atii Zechariah Berechiah dani zowii-ka'o di'iti. Uruu unao zowianiaz, Tominkaru Dapu na'iki altar, uzai kawaodapakizinao sakoda'a. ³⁶Ōkowaadan u'ati mishi'o, ipai wuru'u dikauda'o sha'apatauzo-kariwaiz kida, unao kai'oraz pidannaou'o ni'i naa pataka'uta-ka'o udikin ii ĩwinipinaa nii.”

Jesus kasha'oran tuukii Jerusalem dau'ati

(Luke 13:34-35)

³⁷Jesus kian, “Oo Jerusalem, Jerusalem. Pu'ida'ainao pidannao zowia'oraz prophetnao na'iki zowia'oraz pabooan ida'an kuba idi dyuuda-kariwai pidannao kakuwaan pu'idi'iti. Karikaonanuu da'i padamata ōaipan ōkazannatapan pu'ida'ainao pidannao, na'apa kuruku kazannatapan kawan paudainao pakutuba kida waranu'u. Mazan aonaa putaapadan ōkazannaatan ĩdyaun. ³⁸Putukapa, Tominkaru wa'akan padapu, aona'o

nii kanom puzannaa nii. ³⁹Aizii ōkowaadan pu'ati, aona'o nii powa'a putukapan ōgaru atii kaina'a'o nii kamoo kaawan, na'apaini'o nii pukian ‘Marii Tominkaru kaimanan di'oraz Naobanai ati'i, kaawa'oraz uaipan kawana'ati.’ ”

Mat

Jesus kowaadan na'apam nii amazada sha'apam

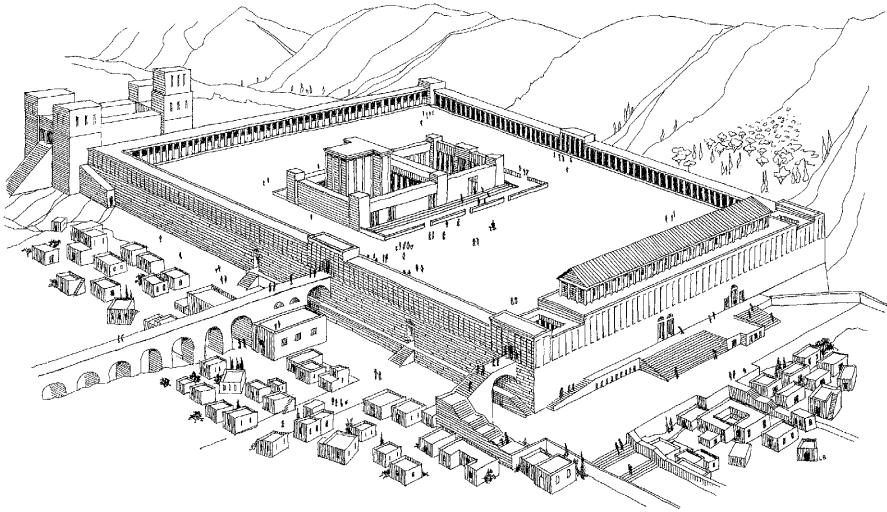
(Mark 13:1-13; Luke 21:5-19)

24 ¹Udauna'an Jesus koditan naa Tominkaru Dapu iki, na'iki umakopan pu'a'a naa, utominapa-kidaniinao tukapa-kidan u'ati wuru'u kabaun kidaz Tominkaru Dapu ia'oraz, na'apam utoma-ka'o udaru na'iki konaunam. ²Jesus kian, “Utukapa ipai wuru'u kabaun kidaz. Ōkowaadan u'ati mishi'o, aona'o nii bauda'apa kuba mashaa-pan papaawa atiaaka kida na'ii, ipai'o nii ukaboobi'ii-ka'o.”

³Udauna'an Jesus sakanatapan pu'u Olive Naawa ii, utominapa-kidaniinao wa'atin ĩnao pa'idiwaru u'ida'ati. ĩkian u'ati, “Pukowaada wa'ati na'apainim nii kaiwuru sha'apanu'u. Kanoma'o nii sha'apa kainaabata'o nii puwa'atin na'iki di'oraz amazada ikodan patokon?”

⁴Jesus kian ĩ'ati, “Uzaudin pa'i, aonaa umariidapa-kidina'ana'a pidannao ati. ⁵Usha'apanum kau'an iriba'o nii pidannao kaawan, ĩkian nii, ‘ōgaru Christ,’^k na'iki ĩmariidan nii iriba pidannao. ⁶Uabatan nii mizaataaka-karu kida dau'an na'iki kadakotin-karu nii mizaataaka'a-

^k 24:5 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Tominkaru Dapu (24:2)

zoo-karu kida dau'an, mazan aonaa utaria'ana'a. Na'apa kida'o aimaa-kan sha'apan nii, mazan aonaa amazada ikodan zii mani patokon wuru'u. ⁷Bauda'apa'o wiizai iki'o pidannao mizaataakan nii ba'oran wiizai iki'o pidannao tuma, na'iki bauda'apa'o donoi iki'o pidannao mizaataakan nii ba'oran donoi iki'o pidannao tuma. Zamazi kaawan nii, na'iki ipai amazada kawana'ati kaina'a'o nii kichana'iki-kia'o amazada nakainan. ⁸Kaikapa kida'orazu'u, kasha'ora'o baiaapa-ka'o sakadinan zii karikaonan wuru'u.

⁹“Udauna'an unao, uzaamata-ka'o nii, uantamikita-ka'o nii, na'iki uzowii-ka'o nii. Ipai pidannao to'ora-kizaitapan nii unao, oġaru dikiin ii. ¹⁰Uruu dono iriba'o nii pidannao tanawatinan pamishidapan ai oġaru, uruu idi ikaakapaakan nii na'iki i'to'ora-kizaitapaakan nii.

¹¹Na'iki iriba'o nii dakotinpainao prophetnao nii kakuwaapa'anan, imariidan nii iriba pidannao. ¹²Pidannao oiidinan idi tuukia'a naa manawun, aona'o ni'i naa marain-paaka-karu. ¹³Mazan kanomnao ma'ozaka'o imishidapan atii utokon iti, inaou'o nii kazannaata-ka'o. ¹⁴Aizii di'oraz Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan daua'oraz kowaada-ka'o nii ipai amazada kawana'ati. Marii kizi zii ipai pidannao abatan na'iki iaitapan udau'an. Udauna'an uru'o ni'i naa di'oraz amazada ikodan patokon.”

Tariidin-karu daua'o

(Mark 13:14-23; Luke 21:20-24)

¹⁵Jesus kian koshan, “Na'apa prophet Daniel kowaadauzoniaz sha'apa'o nii, utukapan nii aimaa-kan oia'o Tominkaru Dapu nazo ii, pataka'ua'o nii Tominkaru Dapu,

aonaa kizi na'itim choochiapa-karu na'ii.^l (Marii pidan tukapa'o kaa-rita ida'a udau'ana'o, aitapanuz.)¹⁶ Utukapan dono'o naazu, marii kizi Judea Baara iainao pidan-nao kidoopan midukuo baawu iti.¹⁷ Marii na'ia'oram pidan paniba ia'o padapu ai, aonaa kizi umorotan uminziiwa-kida'anan zii mani paaiapanii pasha'apauz padapu nazo iti.¹⁸ Na'iki pazakapun ia'o pidan, aonaa turuu ukiwan padapu iti pakamichan dau'ati.¹⁹ Uruu dono dikauda'o na'iki kasha'ora'o nii ka'azootinpainao na'iki dokoba-tinpainao zunnao baiaapan.²⁰ Utoriinapa Tominkaru ati aonaa kizi ukidoopan amazada wadidiizon dono,^m oo Sookapa-karu Kamoon dono.²¹ Usha'apanum kau'an uruu dono tuukia'o nii udikaudan, na'iki ukichana'iki-kian pidan baiaapan. Aonaa na'apainim na'apa'o manawun baiaapauzo-kaoo amazada tominan iki'o atii kai, na'iki aona'o nii na'apainim pidan baiaapan na'apa'o koshan.ⁿ ²² Mazan pazaamatanii pidannaoo dikin ii, Tominkaru awutadan nii uruu dono'oraz baiainapa-karu. Aizii aonaan dono uawutadanuz, aona'o nii pidan wa'akinan kakupa uruu dono.

²³ "Uruu dono na'ia'oram pidan kian an u'ati, 'di'i wuru'u Christ,' oo 'kaidi'iizu'u,' aonaa umishida'ana'a. ²⁴ Usha'apanum kau'an

kaina'a'o nii dakotinpainao Christ nii na'iki dakotinpainao prophet-nao nii. Īsha'apatan nii umanawun kida'o aimakaan, na'apa'o ida'an ĩtiwaan nii padamata pamariidan Tominkaru zaamataniiinaouznaa papidanannaoo nii.

²⁵ "Ukau'an uabata, u'ua'ia'o zii kaiwuru'u ōkowaadanuz u'ati.²⁶ Ukau'an na'ia'oram pidan kian an u'ati, 'kaidi'iizu'u baara ii,' aonaa umako'o naa na'iti. Oo ukian an u'ati, 'Kaina'a uruu, udizinpan kaida'a'a,' aonaa umishida'ana'a.²⁷ Toroanaru kan-kanan kawan waoko iki, turuu utukapa-kaoo wakadapu iti kapam. Na'apa'o nii utukapa-kaoo kapam wuru'u Daonai-ora Aokazi Iki'o wa'atinuz. ²⁸ Na'iam aimakaan mawakan, na'ia'o nii watonao katonainpan tukapa-kaoo.

Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin dau'o

(Mark 13:24-31; Luke 21:25-33)

²⁹ "Kadiman aka dikauda'oraz baiainapa-karu dauna'an, kamoo marutan nii, na'iki kauzu aona'o nii ukanadapan. Wizinoo waota'o nii aokazi iki, na'iki ipai'o nii aimakaan wuru'u doko ii kida'oraz zikadinan.^o ³⁰ Uruu dauna'an Daonaiora Aokazi Iki'o aidinan ni'i naa doko ii. Na'iki ipai pabi'inaaka kida'o pidannaoo imi'i baara an kidainao zaadan nii tuukii. Udauna'an uru'o ni'i naa ĩtukapan Daonaiora Aokazi Iki'o

^l 24:15 Daniel 9:27; 11:31; 12:11   ^m 24:20 amazada wadidiizon dono: kichana'iki-kii manawun chi'ikapa-karu amazada wadidiizon dono. English ida'an udakota-kaoo 'winter.'   ⁿ 24:21 Daniel 12:1; Revelation 7:14   ^o 24:29 Isaiah 13:10; 34:4; Joel 2:10, 31; Joel 3:15; Revelation 6:12-13

wa'atin naa usha'uza kida paawa an doko iki, aokazi iki, umanawunu'o pama'ozakan na'iki umanawunu'o pakonaunaman ida'an.^{P 31} Na'iki diiwa'o kuwudii^Q dapaapa-kinai poota-ka'o, na'iki udyuudan nii pa'angelinnao dapaapa'anan na'iki i'baokopatan Tominkaru zaamatanii papidananna'o nii, ipai di'ikinapa kida'a imi'i baara ana'o amazada kawana'ati.”

³² Jesus kian koshan, “Aushaa udi'itapa fig kadunaa. Na'apainim upa'inaadinan na'iki uanaba pa'ishizo-dinan, uaitapa kamoo dono'o maonapatan naa wuru'u.³³ Ukau'an na'apa'o nii utukapan dono ipai kaikapa kida'o sha'apanu'u, ukainaabatan maonapa'a naa o'wa'atin, aonaa tomunu'iki'o ni'i naa mani.³⁴ O'kowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o, ipai'o nii aimaakan kida sha'apan na'apa, kai'o pidanna'o mawakan ua'ii ipai.³⁵ Aokazi na'iki imi'i baara mainaabatina'o nii, mazan o'paradan kidaz aona'o nii umainaabatanin.

Ukaawan kamoon, aonaa uaitapa-ka'o
(Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

³⁶ “Mazan aona'o nii pidan aitapan na'apainim nii manawun kaiwuru kida sha'apanu'u. Angelnao aokazi iainao, aona'o nii iaitapan. O'garu Tominkaru Dani na'apa, aona'o nii o'aitapan. Soo o'daru karikaonan aitapa'o nii udau'an.³⁷ Na'apa'o nii Noah dono'o kawan

amazada, Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin dono.^{r 38} Na'apain amazada naraan ua'ii, pidanna'o aroopan, i'tuzapan, na'iki i'kaudaiaropan. I'mashaapan na'apa atii Noah morotan, upaidinan pakanowan zo'iti.³⁹ Mazan upu'u aonaa i'aitapan kanom sha'apan atii udaru'o wunu kaawan na'iki unaraadan ipai i'dyaun. Na'apa'o nii Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin dono.^s

⁴⁰ “Aizii uruu dono, kaina'a'o nii dya'utam daonaioranao zakapu ii, bauda'apa'o nii una'aka-ka'o, ba'oran wa'aka-karu nii.⁴¹ Na'iki zunnao, dya'utamaa kida'o i'boodapan, bauda'apa'o nii na'aka-ka'o, ba'oran wa'aka-ka'o nii.⁴² Ukau'an uzaudinaapa umashaapa, usha'apanum kau'an aonaa uaitapan na'apainim nii u'Naobanaa kaawan.⁴³ Una'apan idi uaitapa pa'i wuru i'da'anazu'u: Kadapu'o aitapan an mani wa'ati'o nii koidimiki, uruu aiwaka'an pokodapa mani umashaapan, uawunuutapan padapu. Na'iki aona'o nii koidimiki morotinan udapu.⁴⁴ Ukau'an na'apa pa'i unao, karikaonan uzaudinapa, usha'apanum kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin nii na'apainim karikaonan umazaudinkan pu'u.

Poitoruinao daua'o
(Luke 12:41-48)

⁴⁵ “Na'ia'oram poitorui mishi'o ukaudinauzon kaiman na'iki aita-paaba'o, uru'o nii panaobanaa zaamata na'iki uwa'aka awunuuta-

P 24:30 Daniel 7:13; Revelation 1:7 **Q 24:31** *kuwudii*: Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. **r 24:37** Genesis 6:5-8 **s 24:39** Genesis 7:6-24

pa'o nii ba'oran poitoruinao. Na'iki kaimana'o nii utaan ĩwanyukunu, ipai wanyukunui taauzo-kaokawana'ati. ⁴⁶Kaimana'o nii manawun poitorui nyukunu, unaobanaa kaawan an na'iki uikodan uruu kaiman ukaudin, ipai usha'apatan wuru'u panaobanaa dyuudanii kidaz usha'apatan. ⁴⁷Ōkowaadan u'ati mishi'o, unaobanaa dyuudan nii uawunuutapan ipai aimakan wuru'u pa'idiwau kidaz. ⁴⁸Mazan aizii poitorui dikaudan an, sariaapa'o nii ukian, 'Aona'o nii ōnaobanaa wa'atin kadiman.' ⁴⁹Ukau'an uru'u naa uba'izitapan paawunuutapanii pamin-kau-dinannao. Uaroapatinan naa na'iki utuzapatinan naa po'idipauzonao tuma. ⁵⁰Bauda'apa kamoo kaawa'o nii unaobanaa wuru'u poitoruiz, aonaa uzau-da-kidan dono'o nii mani ukaawan. ⁵¹Una'apan idi, tuukia'o nii panaobanaa pataka'utanuzu, na'iki ukabootan niizu tawunao tuma'a taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i. Na'ia'o nii uzaadan na'iki ukuzowan paudako padopian idi."

10 pa'inainao zunnao daua'o

25 ¹Jesus kian koshan, "Uruu dono kaikapa'o nii wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: na'apa'o nii 10 pa'inainao zunnao kawan, na'akapainao palampan kida ĩzau-dapa'anan mazida'o daonaiora. ²Aizii baka'iauda'u ĩdyaun, aonaa ĩaitapinan, ba'oran baka'iauda'ui-naouz, aitapina'o ĩdyaun pa'an. ³Maaitapin-kainao zunnao na'akan

palampan kida, mazan aona'a naa ĩna'akan palampan uu nii patuma. ⁴Aitapinainao zunnao, ĩna'aka pa'an palampan uu nii powa'a zii. ⁵Tomunu'iki zii aonaa mazida'o daonaiora kaawan, uruu idi zaudapainao zunnao da'awununun naa na'iki ĩda'awu'ukan naa.

⁶"Tomun-zikon di'titi uru'u naa pidan kian diiwa'o ida'an, 'Wa'ati'i naa mazida'o daonaiora. Uwa'ati'i naa, uikodapa'an kizi'i naa uruu.'

⁷"Ipai pa'inainaozunnao pokoda'akan, na'iki ĩkadishitan ĩpu'ukadan naa palampan kida. ⁸Aizii maaitapin-kainao zunnao kian aitapinainao ati, 'Walampin kida makada'anan naa, ukau'an utaa ulampin uu masakauda'u wa'ati, waka'uuta-kinaa nii walampin kida.'

⁹"Aitapinainao zunnao kian, 'Aonaa. Aona'o nii walampin uu turuan wataan an u'atiz. Mishi'o-raiman utoriinaka ulampin uu kida nii.' ¹⁰Mazan ĩtoria'anan pu'u zii palampin uu kida nii, mazida'o daonaiora kaawa'akan naa. Aitapinainao zunnao zaudapainaoz morota'akan naa pa'an mazida'o daonaiora tuma aroopa'azoo-kizai iti, na'iki paniinom tarata'akakao'a naa. ¹¹Udauna'an zii maaitapin-kainaozunnao kaawan powaa ati. Sariapa ĩkian mazida'o daonaiora ati, 'Naobanai, Naobanai, puda'atin wa'ati.' ¹²Mazan ukian, 'Ōkowaadan u'ati mishi'o, aonaa ōaitapan unao.'"

¹³Udauna'an Jesus kian naa patominapa-kidaniinao ati,

“Ukau'an uzaudinapa umashaapa, usha'apanum kau'an aonaa uaitapan na'apainim nii Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan.”

***Idikinauda'u'o poitoruinao
daua'o***

(Luke 19:11-27)

14“Kaikapa'o nii koshan Tomin-karu naobanai-tinapanuz: na'apa umanawunu'o daonaiora makon kawan munapo'o wiizai di'iti. Pamakon ua'ii udapadan papoitoru-nao, na'iki utaan naa ĩkaudin-kizi nii, marii kizi ĩdiri'idan upuraatan pamakon daida. 15Utaa ĩ'ati papuraatan ĩka'iitan kawana'ati kida pasha'apatanuzu. Bauda'apa'o ati utaa baka'iauda'u saako puraata, gold idi'o utoma-ka. Ba'oran ati utaa dya'utam saako puraata, na'iki ba'oran ati utaa bauda'apa saako. Uruu dauna'an umakon naa. 16Poitorui zaamata'oraz baka'iauda'u saako puraata, makon sariapa ukaudina'an ukaiwaan naa wuru'u puraataz. Uruu idi udiri'idan papuraatan ikoda baka'iauda'u'a naa saako powa'a zii. 17Ba'oran poitorui zaamata'oraz dya'utam saako puraata, na'apa kapam, ukaudinanan ukaiwaan puraata taa-kariwaiz, na'iki uikoda dya'utama'a naa saako puraata powa'a zii. 18Mazan poitorui zaamata'oraz bauda'apa saako puraata, umakon sariapa udidan wuru'u panaobanaa taaniaz puraata pa'ati, aonaa ukaiwaanuzu.

19“Kotua'iki udauna'an uru'u naa ĩnaobanaa kaawan powaa ati, udapadan ĩdyaun koshan. Na'iki

upishaan ĩdyaun na'apam naa ĩsha'apatan papuraatan. 20Poitorui zaamata'oraz baka'iauda'u saako puraata na'akan naa 10 saako puraata panaobanaa ida'ati. Sariapa ukian panaobanaa ati, ‘Ōnaobanaa, putaanii sha'atii ō'ati baka'iauda'u saako puraata. Putukapa na'apam ōdiridanuz. Ōikoda powa'a zii baka'iauda'u saako u'ida'an.’ 21Sariapa unaobanaa kian u'ati, ‘Pugaru, kaimana'o pusha'apatinan. Kaiman pusha'apatan masakauda'u'o aimaakan ōtaanii pu'ati, ukau'an ōtaan nii pu'ati powa'a zii aimaakan kida pusha'apatan nii. Puwa'ati'i naa, pukonaukii kizi'i naa ōtuma.’

22“Udauna'an poitorui zaamata'oraz dya'utam saako puraata kaawan panaobanaa ida'ati. Ukian, ‘Ōnaobanaa, putaanii ō'ati dya'utam saako puraata, putukapa na'apam ōdiridanuz powa'a'o zii, ōikoda dya'utama'a naa saako u'ida'an.’ 23Sariapa unaobanaa kian u'ati, ‘Pugaru, kaimana'o pusha'apatinan. Kaiman pusha'apatan masakauda'u'o aimaakan ōtaanii pu'ati, ukau'an ōtaan nii pu'ati powa'a zii aimaakan kida pusha'apatan nii. Puwa'ati'i naa pukonaukii kizi'i naa ōtuma.’

24“Udauna'an poitorui zaamata'oraz bauda'apa saako puraata kaawan panaobanaa ida'ati. Ukian panaobanaa ati, ‘Ōnaobanaa, ōaitapa dadara'o pidan pugaru, pukasaba'uan paoribai aka kida aonaa pupaoriba kida mani. 25Uruu idi ōtarian pu'ai, ukau'an ōdida-

naka wuru'u pupuraatanuz imi'i ka'azo ii. Mazan putukapa, di'i naa pakawan wuru'u pupuraatanuz.'²⁶ Sariapa unaobanaa kian u'ati, 'Pugaru maturuauka'o, na'iki zoonzio poitorui. Puaitapanii padamata òkasaba'uan paoribai aka kida aonaa òpaoriba kida di'iki'o mani.²⁷ Mazan upu'u aonaa putaan òpuraatan puraata dapunaa iti udiri'idin kizi na'ii. Di'i òkawanu'o diri'idina'a naa mani òikodan òpuraatan.'²⁸ Uruu idi unaobanaa kian ba'oran papoitorunao ati. 'Uzaamata bauda'apa'oraz saako puraata u'ai na'iki utaa arawu atizu'u, kaina'a'oraz 10 saako u'ida'a.²⁹ Usha'apanum kau'an ipai pidan kaimana'o ukaiwaan taa-kariwai pa'ati, powa'a'o nii zii utaa-ka'o u'ati, dobata'o nii manawun. Mazan pidan aona'oraz ukaiwaan kaiman taa-kariwaiz pa'ati, kanom taa-kariwaiz u'ati, zaamata-karu nii u'ai.'³⁰ Ukau'an ukaboota wuru'u maturuauka'oraz poitorui paniba iti, maruta'o-karu iti. Na'ia'o nii uzaadan na'iki ukuzowan paudako padopian idi."

Pidannao buuta-kaoa'a naa

³¹ "Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono umanawunu'o naobanai nii, ipai pa'angelinnao tuma. Uruu dono usakanatan nii umana-wunu'o pataba ida'a, king nii.³² Ipai'o nii pidannao baokopata-ka'o u'ida'ati. Uru'o ni'i naa ubuutan ìdyaun, na'apa kaznizo taapiki

buutan kawan kaznizonao booginao^t ai.³³ Umuudan nii kaznizo kawanu'o pidannao padiwa'ora antanapu. Boogi kawanuinao pidannao pa'ashabaron antanapu.³⁴ Udauna'an king kian ni'i naa padiwa'ora antanpu'o pidannao ati, 'Uwa'ati, òdaru kamunan-kidaniinao, uzaamata kizi'i naa kaiman kida'o aimakaan ònaobanaitapakizi ii, minziwa-kida-kariwaiz naa u'ati amazada toma-ka'o di'iki'o.³⁵ Usha'apanum kau'an unao utaauzionii da'i òwanyukunuu nii òzamazin dono. Utauzionii da'i òtuzan nii òmaradakon dono, na'iki kaiman da'i udapaapan ògaru òtawaraitan dono u'idi'iti.³⁶ Òmakamichiitan dono, utaauzionii da'i òkamichan nii. Òkarinaan dono, uawunuutapanii ògaru. Na'iki utukapa da'i ògaru òtaraapa-ka'o dono.'

³⁷ "Uruu idi kaimanainao kian nii u'ati, 'Naobanai, na'apainim da'i watukapauzon puzamazin na'iki wataan puwanyukunuu nii, oo pumaradakon na'iki wataan putuzan nii? ³⁸ Na'apainim da'i watukapan putawaraitan wa'ida'ati na'iki wadapaapan kaiman pugaru, oo pumakamichiitan na'iki wakakamichantan pugaru? ³⁹ Na'apainim da'i waawunuutapan pukarinaan, oo watukapa'anapan pugaru putaraapa-ka'o dono?"

⁴⁰ "King kian nii ì'ati, 'Òkowaadand u'ati mishi'o, na'apainim usha'apatan na'apa'o aimakaan bau-

Mat

^t 25:32 *boogi*: English ida'an, goat.

da'apa'o õpidanan ati, aona'oraz umanawunun padamata, õgaru ati'o wuru'u usha'apatanuz aimaakan.'

41 "Udauna'an king kian nii pa'ashabaron antanpu'o pidannao ati, 'Unao Tominkaru dakotanii papataka'utan nii, umako õ'ai mamakadauzoko tikazi wu'iti, min-ziiwa-kida-kariwaiz Satan na'iki uangelinnao ati. 42 Usha'apanum kau'an unao, aonaa da'i utaaazon õwanyukunuu nii õzamazin dono; aonaa da'i utaaazon õtuzan nii õmaradakon dono. 43 Na'iki aonaa da'i udapaapan kaiman õgaru õtawaraitan dono u'idi'iti; õmakamichaniitan dono, aonaa da'i utaaazon õkamichan nii. Õkarinaan dono, aonaa da'i uawunuutapan õgaru; na'iki aonaa da'i utukapa'anauzon õgaru õtaraapa-kao dono.'

44 "Udauna'an ìkian nii u'ati, 'Naobanai, na'apainim da'i watukapauzon puzamazin, pumaradakon oo putawaraitan oo pumakamichaniitan oo pukarinaan oo putaraa-kizai ii, na'iki wamanyukunuupakan pugaru?'

45 "Ukian nii, 'Õkowaadan u'ati mishi'o, kanom umasha'apatakannii bauda'apa'o õpidanan ati, aona'oraz umanawunun kowas, umasha'apatakan aimaakan õ'ati wuru'u. 46 Ukau'an ìdyuuda-kao nii karikaonanuo pataka'utin-kizai iti. Mazan kaimana'o pidannao, karikaonanuo kakupa-kizai iti'o nii pa'an.' "

Jesus zowia'azoo-kao
(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2;
John 11:45-53)

26 1 Aizii Jesus ipaian naa pakakuwaapan ipai aimaakan kida dau'an patominapakidaniinao ati. Uru'u naa ukian ì'ati. 2 "Uaitapanii sha'atii dya'utam kamoo dauna'ana'o ni'i naa Passover Kamoon. Na'iki Daonaiora Aokazi Iki'o taa-kao ni'i naa tauka-karu nii cross di'iti."

3 Uruu dono Faadaanao zowau-naanao na'iki kazowautapainao Jewnao baokopatinan Caiaphas, Umanawunu'o Faadaa dapu ii. 4 Ìkadakotinan na'ii pazowia'azon dau'u Jesus, ìaitapa'azon na'apam nii pazaamatan Jesus pidannao daida'an. 5 Ìkian, "Mazan aonaa washa'apata'ana'a uruu amazada konaukii-kida-kao dono, panaadon wato'orataaka-kidan nii pidannao."

Zunaaba ramaudan Jesus
Bethany ii
(Mark 14:3-9; John 12:1-8)

6 Aizii Jesus sookadinpan Bethany ii pidan Simon kia'o u'uu dapu ii, kabishopankauzo kichana'iki-kizai bishoi idi. 7 Jesus na'ian dono zunaaba kaawan u'ida'ati, ona'akapan kawinipina'o kaduunuribai pakinnaa zo'an, kuba^u idi'o utoma-kao. Sariapa oshootan ipai wuru'u kaduunuribai Jesus zowau an uaroapatinan pu'u. 8 Jesus tominapakidaniinao tukapan wuru'u

^u 26:7 *kuba*: wuru'u kubaz, udakota-kao Alabaster.

oshootanuz kaduunuribai, uruu idi tuukii ïto'oran udau'an. Sariapa ïkian, “Ei! Kanom ni'i naa owakudanuzu. ⁹Wuru'u kaduunuribaiz, turua'o utaa-ka'o dobata'o puraata dikin ii, na'iki upuraatannaa taa-ka'o mapuraataniinao ati.”

¹⁰Jesus aitapa na'apa'o-ram ïkian, uruu idi ukian ï'ati, “Kanom nii ukian aonaa ukaimanan osha'apataniaz? Kaimana'o aimaakan mishi'oraiman wuru'u osha'apataniazu ò'ati. ¹¹Karikaonanano'o nii ïna'an utuma wuru'u mapuraataniinaouz, mazan ôgaru, aonaa karikaonanano'o nii mani òna'an utuma. ¹²Wuru'u oshootanuz ònanaa an kaduunuribai, ominziwatan naa ònanaa ôdida-ka'o ua'ii. ¹³Mishi'o ôkowaadan u'ati, ipai na'ia'akam amazada kawana'ati, di'oraz Kaimana'o Kuwai kowaadapa-ka'o an, ipai wuru'u osha'apataniaz ò'ati, ukowaada-ka'o nii kapam. Na'iki karikaonanano'o nii onyukunuitapa-ka'o wuru ida'ana'a osha'apataniaz ò'ati.”

Judas kaakapaan Jesus

(Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

¹⁴Udauna'an bauda'apa pidan 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o, Judas kia'o u'uu, makon faadaanao zowaunaanao di'iti. ¹⁵Na'iki upishaan ïdyaun, ukian, “Kanoma'o nii utaa ò'ati òzaamata-kidan winipinaa nii Jesus u'ati?” Sariapa ïaitaan 30 wizi'i kida'o puraata, na'iki ïtaan naa u'atizu. ¹⁶Uruu na'iki'o Judas di'itinpapan naa na'apam nii na'iki na'iam nii pazaamata-kidan Jesus ï'ati.

Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma Passover dono

(Mark 14:12-26; Luke 22:7-23; John 13:21-30; 1 Corinthians 11:23-25)

¹⁷Kiwiitapa'o kamoo Mawiki'ina'o Bread Nikauzo-ka'o Kamoon kida dono, Jesus tominapa-kidaniinao wa'atin u'ida'ati, na'iki ïkian u'ati, “Na'iam nii puaipan waminziwa-kidan Passover Kamoon wanyukunuunaa ni'o pu'ati?”

¹⁸Jesus kian ï'ati, “Umako donoi iti Jerusalem iti. Kaina'a pidan na'ii, na'iki ukii u'ati, ‘Tiichaa kian, Aizii amazada aitinpa'o ò'ati kaawan naa, ukau'an ôtaapan nii Passover Kamoon ôtominapa-kidaniinao tuma pudapu ii.’” ¹⁹Uruu idi ïmakon ïsha'apata'an naa Jesus paradan kawana'ati. ïminiziiwa-kidan naa Passover wanyukunuunaa.

²⁰Aizii masakauda'u kamoo tipitan dauna'an, Jesus sakanatan naa 12 patominapa-kidaniinao tuma ïarooopa'azon naa. ²¹Ëarooopan pu'a'a naa Jesus kian, “Ôkowaadan nii u'ati mishi'o, bauda'apa pidan unao bii iki'o zaamata-kidan nii ôgaru ôtarubanao ati.” ²²Tuukii utominapa-kidaniinao kasha'oran una'apan idi pa'ati, uruu idi padawu'atiaka kida ïkian u'ati, “Aonaa mazan ôgaru mani, mishii ònaobanaa?” ²³Sariapa Jesus kian ï'ati, “Bauda'apa pidan unao bii iki'o, damota'oraz bread patumaaka ôtuma, uruu zaamata-kida'o ni'oraz ôgaru. ²⁴Mishi aimaakan sha'apan nii Daonaiora

Mat

Aokazi Iki'o ati, wuru kawana'ati'o Tominkaru Paradan saada-kariwaiz udau'u. Mazan dikauda'o nii manawun wuru baiaapanu'u pidan zaamata-kida'oraz Daonaiora Aokazi Iki'oraz. Kaiman zii mani aonaa ushakatauzon.”²⁵ Udauna'an Judas, zaamata-kida'o ni'oraz uruu kian, “Kanom mookoz, õgaru sha'a, Tiichaa?” Sariapa Jesus kian u'ati, “Oo, na'apa'o pukianuz.”

²⁶ Īaroopan pu'a'a naa, Jesus zaamatan bread na'iki utoriinapa-kidanz. Udauna'an udushoonuzu, uru'u naa utaanuzu ipai patominapa-kidaniinao kawana'ati, na'iki ukian ĩ'ati, “Unika di'i, õnanaa wuru'u õtaaniaz u'ati.”

²⁷ Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki utoriinapa-kidanz. Udauna'an utaanuzu ĩ'ati na'iki ukian ĩ'ati, “Ipai unao utuza di'i.”²⁸ Di'oraz õizain kainaabata'o mishi'o nii Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati.^v Uruu õizain shootan ida'an Tominkaru marina'atan iriba pidannao oian.²⁹ Õkowaadanz u'ati aona'o nii õtuzanz wine powa'a atii õtuzanz pa'ina'o wine utuma õdaru Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii.”

³⁰ Aizii ĩpaian dauna'an paaroo-pan, ĩkunuia'akan naa Tominkaru ati. Uru'u naa ĩmakon Olive Naawa iti.

Jesus kowaadan Peter taapa-kidanz paaitapan paugaru

(Mark 14:27-31; Luke 22:31-34;
John 13:36-38)

³¹ Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, “Aizii wuru wamarutan ida'a, ipai'o nii uwa'akan õgaru. Na'apa usaadinpan kawan kotua'oraz Tominkaru Paradan ida'a, ukianuz: ‘Õzowian nii kaznizonao taapiki, na'iki ipai'o nii kaznizonao makoodanainan.’”³² Mazan õkadishitan dauna'an õmawaka-kizi iki õmakon nii u'ua'ati Galilee Baara iti.”

³³ Sariapa Peter kian u'ati, “Bao-koinao mani wa'akan nii pugaru, mazanz õgaru, aona'o nii õwa'akan pugaru!”

³⁴ Jesus dako'atin Peter, ukian u'ati, “Õkowaadan pu'ati mishi'o, wuru maruta'o ida'a, kuruku ka'aranpan ua'ii, idikinau'o nii pukian pidannao ati, aonaa puaitapan õgaru.”

³⁵ Mazanz Peter ma'ozakadinanz powa'a zii. Ukian, “Aonaa na'apainim nii õkian aonaa õaitapan pugaru, atii õzowii-kaopotuma!” Ipai ba'oranz tominapa-kida-kariwainao, na'apa ĩkian kida kapam.

Jesus toriinpan Gethsemane ii

(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

³⁶ Udauna'an Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon naa

^v 26:28 Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati: Uruu dakota-kaopai'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u. ^w 26:31 Zechariah 13:7

Gethsemane^x iti. Na'ii ukian i'ati, "Da'a'a naa zii pa'i usakanata-pa'a ōtoriinpan pu'u di'itanpu'u." ³⁷Una'aka Peter na'iki dya'utam Zebedee dainao, James na'iki John patuma. Uruu na'ia'a naa Jesus kasha'oran tuukii, udopian panyukunuu ii. ³⁸Sariapa ukian patumainao ati, "Ōkaikapanuzu'u tuukii kasha'ora-karu dikintan ōgaru, mawaka-karu di'iti manawun ōabatanuz. Una'a da'a'a upokodapa kizi ōtuma."

³⁹Jesus makon masakauda'u umunapodinan i'ai, na'ia'a naa ukodoru'ukan udawukan uawun imi'i baara iti, na'iki utoriinpan. Ukian, "Ōdaru, turuu mani, udobata-kida-ka'o ō'ai wuru'u di'oraz ōbaiaapa'azooniaz, mazan aonaa ōaipan kawana'ati mani, soo puaipan kawana'ati pa'an."

⁴⁰Udauna'an ukaawan powaa ati patominapa-kidaniinao ida'ati, uikodan i'dyaun da'awu'u naa. Uruu idi ukian Peter ati, "Aonaa mooko turuu upokodapan uawunuutapan masakauda'u karikaonan ōtuma?" ⁴¹Na'iki Jesus kian i'ati, "Upokodapa na'iki utoriinapa aonaa kizi ukaakinpan oia'o tiwaa-kidapan an unao. Udoronaa minziiwa padamata, mazan unanaa ii aonaa uturuuan."

⁴²Udauna'an Jesus makon koshan utoriinpa'anan. Ukian, "Ōdaru, aizii aonaa na'itim dono udobata-kida-ka'o ō'ai wuru'u

ōbaiaapan ni'oraz, ukau'an marii mooko ōbaiaapanuz, usha'apa kizi puaipan kawana'ati." ⁴³Ukaawan powaa ati i'ida'ati, uikodan i'dyaun da'awu'u naa koshan, aona'a naa ika'iitan papokodapan.

⁴⁴Uruu idi umakon koshan baukapa'a naa. Uruu idikinautan naa utoriinpa'anan. Utoriinpan na'apa kiwiitapa'o patoriinpan kawan. ⁴⁵Udauna'an ukaawan naa powaa ati patominapa-kidaniinao ida'ati koshan, na'iki ukian i'ati, "Ei, pakawan zii uda'awupan, usookapan zii? Uabata, kaawa'a naa aita-kariwai amazada aizii, na'iki Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kaoa'a naa oiainao pidannao ati. ⁴⁶Ukau'an ukadishita'a naa, wamako'o naa. Kaawa'a naa kaakapal'oraz ōgaru!"

Judas zaamata-kidan Jesus

(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53;

John 18:3-12)

⁴⁷Jesus kadakotinan pu'u zii, Judas kaawa'akan naa. Uruu 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o. Una'aka patuma iriba pidannao kamarian za'aba'i kida'o na'iki kazowintinapa kida'o atamun idi. Faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao dyuudanii i'nao zaamata'o nii Jesus. ⁴⁸Aizii Judas kowaada'akani'i naa na'apam nii pakainaabatan Jesus i'ati. Ukian i'ati, "Pidan ōkissitaniaz ukaozoo, uruu wuru'u uaipaniaz." ⁴⁹Ukau'an

Mat

^x 26:36 *Gethsemane*: uruu olive baawu dakota-kariwaiz Gethsemane, Olive Naawa ia'o. Puawunuuta Luke 22:39 di'ii.

sariapa Judas makon Jesus di'iti, ukian u'ati, "Kaiman, Tiichaa," na'iki ukissita'akan naa ukaozoo. ⁵⁰Uruu idi Jesus kian u'ati, "Õpaonararu, pusha'apata'a naa wuru'u pusha'apata'azooniaz." ^Y Uruu'u naa Judas na'akapaniinao pidannao kaawa'akan na'iki i'zaamata'akan naa Jesus. ⁵¹Una'apan idi bauda'apa Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o so'ota'akan pamarian za'aba'i na'iki usa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitoru tain, uwaota'aka. ⁵²Sariapa Jesus kian u'ati, "Pupaida pumarian powaa iti, usha'apanum kau'an kanomanao mizaataaka'o marii ida'an, imawakan nii marii idi. ⁵³Aonaa mooko puaitapan turuu õdaru dyuudan iriba angelnao kaminka'uta'o nii õgaru õpishaan an uruu? ⁵⁴Mazan una'apan dono, aona'o ni'i naa kotua'o prophetnao saadanii kidaz Tominkaru Paradan mishiinan, wuru'u sha'apa'o ni'oraz uaita-kaao."

⁵⁵Udauna'an Jesus kian zaamatainao ati paugaru, "Kandii nii uwa'atin õdau'ati kaikapa'a, zaamata'ana'o kawan zowii-miki pidan? Wurru'u una'akanuz marii za'aba'i kida na'iki uzowin kida? Ipai kamoo õgaru Tominkaru Dapu ii õtominapatin-kidan pidannao, mazan aonaa uzaamatan õgaru na'apain. ⁵⁶Mazan di'ora'a aimaa-kan sha'apan kaikapa'a, Tominkaru prophetinnao saadanii kida mishiinkina'a naa," ukian.

Udauna'an utominapa-kidaniinao kidoopan naa, iwa'aka'akan naa uruu.

Jesus kootowapa-kida-kaao Jewnao zowaunaanao kanaapu ati
(Mark 14:53-65; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

⁵⁷Udauna'an pidannao zaamatainaouz Jesus na'akan naa uruu Caiaphas Umanawunu'oraz Faadaa dapu iti. Na'ia'a naa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki ba'orainao kazowautapainao Jewnao baokopatinan. ⁵⁸Peter na'iti uda'anan Jesus, mazan munapo uwa'akinpan. Umakopaanan atii ukaawan Umanawunu'oraz Faadaa panibazoota iti. Umorotan panibazoo ati, na'ii usakanatan watchmannao tuma, utukapa'azon na'apam Jesus sha'apata-kaao.

⁵⁹Aizii na'ia'a naa faadaanao zowaunaanao na'iki ipai kootowapa-kidauzonao pidannao tiwaan paikodan pidannao mariidina'o nii Jesus dau'u, pazowii-kida-kinaa niiz, ⁶⁰mazan aonaa iikodan. Iriba padamata pidannao mariidinan Jesus dau'u, mazan upu'u aonaa iikodan na'apa kida'o imariidinan. Udauna'an zii dya'utam daonaioranao kadishitan na'ii ikakuwaapan, na'apa kida imariidinan Jesus dau'u. ⁶¹Ikian, "Waabatanii di'oraz daonaiora kian, 'Turuu õmainaabatan Tominkaru Dapu, na'iki õkadishita-kidanuz powaa iti idikinauda'u kamoo ida'a.'"

^Y 26:50 *Õpaonararu, pusha'apata'a naa wuru'u pusha'apata'azooniaz* oo "Õpaonararu, kandii nii puwa'atin?"

⁶²Sariapa Umanawunu'oraz Faadaa kadishita'akan na'iki ukian Jesus ati, "Aona'o nii karikaonan na'apam pukian kaiwuru dau'ana'a pukaakapaa-kaoz?" ⁶³Mazan aonaa Jesus dako'atin uparadan. Udauna'an Umanawunu'oraz Faadaa kian u'ati koshan, "Öpishaan pugaru kakupa'oraz Tominkaru awun za'a, pukowaada wa'ati mishi'o mishi pugaru Christ,^z Tominkaru Dani?" ⁶⁴Jesus kian, "Oo, na'apa'o kaiwuru'u pukianuz. Wuru dauna'ana'a utukapan nii Daonaiora Aokazi Iki'o sakanatapan Tominkaru diwa'ora antanapu na'iki uwa'atin nii aokazi iki isha'iz paawa an." ⁶⁵Sariapa Umanawunu'oraz Faadaa kuzuuta'akan pakamichan pato'oran idi, na'iki ukian, "Uabata na'apam uwazootapa'azon Tominkaru! Ukau'an kanom zii wazaudapa kaakapa'o nii uruu, waabatan pu'a'a naa na'apam uwazootapa'azon Tominkaru! ⁶⁶Aizii mani na'apam ukian udau'an?" Pidannao kian, "Turuu uzowii-kaoz."

⁶⁷Udauna'an isopiautapanuz paawun baara ati na'iki itiniautapanuz, ba'orainao ta'ianuzu. ⁶⁸Ikian Jesus ati, "Pugaru Christ, ukau'an pokowaada wa'ati na'ia'oram pidan tinika'oraz pugaru?"

Peter taapa-kidan paaitapan Jesus

(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62;
John 18:15-18, 25-27)

⁶⁹Aizii Peter una'ian usakanatapan panibazoo ii. Poitoruiaba

wa'atin u'ida'ati na'iki okian u'ati, "Pugaru kapam Jesus, Galilee Baaras, tuma'o da'i." ⁷⁰Mazan Peter taapa-kidapa paaitapan Jesus. Ipai na'iainao kanaapu ati ukian, "Aonaa öaitapan kanom daua'o kaiwuru'u pukadakotinanuz."

⁷¹Udauna'an umakon panibazoo paniinomizi itinapu. Na'ii ba'oran poitoruiaba tukapanuz na'iki okian na'iainao ati, "Di'oraz pidan, Jesus Nazareth san tuma'o uruu." ⁷²Peter taapa-kida koshan, "Mishi'o öparadan, aonaa öaitapauzon wuru'u pidanaz."

⁷³Masakauda'u udauna'an pidannao na'iainao ikadishitapan wa'atin Peter ida'ati na'iki ikian u'ati, "Mishi'o uiriban wuru'u pugaruz, usha'apanum kau'an na'apa pukaduz, puparadan ida'an pukainaabatan." ⁷⁴Udauna'an Peter kian "Mishi'o kaiwuru'u ökianuz aonaa öaitapan wuru'u uruuzu, aizii aonaa öparadan mishiin dono, marii Tominkaru pataka'utan ögaru." Masha'apakii kuruku ka'aranpa'akan naa. ⁷⁵Sariapa Peter nyukunuu'a'akan na'apam Jesus kiauzon pa'ati, "Kuruku ka'aranpan ua'ii, idikinau'o nii putaapa-kidan puaitapan ögaru." Uruu idi Peter kodita'akan naa paniba iti na'iki uzaadan tuukii.

Jesus na'aka-kaoz Pilate di'iti

(Mark 15:1; Luke 23:1-2;
John 18:28-32)

27 ¹Uruu chaapi'iki, chaapi'ikiiman ipai faadaanao

^z 26:63 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

zowaunaanao na'iki ipai kazowautapainao Jewnao miitiniipan naa Jesus dau'u, na'apam nii pazowii-kidanuzu. ²Uruu dauna'an ïdodowa'akan naa Jesus na'iki ïna'akan naazu naobanai Pilate di'iti.

Judas zowiinan
(Acts 1:18-19)

³Judas kaakapaamikitina'oraz abatan naa Jesus zowia'azoo-kaao, udi'itinpan na'iki tuukii ukasha'orran pakaakapaan dau'an Jesus. Uruu idi sariapa umakon faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao di'iti ukiwa-kida'an anan ïpuraatan. ⁴Ukian ï'ati, "Õ'oi'an, òkaakapan idi kaimana'o pidan, umasha'apatakan pu'u oia'o."

"Aonaa usha'apan wa'ati, pugaru kii'an, pugaru wuru'u sha'apaapa'oraz na'apa'o," ïkian u'ati.

⁵Judas kaboota'akan naa puraata na'ii Tominkaru Dapu nazo ii. Udauna'an umakon uduyukuruutina'an naa.

⁶Sariapa faadaanao zowaunaanao zawadan wuru'u puraataz, na'iki ïkian, "Di'oraz puraata'a pidan zowii-kinao winipinaa wuru'u, ukau'an kakinaorii kawana'ati, aonaa ukaimanan umuuda-kaao Tominkaru Dapu'u ia'o puraata wiizi ii." ⁷Uruu idi ïkadakotinan udau'an atii ïna'apatan na'apa kida panyukunuu na'apam nii pakaiwaan wuru'u puraataz. ïkian, ïkaiwaan niizu patorii-kinaa nii ka'uz tomiki amazadati, tawarainao baaranaa nii. ⁸Una'apan idi udakota-kaao Izai Baara kii. Atii kai pakawan udako-

tapa-kaao na'apa. ⁹Uruu prophet Jeremiah paradan mishiinan naa. Kaikapa'oraz ukian: "Ïzaamata 30 wizi'i kida'o puraata, Israelitenaoo aitan kawana'ati'o uwinipinaa ni'o. ¹⁰Na'iki ïkaiwaanuz patorii-kinaa nii ka'uz tomiki amazadati, Tomin-karu dyuudan kawana'ati ògaru."

Jesus tiwaa-kidapa-kaao Pilate
kanaapu ati

(Mark 15:2-15; Luke 23:3-5,
13-25; John 18:33—19:16)

¹¹Uruu dono'o naa Jesus kadi-shita-kida-kaao Pilate, Romannao naobanaa kanaapu iti, na'iki upishaan Jesus, ukian, "Pugaru wuru'u naobanaiz, King ni'oraz Jewnao ati?"

"Oo, na'apa'o kaiwuru'u pukianuz," Jesus kian u'ati.

¹²Mazan faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao kaakapaan dono mazzanuiman uruu, aonaa udako'atin ïdyaun. ¹³Uruu idi Pilate kian u'ati, "Puabata na'apam ïkowaadanii ipai dikauda kida'o pudau'an? Upu'u zii aonaa pudako'atinuz?" ¹⁴Mazan aonaa Jesus dako'atin na'apa'oram ïkian padau'an, ukau'an tuukii Pilate di'itinpan.

¹⁵Ipai wunu Passover Kamoona dono, naobanai kodita-kidauzon bauda'apa pidan taraa-kizai iki, pidannao aiapanii ukodita-kidakaao, uruu naobanai kaduz wuru'u. ¹⁶Uruu dono ïtaraapanii pidan, Barabbas kia'o u'uu, uruu kaimanaimana'o uaitapa-kaao usha'apatan dikauda kida'o aimaakan. ¹⁷Aizii

pidannao kasaba'ukinan dono'o naa, Pilate pishaan ïdyaun, ukian ï'ati, "Na'ia'oram pidan uaipan òkodita-kidan u'ati, Barabbas oo Jesus dakota-kariwaiz Christ^a kii?"¹⁸ Una'apanuz paaitapan idi'o kazowautapainao Jewnao na'akanuz Jesus pa'ida'ati, ìkishauzin idi'o karikaonan Jesus ati.

¹⁹Pilate sakanatapan pu'u pakootoopauzo-kizi taba ida'a, udaiaro dyuudan paradan u'ida'ati, okian, "Aonaa pa'i pusha'apata'ana'a wuru'u pidanaz masha'apata-ka'oraz oia'o, kichana'iki-kii shaa òzanda'awun uruu dau'an, aonaa utaaapan ònyukunuu kaiman."

²⁰Mazan faadaanao zowaunanao na'iki kazowautapainao Jewnao kakinaowan ipai pidannao, marii kizi ìpishaan Pilate kodita-kidan Barabbas, na'iki marii uzowii-kidan pa'an Jesus. ²¹Udauna'an Pilate pishaan naa mishi pidannao. Ukian ï'ati, "Na'ia'oram pidan uaipan òkodita-kidan u'ati?"

"Barabbas," ìkian u'ati.

²²"Na'apam nii òsha'apatan naa Jesus dakota-kariwaiz Christ nii?" Pilate kian koshan ï'ati.

"Marii utauka-ka'o cross di'iti," ìkian.

²³"Kandii nii, kanom mooko usha'apata dikauda'o nii?" Pilate kian upishaan ìdyaun.

Mazan powa'a zii ìkadokon diiwa'o ida'an, ìkian, "Marii utauka-ka'o cross di'iti."

²⁴Aizii Pilate tukapan idi aonaa na'iti'i naa na'apam pakian powa'a udau'an, mazan mishi'oraiman tuukia'a naa manawun pidannao to'oradinan, uruu idi'i naa uchikaan paka'u wunu idi iriba'o pidannao awunuutapan pu'u, na'iki ukian ï'ati, "Wuru ida'ana'a òaidan u'ati, aonaa òaipan ati'o mani wuru di'oraz kaimana'oraz pidan zowia'azoo-kaoz."

²⁵Una'apan idi, pidannao kadakon u'ati, "Marii mooko uzowii-ka'o winipinaa waotan wa'ati na'iki waudainao ati," ìkian.

²⁶Uru'u naa Pilate kodita-kidan Barabbas pidannao ati, mazan Jesus uba'izii-kidan naa pa'an, udauna'an utaa'akan naa Jesus tauka-karu nii cross di'iti.

Soldyaanao antamikitan Jesus pabanikian bii an

(Mark 15:16-20; John 19:2-3)

²⁷Udauna'an Pilate soldyaanao zaamatan naa Jesus, ìna'akanuzu soldyaanao mashaapa-kizi iti. Uru'u naa ìbaokopatan ipai soldyaanao na'ii Jesus ida'ati. ²⁸Na'ii ìnarakadan ukamichan, na'iki ìkakamichantanz wuza'o kamicha, naobanai kamichan kaduz idi. ²⁹Udauna'an ìtoman kowamai kaiwada-karu idi, na'iki ìkakowamtan naaz u'idi. Ìtaan naa u'ati kapam uwadookori nii atamun idi uzaamatapan nii padiwa'ora antanapu, na'apa king zaamata-

Mat

^a 27:17 *Christ*: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

pauzon kawan pawadookori. Uru'u naa ikodoru'ukan ukanaapu ati na'iki ibanikiitan naazu. Ikian, "Pugaru King, umanawunu'o Jewnao naobanaa!" ³⁰Udauna'an isopiautapanuzu na'iki izaamatan u'ai atamun pataaniaz uwadookori nii. Uruu idi'i naa izowiautapan uzowau. ³¹Iipaijan dauna'an pa'antamikitan uruu, inarakadan naa u'ai pakaiwaada-kidaniaz kamicha u'ati, na'iki ikaiwada-kidan naa ukamichan powaa iti. Udauna'an ina'akan naazu, itauka'anan naazu cross di'iti.

Jesus tauka-ka'o cross di'iti

(Mark 15:21-32; Luke 23:26-43;

John 19:17-27)

³²Aizii ikoditan pu'u dono'i iki, pamakopa-kizi an iikodapan pidan Cyrene san,^b Simon kia'o u'uu. Sariapa soldyaanao dyuudan una'akan Jesus crossanna. ³³Imakon atii ikaawan amazada iti dakota-kariwai Golgotha kii, na'apa'oraz amazada uu Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa, kia'o wuru'u. ³⁴Na'ia'a naa itaan Jesus tuzan nii wine idi, kawiki'itakariwai aimaakan kibia'o idi, mazan patiwaan dauna'an masakauda'uzu, aonaa uaipapanuzu.

³⁵Aizii soldyaanao taukan dauna'an Jesus cross di'iti, ibuutan naa ukamichan kida. Udauna'an imaki-naotan makinaonii, itukapa'azon na'ia'oram nii zaamata ukamichan buutinpan kida.^c ³⁶Udauna'an isakanatapan naa iawunuuta-

pan Jesus na'ii. ³⁷Doko antanapu uzowau paawa'a saada-kariwai atamun muna'a ikainaabata-kinaa kanom dikini'ia'o uzowii-ka'o. Kaikapa'o isaadaniaz: "Di'i wuru'u Jesus, uruu King Jewnao ati." ³⁸Na'apain uruu dono dya'utam koidimikinao tauka-ka'o cross di'iti kapam. Imuudan bouda'apa'o Jesus diwa'ora antanapu, ba'oran uwashabaron antanapu.

³⁹Pidanna'o dobatapainao na'an maonapa Jesus ida'an, iwa'uan pazowau kida, uruu ibanikiitan naazu. ⁴⁰Ikian, "Pugaru mainaabata'azoz'oraz Tominkaru Dapu na'iki udauna'an pukadishita-kida'azoonuz idikinauda'utan kamoo ida'a, ukau'an aizii pukazannaatina'a naa. Umishiin dono pugaru Tominkaru dani, putoka'a naa pucrossanna di'iki!"

⁴¹Aizii faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kiki-naori dau'u, na'iki kazowautapainao Jewnao, na'apa kapam ibankiitanuz. ⁴²Ikian, "Ukazannaata ba'orainao pidanna'o, mazan aonaa uka'iitan pakazannaatinan pa'ida'a. Uruu King ni'o kaikini'i Israel ati! Ukau'an marii utokan aizii cross di'iki, uruu wamishidan niizu! ⁴³Umishidanii Tominkaru, ukau'an marina'a naa Tominkaru aidan pakazannaatan uruu kai, usha'apanum kau'an ukiinii 'Ogaru Tominkaru dani!' " ⁴⁴Na'apa kapam koidimikinao tauka-kariwai-naouz cross di'iti Jesus dazaba'a, na'apa kapam ibankiitanuz.

b 27:32 *Cyrene*: Africa ia'o wiizai. **c** 27:35 Psalm 22:18

Jesus mawakan dau'o

(Mark 15:33-41; Luke 23:44-49;

John 19:28-30)

⁴⁵Aizii sakitapa kamoo di'iki aka amazada maruta'akan atii daawadata kamoo 3 o'clock di'ti.

⁴⁶Aizii 3 o'clock mani, uru'u naa Jesus kadakon diiwa, “Eli, Eli, lama sabachthani?” ukian. “Ōtominkarun, ōtominkarun, kanom nii aonaa punyukunuupan ōgaru?” kia'o wuru'u ukianuz.

⁴⁷Pabi'i kida pidannao maonapa'o ikadishitapan na'ii, iabata na'apam Jesus kian. Uruu idi ikian, “Udapadan prophet Elijah.”

⁴⁸Sariapa bauda'apa pidan dima'akan sponge dau'ati, na'iki udamotanuzu katama'o wine di'ti, na'iki usawadan naaz atamun ida'an Jesus di'ti, Jesus tuzan nii. ⁴⁹Mazan baokoinao pidannao kian, “Marii una'ian pa'ida'a, watukapa kizi Elijah wa'atin ukaminka'uta'ananuzu.”

⁵⁰Upu'a'a naa Jesus kadako'okan diiwa koshan, uruu umanizowan-ta'akan, umawakan naa.

⁵¹Na'apain aka kamicha mada Tominkaru Dapu nazoo^d buutapa-kinao kida kuzuuta'akan ipai pazikon an, doko iki atii apowa ati. Imi'i baara nakainan, uruu idi kuba kida tada'oan. ⁵²Baaranai kida ipai ida'atina'akan na'iki iriba Tominkaru pidannao kadishitan ikakudan powaa iti. ⁵³Ikoditan baaranai iki kida. Aizii Jesus

Mat

*kamicha mada Tominkaru
Dapu nazoo buutapa-kinao
kuzuuta'akan (27:51)*

kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki, uru'u naa wuru'u kadishitainauz pabaaranaa iki makon Jerusalem iti, na'iki iriba pidannao tukapan idyaun na'ii.

⁵⁴Aizii soldyaanao zowaunaa, pasoldyaannao tuma awunuutapainauz Jesus, itukapa wuru'u amazada nakainanuz na'iki ipai amazada sha'apanuz. Tuukii itarian! Uruu idi ikian Jesus dau'an, “Wuru'u pidanaz, mishi'o mishi Tominkaru Dani uruu.”

⁵⁵Iriba zunnao awunuutapan Jesus na'ii, mazan munapo ikadishitapan. Wuru'u zunnaouz Galilee Baara iki'o iwa'atin Jesus dawu'ati kaminka'uupainao uruu, sha'apata'o kanom uaiapanii kida. ⁵⁶Na'iainao zunnao bii ii Mary Magdala sanaaba, na'iki Mary (oroo James

d 27:51 *kamicha mada Tominkaru Dapu nazoo*: Putukapa kaarita token ii ‘Tominkaru Dapu’ dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki Joseph daro), na'iki Zebedee daiaro.

Jesus dida-kao daua'o

(Mark 15:42-47; Luke 23:50-56;

John 19:38-42)

⁵⁷Aizii kamoo tipita'anan di'iti'i naa, Arimathea san kaawan, uruu kapuraatanu'o pidan, Joseph kia'o u'uu na'iki tominpa'o kapam Jesus di'iki. ⁵⁸Sariapa umakon upishaa'anan Pilate Jesus nanaa dau'an, udida'azonuzu. Pilate dyuuda Jesus nanaa taa-kao u'ati. ⁵⁹Uruu idi Joseph toka-kidan naa Jesus nanaa cross di'iki, upapidan naazu kaimana'o, pa'ina'o kamicha mada idi. ⁶⁰Udauna'an umuudanuz diiki'i'o pakichada'akanii kuba pabaaranaa ni'o nazo iti. Udauna'an ukida'ukan udaru'o kuba, udoroduraa-kidanzu, utaratan naa baaranai paniinomizinaa u'idi, udauna'an umako'okan naa. ⁶¹Mary Magdala sanaaba na'iki ba'oranuaba Mary, isakanatapan na'ii maonapa ubaaranaa ii.

Soldyaanao awunuutapan

Jesus baaranaa

⁶²Ba'oran kamoo uruu Sookaparkaru Kamoon dono faadaanao zowaunaanao na'iki Pharisee-nao makon Pilate di'iti. ⁶³Ikian u'ati, "Naobanai, wanyukunuian na'apam tawuru kianu'o mariidinauzoz pakakupan dono zii. Ukian, 'Idikinauda'u kamoo omawakan dauna'an, okadishitan nii kakupa koshan.'" ⁶⁴Ukau'an pudyuuda ubaaranaa awunuutapaka kaimanaiman atii idikinauda'u

kamoo dauna'an. Panaadon utominapa-kidaniinao wa'atin nii ikoidapa'ananuz. Udauna'an ikowaada'anan nii pidannao ati, ikian nii kadishita'a naazu pamawaka-kizi iki. Uruu dawu'itiini'o mariidin-karu, powa'a'o nii zii udikaudan kiwiitapa'o mariidin-karu ai."

⁶⁵Pilate kian i'ati, "Una'aka mooko soldyaanao, uawunuutapaka-kida'a naa wuru'u baaranaiz kaimanaiman." ⁶⁶Uruu idi imakon naa baaranai iti. Na'ii imuudan naa pakainaariba kuba kida ukita-kao ai, na'iki iwa'akan naa soldyaanao awunuutapa'o nii wuru'u baaranaiz.

Jesus kadishitan

pamawaka-kizi iki

(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12;

John 20:1-10)

28 ¹Aizii Sookapa-karu Kamoon dauna'an, na'iki Sunday wakanada'anan di'iti, Mary Magdalene na'iki ba'oran Mary awunuuta'anan naa baaranai. ²Masha'apakiaka imi'i baara nakainan ma'ozaka'o ida'an na'ii, Tominkaru angelin kaawan idi aokazi iki na'iki umakon baaranai iti, udoroduraa-kida kuba baaranai ai, na'ii usakanatan uruu kuba paawa'a. ³Aizii angel aidinpan na'apa toroanaru kankanaapan kawan na'iki ukamichan umanawunu'o ubarakan. ⁴Tuukii soldyaanao awunuutapainao nakanaan patarian idi u'ai, na'iki idorauta'akan naa mawakauanaka.

⁵Aizii angel kian zunnao ati,

“Aonaa utaria'ana'a, òaitapa wuru'lu uwa'atinuz utukapa'anan Jesus, tauka-kariwaiz cross di'iti. ⁶Aona'a naa uruu nii da'a'a, kadishita'a naazu pamawaka-kizi iki, na'apa pakiauzon kawana'ati. Uwa'ati mooko da'ati'i utukapa di'i wuru'lu umuuda-kizinaoaz. ⁷Ukau'an umako kadiman, ukowaada'an utominapa-kidaniinao ati kadishita'a naazu pamawaka-kizi iki, na'iki mako'o naa uruu Galilee Baara iti. Na'ia'o ni'i naa utukapanuz. Uruu òkuwaa unao ati,” angel kian.

⁸Uruu idi zunnao makon naa dopiauda'u'o ida'an, ìtarian mazan ìkonaukian pu'u kapam. Aizii ìmakon dimapa ìkakuwaapa'anan naa Jesus tominapa-kidaniinao ati. ⁹Masha'apakii Jesus aidina'akan ìkanaapu ii, “Kaiman,” ukian ì'ati. Sariapa ìaitapa'akanuz, uruu idi ìmako'okan u'idi'iti, ìkodoru'ukan na'iki ìzaamatinan ukidiba iki, ìmanawuntapanuz. ¹⁰Udauna'an Jesus kian ì'ati, “Aonaa utaria'ana'a. Umako, ukowaada'an ò'inawuzunao ati marii ìmakon Galilee Baara iti, na'ia'o nii ìtukapan ògaru.”

***Soldyaanao kakuwaapan
paawunuutapan kan dau'u***

¹¹Aizii zunnao makopan pu'a'a naa, uru'lu naa soldyaanao awunuutapainaoz baaranai makon naa Jerusalem iti, ìkakuwaapa'anan naa faadaanao zowaunaanao ati ipai aimaakan sha'apa'o dau'an baaranai ii. ¹²Sariapa faadaanao zowaunaanao baokopatinan kazowautapainao Jewnao tuma.

Uru'lu naa ìmiitiniipan ìaitapa'azon naa na'apam pasha'apatinan. Ìtaa dobata puraata soldyaanao ati. ¹³Ìkian ì'ati, “Kaikapa pa'i ukakuwaapa'a, ‘Upoitorunao koidapanka'a naa uruu aiwaka'an wada'awun daida.’ ¹⁴Aizii Pilate abatan an udau'an, waparadan nii u'ati unao dikin ii, aonaa kizi usha'apatan unao.” ¹⁵Uruu idi soldyaanao zaamata'akan naa puraata, ìmakon ìkakuwaapa'anan naa padyuuda-kaokawana'ati. Una'apan idi'o kaikapa'oraz kuwai kowaadapa-kaoa'a naa ipai Jewnao kawana'ati atii kai.

***Jesus taan papoiturunao
sha'apatan ni'o udaru'o kaudin-
kizai***

(Mark 16:14-18; Luke 24:36-49;
John 20:19-23; Acts 1:6-8)

¹⁶Udauna'an 11 Jesus tominapa-kidaniinao makon naa Galilee Baara ia'o midukuo iti, Jesus dyuuda kizi iti ìdyaun. ¹⁷Ìtukapan dono'o naa Jesus na'ii, sariapa ìmanawuntapanuz. Mazan pabi'i kida ìdyaun aonaa ìmishidan Jesus wuru'lu patukapaniaz. ¹⁸Upu'a'a naa Jesus wa'atin ì'ida'ati, ukian ì'ati, “Aizii ipai òma'ozakannaa taa-kaokao ò'ati, turuu òkazowautapan aokazi ii na'iki imi'i baara'a. ¹⁹Ukau'an umako ipai pidannao di'iti utominapa-kida kizi ìdyaun òtominapa-kidani dau'u. Uchikawunu ìdyaun òDaru uu ida'an, na'iki ògaru uDani uu ida'an na'iki Kaimana'o Doronaa uu ida'an. ²⁰Utomina-kida òpidanannao, ìizo'ati kizi kaimanaiman ipai

wuru'u ōparadanuz ō dyuudaniaz | nanu'o nii ōgaru utuma, atii di'oraz
uizo'atin. Na'iki mishi, karikao- | amazada ikodan di'iti patokon.”